

Lapset eron jälkeisen vainon uhreina

Jutta Tainio, 0422332

Pro gradu -tutkielma

Syksy 2019

Sosiaalityö

Lapin Yliopisto

jutta.tainio@ulapland.fi

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lapset eron jälkeisen vainon uhreina

Tekijä: Jutta Tainio

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu- työ_X_ Sivulaudaturtyö__ Licensiaatintyö__

Sivumäärä: 71

Vuosi: 2019

Tiivistelmä

Tämän Pro gradu -tutkielman tavoitteena on tarkastella lasten asemaa parisuhteen eron jälkeisessä vainossa. Tutkielmassani olen kiinnittänyt huomiota siihen, miten lapset voivat olla mukana eron jälkeen tapahtuvassa vainossa. Eron jälkeinen vaino on yksi lähisuhdeväkivallan muoto. Tutkielmassani olen käsitellyt eron jälkeistä vainoa osana lähisuhdeväkivaltaa. Vainoajalla ja vainon uhrilla on ollut aiemmin parisuhde, jonka jälkeen toinen parisuhteen osapuolista on alkanut vainoamaan entistä kumppaniaan. Eron jälkeisessä vainossa vainon uhri ei ole ainoa henkilö, joka kokee ja näkee vainoa. Monesti parisuhteen jälkeisessä vainossa vainon uhrilla ja vainoajalla voi olla yhteisiä lapsia. Lapsi on tällöin mukana vainossa vainotun vanhempansa vuoksi. Eron jälkeistä vainoa on voinut edeltää parisuhde, jossa on ollut väkivaltaa jo suhteen aikana. Vaino ei kuitenkaan välttämättä edellytä, että suhteen aikana olisi esiintynyt väkivaltaa. Eron jälkeinen vaino on sukupuolittunut ilmiö, sillä suurimmassa osassa tapauksista vainoaja on mies. Tutkielmassani en kuitenkaan halunnut rajata tarkastelua yleiseen oletukseen, että vainon tekijä olisi aina mies, sillä myös nainen voi olla eron jälkeisessä vainossa tekijänä.

Tutkielmassani olen käyttänyt aineistona käräjäoikeuksien päätöksiä koskien eron jälkeistä vainoa. Aineiston analyysin olen tehnyt sisällönanalyttisin menetelmin. Käyttämäni aineisto on ollut valmisaineisto ja se on kerätty hankkeen ”Children’s knowing agency in private, multiprofessional and societal settings- the case of parental stalking” eli CAPS- hankkeen yhteydessä. CAPS-hanketta varten on kerätty eri käräjäoikeuksista vuosien 2014–2017 väliltä päätöksiä, joissa on käsitelty eron jälkeistä vainoa. Tutkielmassani käyttämäni päätökset ovat kerätty laajasti eri käräjäoikeuksista vuosilta 2016–2017. Tutkielmassani olen sisällönanalyysissä hyödyntänyt yhteensä 34 päätöstä. Kaikissa käyttämissäni päätöksissä lapset ovat olleet jollakin tapaa osallisina eron jälkeisessä vainossa.

Avainsanat: lähisuhdeväkivalta, eron jälkeinen vaino, lapsi,

Muita tietoja: Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi _X_ Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi __ (vain Lap-
pia koskevat)

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Eron jälkeinen vaino erityisenä läheissuhdeväkivallan muotona	5
2.1 Vaino rikoksena.....	5
2.2 Vaino lähisuhdeväkivaltana ja sen toteuttamismuodot.....	7
3 Eron jälkeinen vaino lapsen näkökulmasta	14
3.1 Lapsi eron jälkeisessä vainossa	14
3.2 Lapsen turvallisuus eron jälkeisessä vainossa	16
3.3 Lapsen toimijuus eron jälkeisen vainon aikana	20
3.4 Lapsi ammatillisten interventioiden kohteena eron jälkeisessä vainossa.....	24
4 Tutkielman toteuttaminen	31
4.1 Tutkimuskysymykset ja tutkielman tavoite	31
4.2 Tutkimukselliset sitoumukset ja aineisto.....	32
4.3 Aineiston analyysi	32
4.4 Tutkimuksen etiikka ja sensitiivisyys.....	35
5 Lapsen asema eron jälkeisessä vainossa	38
5.1 Lapsi näkemässä ja kokemassa vainoa	38
5.2 Lapsi vainon välineenä	46
5.3 Lapsi vainon kohteena	57
6 Yhteenveto ja pohdinta	62
Lähteet.....	72

1 Johdanto

Vanhempien parisuhteen päättyminen voi näyttäytyä joskus lapsen elämässä lapsen hyvinvointia heikentävänä tekijänä. Parisuhteen päättymisen jälkeen toinen entisen parisuhteen osapuolista voi alkaa vainoamaan toista. Vainoaminen on voimakasta ja pyrkimyspohjaista käyttäytymistä, joka aiheuttaa uhrissa pelon ja ahdistuksen tunteita. Vaino on ei-toivottua, uhkaavaa ja toistuvaa käytöstä. Vainoamisella on negatiivista vaikutusta vainotun hyvinvointiin. (Nikupeteri & Laitinen 2015, 831; Logan & Walker 2010, 440.) Vainoamisen käsitteen lisäksi voidaan käyttää termejä väijyminen, ahdistelu, vaaniminen ja häirintä. Stalkkaamisen käsitteellä voidaan myös viitata vainoamiseen. Stalkkaamisen käsite on tullut englannin kielestä sanasta stalking eli vainoaminen. Vainoamisen käsitettä voidaan käyttää eri yhteyksissä, mutta rikoksen näkökulmasta vainon käsite viittaa kuitenkin tahalliseen käyttäytymiseen, joka uhkaa uhrin turvallisuutta ja aiheuttaa uhrille pelkoa. (Miller 2001, 10; Nikupeteri 2016, 27.) Vainoon liittyvät englannin kieleset käsitteet ”stalking” ja ”stalker” ovat alkaneet esiintymään mediassa vasta 1980-luvulla (Mullen & Pathe 2002, 273). Parisuhteen päättymisen jälkeisestä vainosta käytetään ilmaisua eron jälkeinen vaino.

Tutkielmani aiheena on eron jälkeinen vainoaminen lasten näkökulmasta. Suomen lainsäädännössä lapsilla tarkoitetaan kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä. (Lastensuojelulaki 417/2007 1 luku 6§). Eron jälkeinen vaino on ollut Suomessa rangaistava teko vuodesta 2014 lähtien lainsäädännön muutoksen myötä (Nikupeteri & Laitinen 2018, 31). Olen valinnut tutkielmani aiheeksi eron jälkeisen vainon lasten näkökulmasta, koska se on mielenkiintoinen ja ajankohtainen. Tutkielmassani käytän aineistona käräjäoikeuksien päätöksiä, jotka on kerätty osana vuonna 2017 alkanutta hanketta. Kyseessä on hanke ”Children’s knowing agency in private, multiprofessional and societal settings- the case of parental stalking” eli lyhennettynä CAPS- hanke, jossa tutkitaan lapsen tietävää toimijuutta eron jälkeisessä vainossa yksityisissä, moniammatillisissa ja yhteiskunnallisissa prosesseissa. Koska vaino on ollut Suomessa tuomittava rikos vasta viisi vuotta, aihe on

ajankohtainen. Usein myös lapset joutuvat osallisiksi ja alttiiksi vainolle sekä mahdolliselle väkivallalle. Aiheen ajankohtaisuus on havaittavissa myös seuraamalla mediassa säännöllisesti esiintyviä uutisia ja artikkeleita, joissa kerrotaan entisen puolison alkaneen vainota entistä kumppaniaan eron jälkeen.

Tutkimuksen tekeminen lasten näkökulmasta on tärkeää. Lasten kokemuksia ja näkökulmia käsitteleviä tutkimuksia eron jälkeisestä vainosta on tehty suhteellisen vähän, huolimatta siitä, että tieto eron jälkeisestä vainosta on lisääntynyt viimeisen parin vuosikymmenen aikana. Vaino vaikuttaa lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuteen vainon kohdistuessa lapsen vanhempaan. Lapset ovat uhattuina heidän vanhemman ollessa vainon kohteena ja lapsella on rajalliset mahdollisuudet suojautua vainolta. Eron jälkeisessä vainossa lapsi näkee sekä kuulee ja muilla tavoin todistaa äitiin kohdistuvaa vainoa. (Nikupeteri & Laitinen 2015, 830; Ask ym. 2019 e-artikkeli) Tutkimuksen tekeminen eron jälkeisestä vainosta on myös tärkeää uhrien auttamisen kannalta. Puutteellinen tieto vainosta voi vaikuttaa uhrien avun saantiin ja uhrin voivat jäädä yksin heidän ongelmien kanssa. Vainoa käsittelevien tutkimusten avulla voidaan lisätä tietoa vainosta. Uhrien kokemukset vainossa ovat pääasiassa alkaneet saamaan huomiota vasta 2000-luvulla. Tutkimukset ovat lisänneet ymmärrystä vainosta ja mahdollisuuksista puuttua siihen. (Nikupeteri 2016, 30; Lokkegaard 2019, 2.)

Eron jälkeinen vaino on tarkoitusperäistä toimintaa, jolla pyritään hankaloittamaan entisen parisuhdekumppanin elämää. Eron jälkeisessä vainossa lapset ovat usein vainon osapuolina. Eron jälkeinen vaino varjostaa monen lapsen elämää ja arkea. Lapsen elämässä tapahtuva vaino mielletään olevan kaukana länsimaisista ihmisoikeuksista ja pohjoismaisesta hyvinvointiyhteiskunnan tavoitteista sekä tasa-arvosta. Vaino voi esiintyä lapsen elämässä vanhempaan kohdistuvana vainoamisena, altistumisena vainolle tai lapsi voi itse olla vainon kohteena. Lapsi voi myös olla vainossa vainoajan käyttämä väline. Yleensä vainon kohteena on lapsen äiti. Perhesuhteissa tapahtuva vaino luo lapselle epävarman elinympäristön. Vainoon liittyy väkivaltaisia ja väkivallattomia tekoja, jotka aiheuttavat lapselle turvattomuutta ja pelkoa. Vaino voi olla lapsen elämässä läsnä koko lapsuuden ajan ja sen vaikutus voi ulottua lapsen arjen eri osa-alueille. (Laitinen ym. 2017, 104.)

Lapsen näkökulmasta keskeisiä käsitteitä vainossa on lapsen turvallisuus ja toimijuus, joita käsitellen tutkielmani teorialuvussa. Lapselle vaino aiheuttaa pelko, joka voi johtaa turvallisuuden tunteen heikentymiseen tai menettämiseen. Lapsen tunne turvallisuudesta voi vaihdella vainon aikana. Lapsen toimijuudella tarkoitetaan sitä, miten lapsi reagoi ja toimii vainon aikana. Lapsella voi olla erilaista toimijuutta vainon aikana. Lapsen kokemuksiin turvallisuudesta ja toimijuudesta tulisi kiinnittää huomiota, jos halutaan puuttua lasten kokemaan vainoon ja turvallisuuteen. Lapsen toimijuus vainossa on rajallista johtuen lapsen mahdollisuuksista vaikuttaa vainoon. Lapsi on yleensä alisteisessa asemassa verrattuna aikuisiin ja varsinkin vainoajaan. Lapsen toimijuuteen voi sisältyä ymmärrystä vainosta sekä tietoisia valintoja ja tapoja toimia vainon aikana. (Laitinen ym. 2018, 26–28; Nikupeteri ym. 2015, 295.)

Vaino voidaan ymmärtää sosiaalisena ongelmana. Sosiaalisella ongelmalla tarkoitetaan sitä, että jokin asia ei ole toivottua yhteiskunnassa ja yhteisössä. Sosiaalinen ongelma nähdään harmillisena ja haitallisena, jollaista vaino on. Vaino on saanut vasta hiljattain rikoksen aseman, mutta siitä huolimatta sitä on käsitelty sosiaalisena ongelmana jo aiemminkin. Suomessa tutkimusta vainosta sosiaalisena ongelmana on tehty vasta vähän. Ulkomailla sitä on jo tutkittu pääasiassa 1990-luvulla, jonka alusta vainoaminen alkoi esiintyä lainsäädännössä rikollisena toimintana. Vainon ymmärtäminen sosiaalisena ongelmana on tärkeää, koska sillä on vaikutusta vainon uhrien avun saamiseen ja heidän kokemustensa tunnistamiseen. Vaino on myös sukupuolittunut ilmiö, koska suurin osa vainosta kohdistuu naisiin. (Sheridan ym. 2003, 149; Pösö 2009, 153; Nikupeteri 2016, 26–28; Roberts 2005, 90.)

Eron jälkeinen vaino on erityinen lähisuhdeväkivallan muoto. Lähisuhdeväkivallasta on kyse silloin, kun väkivallan tekijänä on nykyinen tai entinen kumppani, vanhempi, sisarus tai lapsi. Perheväkivallan käsite voidaan liittää lähisuhdeväkivallan käsitteeseen. Suomessa on käytössä lähi- ja perhesuhdeväkivallan käsitteet. (Karhuvaara ym. 2013, 16.) Perheväkivaltaa pidetään tänä päivänä ilmiönä, mutta ilmiönä se kuitenkin ei ole uusi. Perheväkivaltaa on kuvailtu historiallisissa ja uskonnollisissa dokumenteissa vuosisatojen ajan aina Rooman valtakunnasta lähtien. Gordon (1998) onkin esittänyt, että perheväkivallan esiintyvyys ei ole muuttunut, vaan perheväkivalta on tullut näkyvämmäksi.

Lapset todistavat perheväkivaltaa ja lapsista on tullut näkyviä perheväkivallan uhreja. Lapset voivat nähdä perheväkivaltaa ja olla läsnä väkivallantilanteissa. Lapset myös voivat kuulla väkivaltaa. (Edleson 1999, 839.) Suomalaisten tutkimusten perusteella naiset kokevat useammin perheväkivaltaa kuin miehet. Vuoden 2009 tilastojen mukaan reilu neljännes naisten kokemasta perheväkivallasta on entisen puolison tai kumppanin tekemää ja puolet nykyisen kumppanin. Miesten kokemassa perheväkivallassa puolet väkivallan teoista on entisen puolison tai kumppanin tekemää. (Piispa 2011, 17.)

Tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen alussa käsittelen yleisesti, mitä eron jälkeisellä vainolla tarkoitetaan. Pyrin hahmottamaan eron jälkeisen vainon lähisuhdeväkivaltana. Eron jälkeinen vaino on hyvin laaja-alaista, minkä vuoksi tutkielman alussa on tarpeen tarkastella eron jälkeistä vainoa tarkemmin käsitteenä ja erityisesti läheissuhdeväkivallan muotona. Tämän jälkeen käsittelen tarkemmin, mitä eron jälkeinen vaino tarkoittaa lasten näkökulmasta ja mitä vaikutuksia eron jälkeisellä vainolla on lapsen elämässä. Lisäksi tarkastelen eron jälkeistä vainoa lasten näkökulmasta ammatillisten interventioiden kohteena. Neljännessä luvussa aiheena on tutkimuksen tekemiseen liittyvät asiat; tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet, tutkimuksen aineisto, aineiston analyysi sekä lopuksi tutkimuksen eettisyys sekä sensitiivisyys. Tulosluvussa esittelen vainoa lasten näkökulmasta käräjäoikeuksien päätösten avulla. Tuloslukujen ensimmäisessä luvussa käsittelen lasta näkemässä ja kokemassa vainoa. Seuraavassa tulosluvussa tuon esille, millä tavoin lapsi voi olla vainon välineenä. Viimeisessä tulosluvussa käsittelen lasta vainon kohteena. Tutkielmani lopussa esittelen yhteenvedon tutkielmani tuloksista ja pohdintaa aiheesta.

2 Eron jälkeinen vaino erityisenä läheissuhdeväkivallan muotona

2.1 Vaino rikoksena

Vainoaminen rikoksena on esiintynyt lainsäädännössä 1990-luvun alusta lähtien. Vainon kriminalisointi sai alkunsa Yhdysvalloista. Vainoaminen ei ole ilmiönä kuitenkaan uusi, sillä sitä on esiintynyt satojen vuosien ajan fiktiossa eli kirjallisuudessa, elokuvissa ja runoissa. Vainoaminen on kuulunut aina osaksi ihmisten elämää. Vainoaminen alkoi saamaan huomiota tiedotusvälineissä ja julkisten poliittisten johtajien keskuudessa 1980–1990 -lukujen vaihteessa. Kalifornia on ensimmäisenä määritellyt lainsäädäntöönsä vainoamisen rikokseksi, vastineeksi näyttelijän ja viiden muun naisen murhan takia. Naiset olivat entisten puolisoiden vainon ja murhan kohteena. Lähes kaikkialla Yhdysvalloissa on astunut voimaan laki vainoamisesta 1993-luvulta lähtien. (Southworth ym. 2007, 850.)

Alun perin vainoaminen ymmärrettiin julkisuuden henkilön vainoamisena, jossa vainon tekijä oli tuntematon henkilö. Ymmärrys vainosta on muuttunut tästä näkemyksestä ja tutkimuksissa on havaittu vainon tapahtuvan läheissuhteissa. Tutkimuksissa on havaittu, että suurimmassa osassa vainotapauksista uhrilla ja vainoajalla on ollut aiemmin romanttinen suhde. Tutkimuksissa läheisyys on havaittu olevan motiivi vainolle. Kuitenkaan läheisyys ei ole aina vainon syytä. (De Smet ym. 2015, 753.)

Euroopan maissa alettiin kriminalisoimaan vaino Yhdysvaltojen vainon kriminalisoinnin seurauksena. Euroopassa ensimmäinen laki vainosta on säädetty Iso-Britanniassa vuonna 1997. Vainon kriminalisointi levisi maailmanlaajuisesti tiedotusvälineiden huomion ansiosta, mikä on jatkunut viime vuosikymmenten ajan. Vainoamistapauksista tiedotetaan laajasti ja vainoamisesta on tullut laajamittaisen tutkimuksen aihe. Vainolakien tarkoituksena on vahvistaa yhteiskunnassa normeja siitä, että ihmiset antaisivat toistensa elää rauhassa. (Malsch 2007, 201, 207.)

Vainoaminen on ollut Suomessa vuodesta 2014 asti rangaistava teko. Rikoslain 19.12.1889/39 25. luvun 7 a pykälässä on määritelty vainoaminen rangaistavaksi teoksi.

Rikoslain 25 luvun 7 a §:n mukaisesti vainolla tarkoitetaan toisen ihmisen jatkuvaa uhkaamista, seuraamista, tarkkailua, yhteyden ottamista tai muita edellä mainittuihin rinnastettavia tekoja, jotka aiheuttavat tavalla tai toisella toisessa ihmisessä pelkoa tai ahdistusta. Näitä edellä mainittuja asioita tekevä henkilö eli vainoaja on tuomittava vainoamisesta sakkoon tai rangaistukseen enintään kahdeksi vuodeksi, ellei jossakin muussa laissa säädetä teosta yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta. (RL 19.12.1889/39 25. luku 7 a §)

"Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava." Rikoslaki 25 7 a §

Vainoamiseen liittyy myöskin Rikoslain 24 luvun 1 a §:n uusi määritelmä viestintärauhan rikkomisesta. Viestintärauhan rikkomisella tarkoitetaan sitä, että joku toistuvasti lähettää häiritäkseen viestejä tai soittaa toiselle siten, että teko aiheuttaa häirinnän kohteelle huomattavaa häiriötä tai haittaa. Viestintärauhan rikkoja on tuomittava teosta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. (RL 19.12.1889/39 24. luku 1 a §) (13.12.2013/879).

Vainoa lainsäädännössä on alkanut esiintymään 1990-luvulta saakka, mutta lakien sääntämisen taustalla olevat syyt, tarkoitukset, sisällöt sekä seuraukset vaihtelevat. Joidenkin tutkimusten mukaan vainolakien tavoitteena on toimia ennaltaehkäisevänä keinona väkivaltaisiin tekoihin tai hengen riistoon. Vaino on rikoksena haastava, koska se voi sisältää monenlaisia tekoja, niin väkivaltaisia kuin väkivallattomiakin. Vaino voi olla hankalasti määriteltävä ja käsiteltävä rikos. Myös vaino rikoksena saa erityisen piirteen sen vuoksi, että rikoksen tutkinta on riippuvainen uhrin todisteista. Uhrin tulee osoittaa useampia todisteita vainosta, joiden kerääminen voi edellyttää pitkän ajan. (Miller 2001, 64; Nikupeteri 2016, 44.)

Vainoaminen on poikkeuksellinen rikos siinä, että se voi näyttäytyä näennäisen tavallisen tai rutiininomaisen käyttäytymisen toistamisena. Vainoaminen ei kosketa vain yhdenlaista toimintaa, vaan vainoon sisältyy paljon erilaisia toimintoja. Vainoamisessa voi

esiintyä suoraan väkivaltaa, mutta useinkaan vainoaja ei uhkaile avoimesti, vaan heidän toiminta voi ulospäin näyttää normaalilta ja vaarattomalta. Esimerkkinä tästä voi olla julkisilla paikoilla uhrin läheisyyteen hakeutuminen tai uhrin talon ohi liikkuminen. Vainoaja voi myös esimerkiksi lähettää uhrilleen kukkia, joka voi vaikuttaa viattomalta toiminnalta. Kuitenkin myös tällainen toiminta voidaan nähdä rikollisena toimintana, mikäli vainoajan uhri kokee sen ahdistavana ja se aiheuttaa pelkoa uhrissa. (Miller 2001, 9; Sheridan ym. 2003, 150).

Vainon jatkuminen ja loppuminen voi olla epäselvää, jonka takia rikoksena se on haastava. Vaino voi alkaa ja päättyä uudestaan ja uudestaan. Vainon tapahtuma paikat ovat vaihtelevia. Vainoa voi tapahtua esimerkiksi kotona, työpaikoilla, ostoskeskuksissa tai kadulla. Vainossa monesti voidaan tietää vainoajan henkilöllisyys, mutta vainon todistaminen voi tästä huolimatta olla haasteellista. Vainoajan menetelmät vainossa voivat jatkuvasti vaihtua. Vainon menetelmät vaihtelevat harmittomista menetelmistä uhkaan käytökseen. Uhrin kokemukset ja seuraukset voivat myös vaihdella ajan myötä. Uhri voi olla lähes tietämätön vainosta tai toisena ääripäänä vainolla on ollut haitallisia seurauksia uhrille. Vainon monimuotoisuus tekee siitä erityisen vaikean rikoksen tunnistaa. (Miller 2001, 63.)

2.2 Vaino lähisuhdeväkivaltana ja sen toteuttamismuodot

Tutkimuksessani käsittelen eron jälkeistä vainoa erityisenä väkivallan muotona. Eron jälkeinen vaino on lähisuhdeväkivaltaa. Lähi- ja perhesuhde väkivallasta on kyse silloin, kun henkilö on väkivaltainen lastaan, entistä tai nykyistä kumppaniaan, lähisukulaistaan tai muuta läheistään kohtaan. (Karhuvaara ym. 2013, 16). Suuri osa vainosta tapahtuu eron jälkeen ja vainon kohteena on entinen puoliso. Vainoa harvemmin esiintyy toisilleen tuntemattomien ihmisten välillä. Myöskään toisille tuntemattomien ihmisten välinen vainoaminen harvemmin johtaa rikossyytteeseen. (Malsch 2007, 206.) Monet ihmiset

kokevat jo parisuhteessaan väkivaltaa, joka voi jatkua vielä eronkin jälkeen. Joskus väkivaltainen käytös saattaa ilmetä vasta eron jälkeen ja tällöin väkivalta esiintyy vainoamisa. Tutkimuksissa on todettu erotilanteen olevan riskikohta, jossa väkivaltaa voi esiintyä. Riski vainoamisen kohteeksi joutumisesta on suurin niillä ihmisillä, jotka ovat eronneet. Tutkimuksissa on havaittu, että naisilla on suurempi todennäköisyys joutua eron jälkeisen vainon uhriksi kuin miehillä. Eron jälkeen väkivaltaista käyttäytymistä esiintyy miehillä enemmän kuin naisilla. (Karhuvaara ym. 2013, 12; Jody M. Meyer 2012; 22, Nikupeteri 2016, 40.)

Vaino on yhdistettävissä parisuhteiden loppumiseen, joten parisuhteiden päättymisten määrän kasvu on yhteydessä vainon lisääntymiseen. Eronneisuusluvut ovat olleet kasvussa vuodesta 1970 lähtien, avioerot ovat kuitenkin pysytelleet samoissa luvuissa vuodesta 1990 lähtien. Vuosittaisella tasolla avioerojen määrä on noin 13 000-14 000 avioeroa vuodessa. Suomessa erojen määrä on suuri, ja se onkin Euroopan Unionin korkeimpia 2000-luvulla. (Jalovaara 2007, 17–22; Väestö- ja oikeustilastot 2015). Suomen tilastokeskuksen mukaan vuonna 2017 Suomessa avioeroja oli noin 13 500 (SVT Suomen virallinen tilasto, 2017).

Avioerot ovat yleistyneet paljon ja avioerojen määrä on kasvanut varsinkin länsimaissa viimeisten vuosikymmenien aikana. Parisuhteen päättyminen voi vaikuttaa negatiivisesti hyvinvointiin. Avioerojen ja parisuhteiden päättymisen yleistymisen esille nostaminen ongelmana on Jari Koskelan (2012) mukaan tärkeää, koska erot aiheuttavat lukuisia haittoja parisuhteen päättävälle osapuolille sekä lapsille. Avioerot ovat myös sen vuoksi merkittävä sosiaalinen ongelma, koska yli puolessa avioeronneissa perheissä on lapsia. Määrällisesti lapsia on yli 10 000 avioeronneissa perheissä ja Koskela (2012) on todennut lasten kärsivän vanhempien erosta monin tavoin. Avioerot voivat vaikuttaa negatiivisesti lapsen elämään heikentäen lapsen hyvinvointia, mutta sen vaikutukset voivat olla myös välillisiä vaikutuksia, kuten asunnon vaihto, josta voi seurata asuin- ja kouluympäristön muutos. (Koskela 2012, 11–20.)

Parisuhteen aikana ollut väkivaltainen kumppani voi tutkimustulosten mukaan jatkaa myös eron jälkeen uhkailua ja kymmenesosa fyysistä väkivaltaa. Parisuhteessa esiintynyt väkivalta jatkuu usein eron jälkeen häirintänä, uhkailuna sekä väijymisenä. Erottilanne harvemmin itsessään on väkivallan laukaisija. (Karhuvaara ym. 2013, 12.) Eron jälkeen väkivallan uhrin voivat pelätä väkivaltaisen puolison kohtaamista lapsen tapaamis- ja vaihtotilanteissa. Väkivallan ja vainoamisen kannalta nämä tapaamiset ovat otollisia tilanteita vainoajalle. Aiemmin suhteessa esiintynyt väkivalta voi tilanteissa muuttua henkiseksi väkivallaksi uhkailun ja manipuloinnin avulla. Uhri voi kokea huolta lapsen turvallisuudesta ja myötäillä väkivallan tekijää suostumalla hänen ehdotuksiinsa turvallisuuden takaamiseksi. Myös tyypillistä näissä eron jälkeisissä tilanteissa on se, että väkivallan uhri pelkää lapsen joutumista koston välikappaleeksi. (Väänänen 2011, 121.)

Eron jälkeinen entisen kumppanin ahdistelu, pahoinpitely tai väkivallalla uhkaaminen ei kuitenkaan vaadi sitä, että parisuhteen aikana olisi jo esiintynyt väkivaltaista käytöstä (Brewster 2003, 212). Parisuhteen päätyttyä toinen parisuhteen osapuolista voi kokea katkeruutta ja mustasukkaisuutta entistä kumppaniaan kohtaan. Negatiiviset tunteet voivat johtaa vainoamiseen ja väkivaltaan. Vainoaja voi pyrkiä heikentämään vainotun hyvinvointia kokiessaan itse epämiellyttäviä tunteita. Eron jälkeen vainoaja voi kokea negatiivisia tunteita, kuten ahdistusta, epäoikeudenmukaisuutta ja pettymystä jätetyksi tulemisesta. Negatiivisten tunteiden käsittelemisen vaikeudet voivat johtaa tunteiden purkautumiseen väkivallan keinoin. Vainon motiiveina voi olla rakkaus tai viha. Vainoaja voi esimerkiksi pyrkiä ylläpitämään rakkautta tai rakkaus on voinut kääntyä vihaksi. (Nikupeteri 2016, 40; Miller 2001, 72.)

Eron jälkeisessä vainossa korostuu intiimisuhte entisen kumppanin kanssa. Entisen kumppanin kanssa syntynyt yhteinen historia, läheisyys sekä luottamus luovat vainoajalle mahdollisuuden erityislaatuiseen haavoittamiseen. Entinen suhte antaa laajat mahdollisuudet vainolle ja sen toteuttamistavoille, koska vainoajalle on paljon tietoa uhrin läheisistä, perheestä ja mahdollisista lapsista. Tuntemattoman ihmisen vainoaminen on erilaista kuin entisen puolison. Vainoaja tuntee entisen kumppaninsa ja hänellä on paremmin tietoa tämän elämästä kuin vieraasta ihmisestä. Vainoaja tietää uhristaan paljon yksityiskohtia ja uhrilleen tärkeimmät asiat, joiden avulla vainoaja voi aiheuttaa

uhrissaan pelkoa, häpeää sekä nöyryytystä. Tutkimusten mukaan eron jälkeinen vaino on uhrille merkittävämpää ja uhkaavampaa kuin vaino, jota ei ole edeltänyt parisuhde. (Nikupeteri 2016, 50; Logan & Walker 2010, 440.)

Eron jälkeisessä vainossa tekijän yhteydenpito entiseen kumppaniin voi sisältää väkivaltaisia sekä väkivallattomia tekoja. Eron jälkeisen vainon tekijä voi manipuloida ja rekrytoida muita ihmisiä kuin itse vainon kohteena olevaa henkilöä. Vainon tekijä voi esimerkiksi kerätä muiden ihmisten kautta vainon kohteena olevasta henkilöstä tietoa asuinpaikasta tai tämän aikatauluista. Vainoaminen voi äärimmäisissä tapauksissa olla väkivaltaista, jopa vainottuna olevan hengen riistämistä. Vaino ei ole aina suoranaisia tekoja, vaan tekijä voi myös piileskellä ja seuraila salaa. Vainottu voi pyrkiä tuottamaan uhrissaan pelkoa ja lamaannusta. Eron jälkeisessä vainossa vainoaja käyttää henkistä väkivaltaa, jolla pyrkii kontrolloimaan uhriaan. Vainon tavoitteena on uhrin kontrolloiminen. (Brewster 2003, 215–216; Nikupeteri 2016, 36.)

Vaino koostuu erilaista teoista, käyttäytymisestä ja siihen sisältyy erilaisia väkivallan muotoja. Väkivalta voi olla fyysistä, psyykkistä, seksuaalista, taloudellista, henkistä sekä hengellistä. Fyysinen väkivalta käytännössä aina aiheuttaa jonkin asteista kipua. Fyysistä väkivaltaa on esimerkiksi lyöminen, tukistaminen, töniminen, puukottaminen tai ampuminen – kaikki keinot, millä voidaan aiheuttaa kipua toiselle. Fyysiseen väkivaltaan luetaan myös fyysisellä väkivallalla uhkailu. Väkivallan muotona vaino on epäselvää ja hankalasti tavoitettavaa. Vainoaminen ei aina ole jatkuvaa, vaan se voi alkaa ja loppua yhä uudestaan ja uudestaan. Vainon paikat myös vaihtelevat ja sitä voi tapahtua oikeastaan missä vain vainotun ihmisen elinympäristössä. Vainoa voi tapahtua kotona, kadulla, työpaikalla sekä harrastuksissa. Väkivalta on haitallista, mutta myös pelko väkivallasta voi tuntua kokemuksena tuskalliselta ja hämmentävältä. Pelko väkivallasta on usein väkivallan uhrin ajatuksissa sekä vie uhrin voimia ja voi lamaannuttaa uhrin. Myös pelko vaikuttaa siten, että väkivallan pelon alla eläessä ihminen tulee haavoittuvaiseksi sekä riippuvaiseksi hoivasta ja huolenpidosta. (Nikupeteri 2016, 43; Husso 2003, 83; Karhuvaara ym. 2013, 18.)

Eron jälkeen entinen kumppani voi seurailta, kontrolloida ja terrorisoida sekä uhkailla uhriaan. Monet uhreista kokevat entisen puolison haluavan kostaa uhrilleen. Osa uhreista taas näkee uhrin seurailun ja vainoamisen johtuvan halusta kontrolloida entistä puolisoa. Tyypillisiä vainoamisen keinoja on katselu, seurailu, puhelinsoitot ja viestit, kirjeet sekä uhrin perheen jäsenten häiritseminen. Vainoaja voi liikkua uhrin kodin läheisyydessä sekä myös pyrkiä häiritsemään uhria tämän työssä. Yritys kontrolloida uhria on hyvin keskeisessä asemassa vainoamisessa ja halu kontrolloida entistä kumppania voikin olla motivaationa vainoamiselle. (Brewster 2003, 212 – 214.)

Vainoamisen tapoja on monenlaisia ja vaino voi sisältää erilaisia väkivallan piirteitä. Vainon tapojen moninaisuutta tukevat tutkimusten tulokset, joissa on havaittu vainon käsittelevän monia erilaisia vainon muotoja. Tutkimusten perusteella yleisimpinä vainoamisen tapoina ovat olleet julkiset lähestymiset, puhelimen kautta vainoaminen, pahoinpitely, hyökkäykset sekä seuraaminen. Myös Britannian tutkimuslaitoksen (Budd & Matkinson 2000) tutkimuksen mukaan uhrin olivat pakotettuina puhumaan vainoajan kanssa, vainoaja oli puhelimitse yhteydessä uhriinsa sekä vainoaja pelotteli ja seurasi uhriaan. (Sheridan ym. 2003, 151.) Tutkimuksista saatujen tietojen perusteella vainoaja voi yrittää saada uhrin perheenjäseniltä, ystäviltä ja tuttavilta tietoa uhrista sekä soittamalla ei toivottuja puheluita. Tutkimuksissa on havaittu, että yksi yleinen tapa vainoamisessa on levittää uhrista huhuja ja tietoja. Vainossa vainoaja voi käyttää useampaa eri vainoamisen tapaa. (Cattaneo ym. 2011, 3440–3441.)

Tutkimusten perusteella teknologia mahdollistaa uhrien vainoamisen teknologian välineiden avulla, kuten puhelimen, sähköpostin, kameroiden ja erilaisten vakoiluohjelmien avulla. Teknologian avulla vainoaja voi hallita ja vahingoittaa uhriaan. Teknologian keinoin uhrien vainoaminen ja seuraaminen on mahdollista monella eri tavalla, joista uhri voi olla täysin tietämätön. Teknologian avulla tehtävästä vainoamisesta käytetään englannin kielen käsitettä ”cyberstalking”. (Southworth ym. 2007, 842–843.) Marijke Malschin (2007) artikkelin mukaan tyypillisimmät vainoamisen tavat ovat häiriköiminen puhelimitse, seuraaminen kadulla sekä uhrin kodin lähellä liikkuminen (Malsch 2007, 205).

Vaino ajallisesti on usein pitkäaikaista ja aiheuttaa voimakasta haittaa uhrille. Vaino voi jatkaa kuukausista jopa vuosiin. Keskiavero aika vainolle on kaksi vuotta. (Mullen & Pathé 2002, 277; Cattaneo ym. mukaan 2011, 3430.) Vainoaminen on poikkeuksellinen rikos, sillä se voi näyttäytyä näennäisen tavallisen tai rutiininomaisen käyttäytymisen toistamisena. Vainoaminen ei kosketa vain yhdenlaista toimintaa, vaan vainoon sisältyy paljon erilaisia toimintoja. Vainoamisessa voi esiintyä suoraa väkivaltaa, mutta useinkaan vainoaja ei uhkaile avoimesti, vaan heidän toiminta voi ulospäin näyttää normaalia ja vaarattomalta. Esimerkkinä tästä voi olla julkisilla paikoilla uhrin läheisyyteen hakeutuminen tai uhrin talon ohi liikkuminen. (Sheridan ym. 2003, 150).

Vaino voi olla haitaksi vainon uhrille ja vainon seuraukset voivat olla monenlaiset. Vainon aiheuttamilla traumaattisilla kokemuksilla voi olla ekologisia, psykologisia ja sosiaalisia vaikutuksia. Tutkimusten mukaan vainoamisen uhrin ovat kärsineet taloudellisista vaikeuksista. Vaino voi aiheuttaa haasteita työssä tai opiskeluissa. Vainon vuoksi uhri voi joutua lopettamaan esimerkiksi työssä käynnin tai vaihtaa työpaikkaa. Taloudellisia vaikeuksia ovat lisänneet lisäksi turvallisuuden investointi kotona, työssä ja kulkuvälineissä. Rahaa on myös mennyt hajonneiden tai varastettujen tavaroiden korvaamiseen. (Sheridan ym. 2003, 153.)

Vainon uhrin kärsivät myös sosiaalisten suhteiden vähenemisestä; uhrin voivat joutua esimerkiksi vähentämään yhteiskunnallista ja sosiaalista toimintaansa sekä vaihtamaan asuinpaikkaa. Uhreilla psyykkisinä vaikeuksina on esiintynyt epäluottamusta, vainoharhaisuutta, hämmennystä sekä pelkoa. Pelkoa oireena esiintyy enemmän naisilla kuin miehillä. Myös tyypillisiä oireita on hermostuneisuus, viha tai aggressiivisuus, masennus, nukkumisvaikeudet, väsymys ja heikkous, ruokahaluttomuus, pysyvää pahoinvointi sekä pääsärky. Tutkimusten perusteella on havaittu, että monet vainon uhreista kärsivät posttraumaattisesta stressireaktiosta. (Sheridan ym. 2003, 153; Cattaneo ym. 2011, 3432.)

Useiden tutkimusten perusteella vainoamisella on henkisiä ja emotionaalisia vaikutuksia. Tutkimusten mukaan uhrin ovat vastanneet kokevansa pelkoa, masennusta, nöyryy-

tystä, vihaa, vihamielisyyttä, hämmennystä ja epäluottamusta muihin ihmisiin. Kvantiitatiivisista tutkimuksista on saatu vahvistusta näille tutkimusten tuloksille. (Cattaneo ym. 2011, 3432.) Vainoon liittyy myös sosiaalinen haavoittuvuus, johon voi liittyä uhrin elämän rajoittamista monilta osin. Vainoajan vuoksi uhri voi joutua vähentämään sosiaalisia suhteitaan, liikkumistilaansa eli rajoittamaan normaalia arkeaan. Vainoaja voi pyrkiä pilaamaan vainotun ihmissuhteet. Vainon uhri voi esimerkiksi joutua vaihtamaan työ- tai opiskelupaikkaa ja harrastusta välttääkseen vainoa. Sosiaaliseen haavoittuvuuteen liittyy vainon uhrien tietojen levittäminen, esimerkiksi internetin avulla. Sosiaaliset seuraukset voivat olla haitallisia uhrille, koska seuraukset voivat itsessään jo vähentää uhrin sosiaalisia suhteita, uhrin kokiessa sosiaalista epävarmuutta ja arkuutta tai epäluottamusta toisiin ihmisiin. (Logan & Walker 2009, 259; Nikupeteri 2016, 52–54.)

Vainon seuraukset voivat vaikuttaa negatiivisesti uhrin useampaan elämän osa-alueeseen. Tutkimuksista saatujen havaintojen ja tietojen perusteella eron jälkeisellä vainolla on useita vaikutuksia uhrin henkiselle hyvinvoinnille. Eron jälkeisen vainon on huomattu tutkimuksissa aiheuttavan uhrilleen levottomuutta, nukkumisvaikeuksia, masennusta ja jopa itsemurhaan liittyviä ajatuksia. Vainon seurauksena uhri on voinut joutua muuttamaan elämäntapojaan, ja elämäntapamuutokset ovat tutkimusten mukaan näyttäneet yleisiltä. Elämäntapamuutoksilla tarkoitetaan esimerkiksi töiden vähentämistä tai työnteon lopettamista kokonaan, sosiaalisten aktiviteettien supistamista ja muuttamista kotoa. (Mullen & Pathé 2002, 282.)

3 Eron jälkeinen vaino lapsen näkökulmasta

3.1 Lapsi eron jälkeisessä vainossa

Eron jälkeisen vainon pääasiallisena uhrina on toinen päättyneen parisuhteen osapuolista. Lapset voivat kokea ja nähdä eron jälkeistä vainoa päivittäisessä elämässään, josta johtuen myös lapset voidaan määritellä eron jälkeisen vainon uhreiksi. Eron jälkeisessä vainossa lapset vaativat erityistä huomiota heidän tilanteensa ja turvallisuutensa vuoksi. Lapsi voi joutua elämään keskellä vainotapahtumia ja olla vanhemman kanssa, joka on peloissaan. Lapselle tämä voi aiheuttaa huolta. (Ask ym. 2019; Laitinen ym. 2018, 23.) Lasten tunnistaminen eron jälkeisen vainon uhreina on tärkeää, jotta on mahdollista vaikuttaa lasten turvallisuuteen ja hyvinvointiin. Lasten kokemuksia ja näkemyksiä eron jälkeisessä vainossa on tutkittu vähän huolimatta siitä, että vainosta on tutkimusta jo tehty useampien vuosien ajan.

Vaino voi ilmetä lapsen elämässä psykososiaalisena tai fyysisenä väkivaltana. Lapsi voi kokea fyysisen väkivallan uhkaa, esimerkiksi tapetuksi tulemisen uhkaa. Vainoaja voi uhata lapsen tai lapsen sisarusten hyvinvointia. Lapsen elämässä vainoon liittyy esimerkiksi sanallisia uhkailuja, sosiaalista eristämistä, päälle hyökkäyksiä kodin ulkopuolella sekä kotiin ja päiväkotiin tunkeutumista. Lapsi voi toimia vainossa tiedon välittäjänä, kontrolloijana sekä selontekijänä. Yhteinen lapsi voi antaa vainoajalle mahdollisuuden pitää yhteyttä uhriinsa eri keinojen avulla. (Løkkegaard ym. 2019, 15.; Laitinen ym. 2017, 108.) Lapsi on eron jälkeisen vainon uhri, koska lapsi voi nähdä ja kokea elämässään vainoa. (Nikupeteri & Laitinen 2018, 31.)

Tehtyjen tutkimusten perusteella on havaittu, että vainossa pyritään vaikuttamaan lapsiin. Lapsia voidaan käyttää vainossa välineenä. Vainoajat voivat yrittää saada lapsista tietoa vaarallisella tavalla, esimerkiksi isät saattoivat pyrkiä seuraamaan lasta tämän vapaa-ajalla tai saamaan tietoa lapsesta tämän ystäviltä. Tutkimusten perusteella on havaittu, että vanhemmat lapset voivat osata toimia paremmin vainossa ja heillä voi olla keinoja vaikuttaa vainoon. Esimerkiksi tutkimuksessa on havaittu, että lapsi voi soittaa poliisille havaitessaan isän vakoilevan heitä. Jotkut isät soittivat lapselleen häiritäkseen

tätä anonyymistä puhelinnumerosta tai sosiaalisen median kautta. Lasten kasvaessa vanhemmiksi heillä on mahdollisuus alkaa kyseenalaistamaan vainoavan vanhemman käyttäytymistä ja toimintaa. He myös ymmärtävät paremmin oikeutensa turvallisuuteen ja fyysiseen koskemattomuuteen. Vanhemmat lapset voivat hakea oikeutta kokemilleen tapahtumille. (Laitinen & Nikupeteri 2015, 835.)

Lapsen avulla on mahdollista uhkailla lastensuojeluilmoituksilla lapsen toista vanhempaa sekä uhkailla erotilanteessa lapsen huoltajuuden viennillä. Myös tyypillistä on tehdä entiselle kumppanilleen kiusaa sovittujen tapaamisten yhteydessä. Kiusantekoa voi olla esimerkiksi paikalle saapumatta jättäminen, sovittujen tapaamisten peruuttaminen sekä jättää lapsen palauttamatta sovittuna aikana. Vanhempi voi manipuloida lastaan, pyrkiä saamaan lapsen omalle puolelleen ja kääntymään toista vanhempaa vastaan. (Karhuvaara ym. 2013, 20.) Vainoajalle lapsi voi olla uhrin manipuloinnin väline, vainon kohde, mutta lapsi voi olla myös vainossa vainoajan liittolainen. Vainoaja voi aiheuttaa harmia hyödyntämällä lasta, aiheuttamalla lapselle harmia tai jopa kidnapata lapsen. Lapsen kautta vainon uhrilla on monesti erilaisia päivän rutiineja, jotka tekevät vainoamisesta helpompaa. (Løkkegaard ym. 2019, 3.)

Lapsille eron jälkeiset tilanteet voivat olla hankalia varsinkin silloin, kun vanhempi kenen kanssa lapsi asuu, suhtautuu negatiivisesti toiseen lapsen vanhempaan. Negatiivisesti suhtautuva vanhempi voi vaikuttaa lapsen suhtautumiseen toiseen vanhempaan omalla toiminnallaan ja vetää lapsen mukaan vanhempien välisiin kiistoihin. Toinen vanhempi voi myös pyrkiä estämään lapsen yhteyden pitämisen toiseen vanhempaan. Lapselle tilanteet voivat olla hankalia. Toinen vanhempi voi myös puhua lapselle pahaa toisesta vanhemmasta, arvostella negatiivissävyyteisesti lapsen vietettyä aikaa toisen vanhemman luona. Kaikenlainen mustamaalaaminen, toisen vanhemman vähätteleminen ja syyttely voi olla tyypillistä. Kaikella tällä toiminnalla kuitenkin voi olla vaikutusta lapsen hyvinvointiin ja lapsi voi kokea vihamielisyyttä, masennusta sekä syyllisyyttä. (Koskela 2012, 20.)

Eron jälkeinen vaino heijastuu lasten elämään vaikuttaen lasten turvallisuuteen ja hyvinvointiin. Lasten kokemukset vainoamisesta vaihtelee pelon ja turvattomuuden tunteen väliltä väkivaltaisiin tekoihin tai kuoleman uhkaan saakka. Väkivallan merkitykset vaihtelevat lapsen elämässä riippuen lapsen roolista ja uhriksi joutumisesta vainoamisessa. Vainon vaikuttavuus lapsen elämässä vaihtelee lapsen kokemusten, iän ja uhriutumisen mukaan. Yleistä lasten kokemassa vainossa on se, että vaino aiheuttaa lapsen elämään uhkaa riippumatta siitä, millaisessa muodossa vaino näyttäytyy. (Laitinen & Nikupeteri 2015, 840–841.)

3.2 Lapsen turvallisuus eron jälkeisessä vainossa

Perhesuhteet voivat luoda lapselle turvallisen, rakastavan ja välittävän kasvuympäristön. Pahimmillaan perhesuhteet voivat aiheuttaa lapselle ahdistavan ja turvattoman ympäristön. Vanhemmilla on suuri vaikutus siihen, kokeeko lapsi ympäristön turvalliseksi. Turvallisuuden tunteella on vaikutusta lapsen kehitykseen ja myöhäisempään elämään. Vanhempia voidaan pitää lapsen turvallisuuden perustana. (Vornanen ym. 2009, 404.) Eron jälkeiseen vainoon liittyy käsite lasten turvallisuus. Tarkastelen lasten kokemaa vainoa turvallisuuden käsitteen kautta. Eron jälkeisessä vainossa perhesuhteet aiheuttavat lapselle turvattoman ympäristön, jossa pelko ja ahdistus ovat läsnä lapsen elämässä.

Laitinen ja Nikupeteri (2015) ovat tehneet tutkimuksen lasten ja äitien kokemuksista eron jälkeisessä vainossa. Lapsiin kohdistuu silloin tietty riski, kun heidän äitinsä ovat vainon kohteena. Lapsilla on vain rajallinen mahdollisuus suojata itseään. Tutkimuksen mukaan lasten kokemuksissa korostui pelko ja turvattomuuden tunne. Vainoaminen aiheuttaa lapsessa pelkoa huolimatta siitä, että vainon teot eivät aina ole väkivaltaisia. Nuorten lasten kohdalla voi olla joskus haastavaa havaita, mistä pelko ja turvattomuuden tunne johtuvat, koska he eivät välttämättä osaa selittää sanoin todellista syytä. Vanhemmat lapset puolestaan saattavat osata kertoa syitä mistä pelko ja turvattomuuden tunne johtuvat. (Laitinen & Nikupeteri 2015, 830–835.)

Eron jälkeinen vaino voi vaikuttaa lapsen turvallisuuteen sitä heikentäen. Eron jälkeisessä vainossa lapsen turvallisuus voidaan jakaa kolmeen eri muotoon. Lapsen turvallisuuden muodot ovat heikentynyt turvallisuus, kadonnut turvallisuus sekä rakennettu turvallisuus. Lapset kokevat eriasteista epävarmuutta, ja turvallisuuden tunteet voivat vaihdella perheessä lasten keskuudessa. Lapsiin kohdistuvan perheväkivallan tutkimus on lisääntynyt. Kuitenkaan tutkimuksissa ei ole tietoa siitä, miten lapset kokevat eron jälkeiset vainotilanteet, kuinka turvallisiksi he kokevat tilanteensa uhkan alla, ja kuinka heidät on turvattu. (Nikupeteri ym. 2015, 285–286.)

Vainoaminen uhkaa lapsen turvallisuutta ja perheen sosiaalista vakautta. Yhteinen epävarmuus voi vahvistaa lapsen ja äidin siteitä sekä heikentää lapsen luottamusta isäänsä ja elinympäristöön. Läheiset suhteet ovat lasten turvallisuuden perusta. Läheisten sukulaisten uhkaaminen aiheuttaa lapsille huolta. Lapselle läheiset suhteet luotettavina pitämiinsä aikuisiin ovat tärkeitä. Turvallinen suhde aikuisiin voi keventää lapsen taakkaa vainon uhan alla. (Nikupeteri ym. 2015, 294.)

Lasten turvallisuudesta tehdyn tutkimuksen mukaan lasten turvallisuuden tunne voi olla heikentynyt niillä lapsilla, joiden suhde isään on epävarma. Isien hoitamat pienet lapset näkivät isiensä hyvät puolet, eivätkä uskoneet heidän voivan tehdä vakavaa haittaa, vaikka kokivat tilanteet pelottaviksi. Lasten kokiessa turvallisuuden tunteen heikentymistä lapset korostivat isien hyviä puolia, mutta he myös alkoivat huomaamaan isien huonoja puolia sekä heillä oli vaikeuksia ymmärtää loukkaavaa käytöstä. Lasten luottamus alkoi heikentyä heidän isiinsä, mutta samalla myös muihinkin henkilöihin, jotka eivät voineet auttaa. Lasten avuttomuus korostui tilanteissa, joissa esimerkiksi poliisi ei voinut tehdä riittävästi estääkseen isän uhkaavaa käytöstä. Avuttomuus heikensi lasten turvallisuudentunnetta. (Nikupeteri ym. 2015, 290.)

Vainoamiseen liittyy kaksisuuntaista dynamiikkaa, joka heikentää entisestään lasten turvallisuutta. Kaksisuuntainen dynamiikka voi näyttäytyä vainossa siten, että isä voi olla samalla lapsia kohtaan positiivinen olemalla rakastava ja huolehtiva, mutta samalla päättävöitteenä isällä on yhteydenpito äitiin. Tämän kaltainen vainoaminen luo pelkoa ja turvattomuuden tunnetta. Tutkimuksesta saatujen tietojen mukaan isän arvaamaton

käyttäytyminen ja kiinnostuksen puute lapsen tapaamisissa loivat epäluottamusta ja epävarmuutta. Lapset alkoivat pelkäämään heidän henkilökohtaisen sekä sisarustensa ja äitinsä turvallisuuden puolesta isän toimiessa loukkaavasti rikkoen lapsen fyysistä ja emotionaalista eheyttä sekä rajoittaen heidän sosiaalista elämäänsä. (Nikupeteri ym. 2015, 290.)

Eron jälkeisessä vainossa lapsien yhtenä turvallisuuden tasona on turvallisuuden menettäminen. Turvallisuuden heikkeneminen ja epäluottamuksen syntyminen voivat johtaa turvallisuuden menettämiseen. Tutkimuksen otoksista selvisi, että lapset eivät enää olleet kykeneväisiä elämään normaalia elämää ennakoitavassa ympäristössä. Lasten mukaan mahdollisuudet ajanviettoon ystävien kanssa, yökyläilyyn tai syntymäpäivien viettoon olivat kadonneet. Lasten turvallisuuden menettämisen voidaan tulkita olevan kyseessä silloin, kun lapset ymmärtävät väkivaltaiset teot ja kuoleman uhan sekä silloin kun lapsen liikkumisvapaus oli rajoitettu. (Nikupeteri ym. 2015, 291.)

Pelko voi rajoittaa lasten toimintaa sekä heidän valintojaan. Turvattomuus voi olla läsnä kotona ja julkisilla paikoilla, kuten lapsen ollessa koulussa tai harrastuksissa. Lasten turvattomuutta tutkittaessa jotkut lapset ovat tuoneet esille, että he olivat joutuneet muuttamaan useita kertoja. Samoin he ovat olleet pelokkaita ulos mennessä johtuen pelosta, että heidän isä voi mahdollisesti olla piilossa jossain ulkona. Joissakin tapauksissa pelkoon liittyi häpeän tunne. Tutkimuksen mukaan lapsi voi kokea häpeää isänsä tekojen vuoksi. Turvallisuuden katoaminen vaikuttaa lapsen mahdollisuuksiin ylläpitää sosiaalisia suhteitaan. (Nikupeteri ym. 2015, 291.)

Kolmantena lapsen turvallisuuden muotona eron jälkeisessä vainossa on rakennettu turvallisuus. Heikentynyt tai kadonnut turvallisuus saavat lapset rakentamaan turvallisuusstrategioita, jolloin kyseessä on rakennettu turvallisuus. Lapset voivat pyrkiä rakentamaan itselleen turvallisen ympäristön heidän kokiessaan turvattomuutta. Turvallista ympäristöä rakentaessa lapset pyrkivät keräämään ympärille tärkeitä asioita, kuten ruokaa, tietokoneen ja matkapuhelimen. Lasten käyttäytyessä tällä tavoin he ovat ymmärtäneet vainon olevan väkivallan muoto. Lasten turvallisuusstrategiat voivat kasvattaa

heidän tunnetta turvallisuudesta ja tunnetta kontrollista. Jotkut lapset esimerkiksi saavat viettää aikaansa isänsä kanssa, jolloin se voi estää isää häiritsemästä äitiä sillä aikaa. Toiset lapset yrittivät olla ärsyttämättä isäänsä tavoitteena suojella äitiään. (Laitinen ym. 2015, 291.)

Lapsilla voi olla suunnitelmia – strategioita, joiden avulla pyrkivät suojelemaan äitiään ja sisaruksiaan. Lapset myös muuttivat rooliaan ja henkilökohtaista käytöstään perheessä, pyrkiessään korjaamaan vainon aiheuttamia vahinkoja. Lapset usein aistivat äidin pelon ja turvattomuuden tunteen ja pyrkivät rauhoittamaan äitiään. Lapset pyrkivät hallitsemaan äitiä sekä ottamaan vastuuta sisaruksistaan. (Laitinen ym. 2015, 292.) Lapset voivat tiedottaa heihin kohdistuvasta isänsä tekemästä vainosta esimerkiksi ystävilleen tai muille luotettavina pitämilleen aikuisille. Meloy (1997) on kutsunut tätä näkymisstrategiaksi. Ulkopuolisten tieto vainoamisesta voi turvata lasta uhkaavissa tilanteissa ja vainosta tietävät voivat varoittaa lasta havaitessaan vainoajan. (Nikupeteri ym. 2015, 292.)

Tutkimuksessa myös esiintyi lasten pelkoa olla kotonaan tai pelkoa esimerkiksi ulkoiluttaessaan koiraa, koska vainoaja mahdollisesti seuraili heitä. Lasten ollessa peloissaan kotona tai ulkona, he pyrkivät ympäröimään itsensä turvallisilla asioilla, kuten puhelimella ja tietokoneella. Tutkimuksessa selvisi, että lapset saattoivat myös olla puhelimessa, esimerkiksi isovanhempien tai ystävien kanssa lisätäkseen turvallisuuden tunnetaan. Tutkimusten tulosten perusteella voidaan todeta, että pelko ja turvattomuuden tunne voivat säilyä lapsen mielessä huolimatta siitä, että vainon uhka on poistunut. Vakavat kokemukset ja muistot vainosta voivat näyttäytyä myöhemmin pelkona sosiaalisissa tilanteissa ja julkisilla paikoilla. (Laitinen & Nikupeteri 2015, 835–836.)

Vainoaminen voi tutkimuksesta saatujen tulosten mukaan aiheuttaa psyykkistä vauriota lapselle. Tutkimuksen havaintojen mukaan isän vainoaminen aiheuttaa lapsen ja tämän äidin suhteen läheisyyden tiivistymistä. Emotionaalinen yhteys vahvistuu pelon ja turvattomuuden tunteen keskellä. Lapsi voi tunnistaa äidin pelon ja epävarmuuden tunteen. Äidin tunteiden aistiminen vahvistaa myös lapsen pelkoa ja käsitystä isän väkivaltaisesta toiminnasta. Lasten kokemuksiin vainosta vaikuttavat äidin kokemukset siitä. Naisten kokemuksista nousi esiin äidin huoli lapsesta. Äidit olivat huolissaan itsestään,

mutta vielä enemmän huolissaan lapsestaan. (Laitinen & Nikupeteri 2015, 840–841.) Lapselle vaino tarkoittaa monenlaisten uhkien sekä tunteiden ilmenemistä, erityisesti pelkoa ja turvattomuutta. Lapset voivat kokea pelon ja turvattomuuden tunteen lisäksi myös häpeää ja syyllisyyttä vainosta. Lapsi voi kokea pelkoa omasta, sisarustensa tai vainotun vanhemman puolesta sekä myös perheen lemmikkieläimen puolesta. Vaino väkivaltana on ennakoimatonta, eikä sen loppumisesta myöskään ole varmuutta, jolloin lapsi joutuu olemaan varuillaan koko ajan. (Laitinen ym. 2017, 121.)

3.3 Lapsen toimijuus eron jälkeisen vainon aikana

Toinen tärkeä käsite lasten näkökulman kannalta on lasten toimijuus eron jälkeisessä vainossa. Näkemykseni mukaan lapsen turvallisuus ja toimijuus ovat toisiinsa liitettäviä käsitteitä. Käsittelem lapsen kokemaa vainoa myös toimijuuden käsitteen kautta. Lasten tietävästä toimijuudesta vainon uhrina on vasta vähän tutkimustietoa. Aiemmin on kuitenkin tutkittu eron jälkeisessä vainossa uhrin toimijuutta ja toimijuuden muodot ovat yhdistettävissä näihin aiemmin saatuihin tutkimustuloksiin vainon uhrin toiminnasta suhteessa vainoajaan.

Aiemmin tehdyissä tutkimuksissa on havaittu, että vainon uhri voi vastata vainoon neljällä eri tavalla. Vainottu voi asettua aktiivisesti vainoa vastaan, etsiä apua, selviytyä vähentämällä vaaraa ja selviytyä noudattamalla vainoajan vaatimuksia. Vainoa vastustaessa uhri voi pyrkiä olemaan välittämättä vainosta, uhata ottaa yhteyttä hätänumeroon, kamppailla tai taistella vainoajaa vastaan sekä kirjata ylös vainon tapahtumia sekä todisteita. Apua etsivä uhri voi soittaa hätänumeroon, huutaa apua tai hankkia toisen henkilön tueksi. Uhrin pyrkiessä vähentää vaaraa uhri voi estää vainoajan puhelut ja vaihtaa numeroa, rajata liikkumista, pysytellä läheisten tai muiden ihmisten seurassa sekä toteuttaa muita turvaa lisääviä toimia. Uhri voi pyrkiä selviytymään vainosta noudattamalla vainoajan vaatimuksia. Uhri voi noudattaa vainoajan vaatimuksia esimerkiksi suostumalla tapaamaan vainoajaa tai suostumalla vainoajan muihin ehdottamiin asioihin. (Miller 2001, 75–77.)

Lapsen tietävä toimijuus on jaettu eri ulottuviiksiin, joita tulen seuraavaksi käsittelemään. Ensimmäisenä ulottuvuutena on vetäytyvä ja mukautuva tietävä toimijuus, jossa vainoon liittyy ahdistuneisuuden tunne. Vainoajan teot aiheuttavat lapselle emotionaalisen taakan. Lapset eivät tunnista kaikkea vainoa, vaan se on heille osittain näkymättömyyttä. Tässä ulottuvuudessa lapset seuraavat aktiivisesti ympäristöään ja pyrkivät hankkimaan tietoa, jotta lapsi voi arvioida käyttäytymistä suhteessa vainoajaan. Lapsi voi esimerkiksi käyttäytyä vainoajan seurassa tietyllä tavalla vähentääkseen väkivallan riskiä. (Laitinen ym. 2018, 33–34.)

Vetäytyvässä ja mukautuvassa tietävässä toimijuudessa lapsen toimijuus on rajallista, koska vainoaja voi vaikuttaa lapsen tapaan toimia. Lapsi on tietoinen vainosta ja sen mahdollisista seurauksista. Lapsella voi olla vainosta enemmän tietoa, kuin hänen toimintansa näyttää, johtuen lapsen rajallisista mahdollisuuksista toimia. Lapsen toimijuus voi näyttää ulkoapäin katsottuna passiiviselta ja vähäiseltä, mutta lapsi voi tietoisesti toimia sillä tapaa suojautuakseen vainolta. (Laitinen ym. 2018, 33–34.) Lapsi joutuu mukautumaan vainoon ja rajaamaan omaa toimintaansa sen mukaan. Lapsi voi pyrkiä selviytymään vainosta vähentämällä sen vaaraa.

Toisena ulottuvuutena on häilyvä tietävä toimijuus. Häilyvään tietävään toimijuuteen liittyy hyvän ja pahan läsnäolo. Lapsille vainoaja voi olla samalla hyvä isä, joka voi myös toimia väärin ja olla pelottava. Häilyvässä tietävässä toimijuudessa hyvät kokemukset ja muistot voivat neutralisoida huonoja kokemuksia. Hyvät muistot voivat olla lapselle merkittäviä, koska ne rakentavat lapsen mielessä mielikuvan yhteenkuuluvuudesta vainoajan kanssa. Häpeä on keskeisessä asemassa häilyvässä tietämisessä. Lapset kokevat häpeän tunnetta siitä, ettei heidän perhesuhde vastaa kulttuurisia odotuksia. Pelko on myös läsnä lasten elämässä. Lapset kokevat pelkoa heidän elämän ennakoimattomuudesta ja hallitsemattomuudesta. Pelkoon liittyy uhka väkivallasta ja mahdollisista väkivallan seuraamuksista. Pelko vaikuttaa lapsen elinpiiriin kaventaen sitä, sekä kaventaen lapsen toimijuutta niin kotona kuin kodin ulkopuolellakin. Lapset ovat tietoisia vainosta sekä sen seurauksista. (Laitinen ym. 2018, 37–38.)

Kolmantena toimijuuden ulottuvuutena on tukeva ja rakentava tietävä toimijuus, jossa lapsella on aktiivista toimijuutta. Lapsen toimijuus on aktiivista, mutta toimijuus ei ole

kuitenkaan näkyvää. Lapsi on huolissaan perheen jäsentensä hyvinvoinnista ja selviytymisestä arjessa, lapsi on huolissaan vainon kohteena olevista henkilöistä. Lapsella on ymmärrystä tilanteesta ja ymmärtää sen haitalliseksi. Lapsella voi olla halua vaikuttaa asiaan, mutta hänellä ei kuitenkaan ole riittävästi mahdollisuuksia vaikuttaa tosiasiasa tilanteeseen. Tässä toimijuudessa vainon seurauksena lapsi voi aktiivisesti seurailta ja tarkkailla vainon kohteena olevaa henkilöä. Lapsi voi ymmärtää vainon haitallisuuden ja sen, että siitä kertominen voi aiheuttaa haitallisia seurauksia lapselle itselleen tai muille henkilöille. Lapsi joutuu pohtimaan, voiko vainosta kertoa kenellekään. Lapsi voi lisäksi pyrkiä järjestämään turvallisuutta eri toimenpitein. (Laitinen ym. 2018, 39.)

Vastuullisessa ja arvioivassa tietävässä toimijuudessa lapsella on tietoa vainosta ja lapsen tieto on moniulotteista. Yhteiskunnalliset normit ja arvot vaikuttavat siihen, miten lapsi määrittelee kokemansa tilanteet. Niillä on myös vaikutusta lapsen toimintaan sekä kokemusten seurauksiin. Merkittävä huomio tähän toimijuuteen on se, että lapset voivat olla alttiina vakavalle väkivallalle. Lapsen tieto ja kyky toimimiseen voivat altistaa väkivallalle. Lapsen toimijuus voi näkyä asettautumisena vainoajaa vastaan ja lapsi voi altistaa itsensä väkivallalle pyrkiessään suojelemaan muita, esimerkiksi sisarusiaan tai äitiään. Lapsi voi pyrkiä ottamaan vastuuta läheisistään sekä vaikuttamaan heihin kohdistuvaan uhkaan. Vastuullisessa ja arvioivassa tietävässä toimijuudessa lapsi voi kokea pelkoa ja pyrkiä luomaan itselle turvalliseksi kokemansa tilan. Turvalliseksi tilaksi lapsi voi kokea pienen tilan, jossa hänen ympärillään on esimerkiksi matkapuhelin ja tietokone. (Laitinen ym. 2018, 41–42.)

Lapsen toimijuus eron jälkeisessä vainossa voi olla myös riski lapsen hyvinvoinnille. Lapsen ottaessa aktiivista roolia toimijana eron jälkeisessä vainossa lapsi voi silloin vaarantaa oman turvallisuutensa. Lapsi voi pyrkiä asettautumaan väkivaltaisen tilanteiden keskelle uskoessaan, ettei isä vahingoita äitiä, kun lapsi menee heidän väliinsä. Lapsi pyrkii luomaan turvallisuutta yrittämällä pysäyttää uhkaavat vaaratilanteet. On tyypillistä, että lapset etsivät turvallisuutta päivittäisistä rutiineista ja muista perheenjäsenistä sekä läheisistä. Lapset käyttävät läheisiä suhteita turvana. (Nikupeteri ym. 2015, 292.)

Muutosta etsivässä ja kriittisessä tietävässä toimijuudessa lapsella on ymmärrystä vainosta, väkivallasta ja omista oikeuksistaan. Lapsi ymmärtää vainon väkivaltana, jolla on heikentävä vaikutus hänen ja perheenjäsentensä hyvinvointiin. Tätä ulottuvuutta esiintyy oikeastaan vain vanhemmilla lapsilla. Tässä ulottuvuudessa lapset osoittavat kritiikkiä vainoajaa kohtaan ja vastustavat vainoajan totuutta asioista. Lapset myös voivat toimia vastoin vainoajaa ja he voivat pyrkiä vaalimaan omia oikeuksiaan (Laitinen & Nikupeteri 2016, 45.)

Lapsen tieto vainosta on lapsille häiritsevää ja tieto vaatii heitä toimimaan eri tavoin. Lasten toimijuus voi olla vähäistä ja ulkopuolisten näkökulmasta passiivista, mutta toimijuus voi olla myös aktiivista. Eron jälkeisessä vainossa lapset näyttäytyvät itsenäisinä toimijoina, jotka pyrkivät eritavoin selviytymään vanhempaansa kohdistuvasta vainosta. Lapsi voi vastustaa vainoa ja väkivaltaa, pyrkiä luomaan turvallisuutta, tavoittelemaan oikeudenmukaisuutta ja ylläpitämään luottamusta. Lapsen vainoon vaikuttavassa toimijuudessa lapsi on kykenevä toimimaan perhepiirin ja vainotilanteiden ulkopuolella. Perheen ja vainotilanteiden ulkopuolisella toiminnalla tarkoitetaan lapsen mahdollisuuksia toimia ilmiön kokemusasiantuntijana ja lapsi on kykenevä vaikuttamaan uhrien avun saantiin. (Laitinen & Nikupeteri 2016, 46–48.)

Lapset havainnoivat runsaasti ympäristöään sekä haluavat olla tietoisia heidän ympärillään tapahtuvista asioista. Lapsille tieto ympärillään tapahtuvista asioista on tärkeää, koska tiedon perusteella he voivat arvioida, miten heidän tulee käyttäytyä tilanteissa ja toimia suhteessa vainoajaan. Lapsen suhde vainoajaan on alisteinen, vainoaja määrittää pitkälti lapsen toimintaa, tekemistä sekä puhetta. Tästä johtuen on tyypillistä, että lapsi antaa ymmärtää kaiken olevan hyvin, mutta samalla lapsi on avun tarpeessa. Lapsi voi myös pyrkiä käytöksellään ehkäisemään ja estämään vainoa pyrkimällä pitämään vainoaja tyytyväisenä. Lapsella ei ole mahdollisuutta valita hänen toimintatapaansa, vaan lapsi on tilanteessa, jossa ei ole mahdollisuutta eri toimintatavoille johtuen väkivallan pelosta. (Laitinen ym. 2018, 32–33.)

3.4 Lapsi ammatillisten interventioiden kohteena eron jälkeisessä vainossa

Parisuhteiden päättymisen lisääntyminen on johtanut siihen, että Suomessa käsitellään vuosittain noin 40 000 tapausta, jotka koskevat lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta. Riitaisia tapauksia näistä kaikista on noin 4 – 5 prosenttia. (Litmala 2002, 18.) Vuosien 1995–2005 välillä lasten huoltoa koskevat tapaukset käräjäoikeuksissa lisääntyivät runsaasti, mutta siitä lähtien määrä on pysynyt tasaisena. Vuosittaisella tasolla käräjäoikeuksissa käsitellään noin 3 600 tapausta, joka on noin 9–10 prosenttia kaikista lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevista tapauksista. Riitaisia tapauksia käräjäoikeuksissa käsitellään noin 1800–2000 tapausta vuosittain. (Aaltonen 2013, 16.)

Huoltoriidat voivat olla vainoajalle keino toteuttaa vainoa ja viranomaiset ovat huoltoriidoissa selvittelijöinä. Huoltoriidat ovat otollisia vainoajalle ja niiden avulla vainoaminen monesti pitkittyy vainon kietoutuessa lasten huolto- ja tapaamisselvittelyihin. Suomen oikeusjärjestelmässä vainoaminen on rangaistavaa toimintaa, mutta vainoon voi liittyä se, että vainoaja voi pyrkiä hyödyntämään oikeus- ja palvelujärjestelmää pyrkiesään vahingoittamaan uhrin elämää. Vainoaja voi hyödyntää vainossaan oikeus- ja palvelujärjestelmiä esimerkiksi tekemällä uhristaan perättömiä ilmoituksia, pitkittämällä oikeusriitoja, jolloin uhri joutuu olemaan tekemissä vainoajansa kanssa. (Nikupeteri 2016, 52–54.)

Huoltoriidat mahdollisesti jatkuvat huolimatta käräjäoikeudessa käsiteltyjen huoltoriitojenkin jälkeen osapuolten nostaessa uusia oikeusjuttuja. Pitkittyneet ongelmalliset huoltoriidat herättävät huolta lasten hyvinvoinnista. Huoli lapsen hyvinvoinnista erityisesti nousee esille tilanteissa, joissa toinen vanhemmista on käyttäytynyt aggressiivisesti. (Nikupeteri 2016, 38.) Huoltoriidat ovat ajallisesti pitkiä ja keskimäärin ne kestävät kahdeksan kuukautta, mutta ne voivat kestää myös yli yhdeksän kuukautta (Aaltonen 2013, 17). Huoltoriitojen käsittely on pitkäkestoista, mikä voi vainoajalle mahdollistaa pitkäaikaisen vainoamisen ja lapsen hyödyntämisen vainossa.

Oikeusministeriö (2013) on tehnyt loppuraportin koskien asiantuntija-avusteisia huoltoriitojen sovittelun kokeilua. Raportin mukaan huoltoriidat ovat jaettavissa kolmeen eri tyyppiin, joista ensimmäisenä ovat tasapeliriidat, joissa molemmilla vanhemmilla on tasavertainen huoltajuuskyky. Toisena ovat psykososiaaliset riidat, joissa joko toisella vanhemmalla tai molemmilla on psykososiaalisia ongelmia, kuten mielenterveysongelmia tai päihteiden käyttöä. Kolmantena ovat patoloogiset riidat, joissa vanhempien riita on pitkittynyttä ja vakavaa. (Aaltonen 2013, 15.)

Teija Hautanen (2015) on tutkinut väkivaltaa ja huoltoriitoja. Lainsäädäntö vaikuttaa siihen, miten lasten elämä järjestetään vanhempien erotessa, kuinka tilanteessa toimitaan sekä millainen rooli viranomaisilla on erojen tapahtuessa. Erotilanteissa lailla säädetään lapsen huoltajuudesta ja huoltajan tehtävistä. Lain mukaan lapsen huolto on vastuuta lapsesta sekä lapsen tasapainoisesta kehityksestä sekä hyvinvoinnista. Ensisijaisena tavoitteena eron jälkeen on, että vanhemmat sopisivat keskenään lasta koskevasta huollosta, tapaamisista ja asumisesta. Mikäli vanhemmat eivät pääse sopimukseen lasten huollosta vanhemmat voivat käyttää sosiaalityöntekijöiden tarjoamaa perheasiainsovitte- lua. Huoltajalla on oikeus ja velvollisuus päättää lasta koskevista asioista. (Hautanen 2015, 17–18.)

Eläminen vanhempien riitojen keskellä vaikuttaa negatiivisesti lapsen hyvinvointiin. Lapsiasiavaltuutetun vuoden 2005 toimintakertomuksessa korostuvat pitkät ja haastavat riidat, joissa lapsi on joutunut vanhempien riitelyn välikappaleeksi. Myös esille nousivat perättömät ilmiannot, tapaamisten tahallinen vaikeuttaminen ja perheväkivalta. (Valkama & Litmala 2006, 2-3.) Huoltoriidoissa tuomioistuimen päätöksissä korostuu lapsen etu. Lapsen etuun liittyy turvallinen ja virikkeellinen kasvuympäristö, kehitystason edellyttämä valvonta ja huolto, myönteiset ja läheiset ihmissuhteet. Lapsen kannalta tärkeinä asioina pidetään lapsen ja vanhemman välistä hyvää vuorovaikutusta, vanhempien sovinnollisuutta, sekä vanhempien toistensa vanhemmuuden tukemista sekä, että vanhemmat tukevat lapsen vuorovaikutussuhdetta toiseenkin vanhempaan. Lapsen elämässä turvallinen ympäristö on tärkeää ja lapsen elämässä minkäänlainen väkivalta ei ole hyväksyttävää. (Hautanen 2015, 21.)

Tuomioistuimen tulee hankkia lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa ratkaisun kannalta tarpeellinen tieto. Lapsen, lapsen vanhempien tai lapsen huoltajien asuinpaikan sosiaalitoimelta voidaan pyytää selvitys perheen tilanteesta. Selvityksen tarkoituksena on tarjota tuomioistuimelle riittävästi tietoa perheen tilanteesta päätöksen tekemiseksi. Selvityksessä esiintyy tietoa lapsen ja vanhempien kodin olosuhteista, vanhemmuudesta sekä muista oleellisista asioista ratkaisun tekemisen kannalta. Tuomioistuin voi pyytää myös sosiaalitoimelta kannanoton riitaisissa tapauksissa, kuten huoltajuusriidoissa. (Kääriäinen 2015, 380.)

Vanhempien erotessa lapsen huoltajuus pyritään antamaan molemmille vanhemmille, mutta vanhempien ollessa erimieltä asiasta neuvotellaan sosiaalisten ja oikeudellisten viranomaisten välityksellä. Kaikki asiaan liittyvät valitukset, riippumatta niiden todellisuudesta tulee käsitellä, mikä pidentää prosessia ja lisää konfliktin riskiä vanhempien välillä. (Løkkegaard ym. 2019, 3.) Lapsen kannalta vanhempien erossa on tärkeää lapsen ja vanhemman suhteen jatkuminen, huolimatta vanhempien erosta. Eron tulee tapahtua vanhempien välillä, ei lapsen ja vanhemman. Vanhempien suhteen päättymisen jälkeen vanhempien tulisi pystyä olemaan yhdessä lapsen vanhempia, vaikka heidän keskinäinen parisuhteensa on päättynyt. (Valjakka 2002, 40.) Eron jälkeinen vaino voi näyttäytyä pitkittyneinä huoltajuusriitoina. Huoltajuusriidat ja muut vanhempien väliset konfliktit voivat estää viranomaisia tunnistamasta vainoa (Nikupeteri 2016, 37).

Nikupeteri (2016) on tuonut esille eron jälkeisestä vainosta ilmiönä piirteen, että se on uhrien tunnistamisen ja auttamisen kannalta yksi vaikeimmista lähisuhdeväkivallan muodoista. Tutkimusten perusteella on näyttänyt, että ammattilaiset kokevat epävarmuutta kohdatessaan vainoa. Vainon tunnistaminen voi olla haastavaa epäselvissä ja tulkinnanvaraisissa tilanteissa. Ammattilaiset voivat olla myös epävarmoja siitä, miten käsitellä ja kohdata vaino. He voivat kokea epävarmuutta vainoon kohdistettavista toimenpiteistä, koska keinot voivat näyttäytyä tehottomilta. Eron jälkeisessä vainossa lapset vaativat erityistä huomiota heidän tilanteensa ja turvallisuutensa vuoksi. Yhteiskunnassamme perhesuhteissa tapahtuva vaino voi olla vaikea tunnistaa ja vaino voidaan kieltää. Vaino läheissuhteissa ei vastaa tyypillistä käsitystä perhesuhteiden moraalisisesta

järjestyksestä, todellisuudesta tai ihmisyydestä. (Laitinen ym. 2018, 23; Cattaneo ym. 2011, 3428.)

Vainon seuraukset voivat olla vakavia, mutta samalla se näyttäytyy ilmiönä pienenä ja näkymättömänä. Vaino on puuttumista vaativa ilmiö. Vaino voi olla väkivallan muotona näkymätöntä ja sille voidaan keksiä muita vaihtoehtoisia selityksiä. Vaino voidaan ulkopuolisen silmin nähdä esimerkiksi haastavana erona, mustasukkaisuutena sekä kommunikaatio-ongelmina vanhempien välillä. Vaino myöskin voidaan nähdä vainon uhrin mielikuvituksenä. Vainolle voidaan keksiä vaihtoehtoisia selityksiä, jolloin sitä ei välttämättä tunnusteta vainoksi. (Laitinen ym. 2018, 25–26.)

Løkkegaardin ym. (2019) tekemän tutkimuksen mukaan lasten äideillä oli kielteisiä kokemuksia vainon kertomisesta viranomaisille. Äidit olivat kokeneet saaneensa poliisilta myönteisemmän reaktion kuin muilta tahoilta, joille olivat kertoneet kokemastaan vainosta. Tutkimusten tulosten mukaan äidit olivat kuvailleet saaneensa myötätuntoa kertoessaan vainosta ja heidät olivat tunnustettu vainon uhreiksi. Huolimatta tästä ammattilaiset eivät kuitenkaan pystyneet auttamaan vainon uhria johtuen fyysisten todisteiden puuttumisesta. Äitien mukaan ammattilaisilta puuttui ymmärrystä henkisestä väkivallasta, häiritsevästä käyttäytymisestä tai niiden vaikutuksista uhrille. Äidit olivat kokeneet haasteita vainosta kertomisesta ja sen kuvailusta. Monet tutkimukseen osallistuneista toivat myös esille sen, että ammattilaiset kokivat ristiriitoja vanhempien kertomuksissa, eivätkä ottaneet vainoamista huomioon arvioidessa huoltajuutta. Sosiaalisten ja oikeudellisten viranomaisten osallistuminen sekä niiden byrokraattiset esteet, tiedon ja ymmärryksen puute lisäävät uhrien taakkaa ja rajoittavat niiden pääsyä asianmukaiseen apuun. (Løkkegaard ym. 2019, 10- 16.)

Vaikka vainon lopettamisen eteen on tehty toimia, sosiaali- ja oikeusjärjestelmät näyttävät laiminlyövän vainon uhria. Løkkegaardin ym. (2019) tekemässä tutkimuksessa jotkut tutkimukseen osallistuneista äideistä kokivat, että osalla ammattilaisista oli tiedonpuutetta vainosta tai rajallista arvostusta vainon vakavuudelle ja sen seurauksille. Toiset ammattilaiset taas ilmaisivat sympatiaa vainon uhreja kohtaan ja ymmärsivät äidin pel-

koa sekä tarpeita. Uhreja auttamaan pyrkineet ihmiset eivät kuitenkaan pystyneet auttamaan vainon uhreja johtuen oikeudellisista tai byrokraattisista esteistä, eri virastojen epäselvistä velvollisuuksista sekä yhteistyön ja viestinnän puutteesta eri tahojen välillä. (Løkkegaard ym. 2019, 15.)

Yhteinen lapsi antaa vainoajalle mahdollisuuden pysyä uhriin yhteydessä, häiritä, tunkeutua tai jopa uhata äitiä joko sosiaalisten ja oikeudellisten viranomaisten kautta. Vainoon voi liittyä oikeudenkäyntejä lapsen huoltajuudesta, vierailuista ja lasten tuesta. Kiistat voivat jatkua vuosia ja aiheuttaa lisää räsitystä sekä äidille että lapsille. (Løkkegaard ym. 2019, 15.) Nikupeteri (2016) on tuonut esille, että vainon tunnistaminen lähi-suhdeväkivallan muotona voi olla haasteellista, koska vaino voi näyttäytyä näkymättömänä ja vaino voi saada vaihtoehtoisia selityksiä (Laitinen ym. 2018, 23).

Lapsiin kohdistuva väkivalta on yhteiskunnassamme kiellettyä. Se on tuomittavaa niin juridisesti, eettisesti, moraalisesti kuin sosiaalisesti. Huolimatta tästä, tieto lasten kokemasta väkivallasta voi näyttäytyä sosiaalisissa ja ammatillisissa käytännöissä ristiriitaisena ja vastakkaisena reaktiona säädösten tarkoituksiin ja tavoitteisiin nähden. Lasten kokemaan väkivaltaan puuttumisen ja auttamisen sijaan suojele voi kohdistua muihin asioihin, kuten vallitseviin sosiaalisiin suhteisiin. Lasten auttaminen ja lapsen oikeudet voivat jäädä saamatta sille kuuluvaa riittävää huomiota. Väkivallan tekijän ollessa luottamuksen kohteena sosiaalisen tai taloudellisen asemansa vuoksi perhe ja lähiyhteisö voivat torjua tiedon väkivallasta. Ammatillisella kentällä väkivalta voidaan sivuuttaa, jos ammattilaiset eivät usko omiin valmiuksiinsa ja mahdollisuuksiinsa kohdata väkivaltaa. Se voi jäädä myös huomiotta, mikäli ongelmanratkaisuprosessi näyttää epäselvältä ja sen seuraukset ovat monimutkaiset. (Laitinen ym. 2018, 25.)

Laitisen, Nikupeterin ja Hurtigin (2018) mukaan lasten tieto ja toimijuus on keskeisessä roolissa ammattikäytännöissä. Lasten tiedon merkitys korostuu siinä, että ilman lapsilta saatua tietoa ratkaisuiden tekeminen on haastavaa ja palvelut ovat vaikea kohdistaa tarpeiden mukaisesti. Lapsilta saatu tieto mahdollistaa sen, että voidaan tunnistaa erilaiset avun ja tuen tarpeet. Lapsilla voi olla paljon tietoa arkaluonteisista ja traumaattisista tapahtumista. Ammattilaisten on tärkeää antaa lapsille kertomisen mahdollisuus, koska

lapset voivat ja osaavat kertoa kokemistaan tapahtumista. Lapsella on toimijuutta vainossa, mutta lapsen toimijuus ei poista aikuisten vastuuta, vaan aikuisen tulee toimia lapsen kanssa huomioiden lapsen valmiudet. (Laitinen ym. 2018, 50.)

Vaino ja läheissuhdeväkivalta ovat monesti epäselvää ja ammattikäytännöt ovat eettisesti kuormittavalla alueella. Ammattilaiset voivat kokea epävarmuutta kohdatessaan työssään väkivaltaisia asioita. Ammattilaiset voivat epäröidä päätösten teossa ja tehdä hätiköityjä päätöksiä. Ammattilaiset voivat epäröidä väkivaltaepäilyä äärellä ja jäädä odottamaan selkeämpää näyttöä väkivallasta. Ammattilaisten epäröinti korostuu lievien väkivalta tapausten äärellä. (Laitinen ym. 2018, 50.)

Lapsilla on rajallinen toimijuus suhteessa vainoon ja väkivaltaa. Lasten toimijuuden tunnistamisessa voi ilmetä haasteita erilaisissa instituutioissa. Lasten toimijuus on rajallista, eikä lapsen toimijuuden tunnistaminen ole selkeää institutionaalisissa ja sosiaalisissa käytännöissä. Lapsella ei ole yhtä hyviä mahdollisuuksia tuoda esille kokemuksiaan, jolloin aikuisella on keskeinen rooli kokemusten esiin tuomisen mahdollistajana. Lapset ovat riippuvaisia aikuisten tuesta. Lapset ovat suojelun kohteena, mutta samalla he ovat myös väkivallan todistajia ja selviytyjiä. Lapsi on myös toimija ja lapsen vähäiseltäkin vaikuttavaan toimijuuteen voi sisältyä laajaa tietämystä, valintoja sekä liikettä. Lapsen toimijuuden eri ulottuvuudet ovat tärkeä tunnistaa palvelujärjestelmissä. Lapsen tieto on keskeisessä osassa tilanteiden arvioinnissa sekä päätöksen teossa lapsen kuulemisvelvoitteen kautta. (Laitinen ym. 2018, 26–28.)

Lapsen tunne turvallisuudesta heikkenee lapsen kokiessa vainoa. Lapsen kokemuksiin turvallisuudesta tulisi kiinnittää huomiota haluttaessa puuttua lasten kokemaan vainoon ja suojeluun. Viranomaisilla kuten sosiaali- ja terveysvirastoilla, poliisilla, oikeuslaitoksilla sekä esimerkiksi päiväkotien ja koulujen työntekijöillä on merkittävä rooli lasten turvallisuuden edistämiseksi. Ammattilaiset voivat antaa lapsille mahdollisuuden turvallisuuden rakentamalle turvallisemman ympäristön lapselle sekä suunnittelemaan turvallisuusstrategioita lapsen äidin, lapsen ja sisarusten kanssa. Jos ja kun ammattilaiset haluavat tarjota lapsille turvallisuutta, alan ammattilaisten on tehtävä yhteistyötä vainoamisen suhteen ja tunnistettava lasten turvattomuuden kokemusten moninaisuus. (Nikupeteri ym. 2015, 295.)

Vainoon puuttuminen edellyttää ammattilaisilta monialaista työskentelyä. Vainoon puuttuminen edellyttää sen tunnistamista, vainon riskien tunnistamista, arviointia, uhrin suojaamista ja turvaamista. Siihen liittyy usein epävarman ja ristiriitaisen tiedon käsittely. Epävarma ja ristiriitainen tieto näyttäytyy vainon osapuolten toisistaan poikkeavista selonteoista ja tiedoista. Keskeisessä asemassa vainoon puuttumisessa on arviointi. Eli arviointi siitä, mikä on riski vainon jatkumiselle, tekojen toistumiselle sekä vainon aiheuttamat haitat ja seuraukset uhrille ja vainon tekijälle. (Laitinen ym. 2017, 30- 34.)

Vainon tunnistamisen haasteeseen liittyy vainon teot, jotka voivat olla väkivallattomia tai väkivallallisia tekoja. Vainon väkivallattomat teot eivät jätä fyysisiä jälkiä, jotka helpottaisivat väkivallan tunnistamista. Vainon tunnistamisen haasteet vaikeuttavat oikeanlaisen avun tarjoamista vainon uhrille. Vainon tunnistamisen kannalta on tärkeää myös ymmärtää vainon vaikutukset uhrin sosiaalisiin suhteisiin sekä sosiaaliseen ympäristöön. Vainoon puuttuminen edellyttää ammattilaisilta tietoa väkivallasta, sen riskeistä ja aiheuttamasta uhasta. Pelkkä tieto ei riitä vainoon puuttumiseen, vaan ammattilaisilta siihen puuttuminen vaatii myös rohkeutta ja halua puuttua myös väkivaltaisiin tapauksiin. Tunnistamisen kannalta ammattilaisten tulee ymmärtää heidän mahdollisuutensa puuttumiseen. (Laitinen ym. 2017, 30- 34.)

Vainoa kokeneen lapsen auttamisen edellytyksenä on, että ammattilaiset ymmärtävät vainon moniulotteisuuden sekä lapsen roolin ja aseman eron jälkeisessä vainossa. Lapsen auttamisen edellytyksenä on ammattilaisten riittävä tieto vainosta ilmiönä sekä vainon vaikutuksista ja seurauksista lapsen ja perheen elämään. Ammattilaiselle vainon tunnistamiseen haasteita tuo se, että vainoaja voi olla näennäisesti hyvin käyttäytyvä ja vuorovaikutussuhteet näyttävät hyviltä, vaikkei näin todellisuudessa ole. Ammattilaisen tulee kuitenkin nähdä syvemmälle ja tunnistaa vainoaminen huolimatta näennäisyydestä. Vainon tunnistamisen kannalta on tärkeää, että ammattilainen antaa lapselle aikaa, jolloin lapsen ja vanhempien vuorovaikutuksesta paljastuu piirteitä, jotka ovat vaikeasti tunnistettavia. (Laitinen ym. 2017, 121–122.)

4 Tutkielman toteuttaminen

4.1 Tutkimuskysymykset ja tutkielman tavoite

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää, millä tavoin lapsi on mukana eron jälkeisessä vainossa. Eron jälkeinen vaino tyypillisesti kohdistuu entiseen kumppaniin, mutta myös lapset voivat olla eron jälkeisessä vainossa mukana eri tavoin. Tarkastelen, minkälainen rooli lapsella on eron jälkeisessä vainossa. Tutkielmassani käsittelen lapsia eron jälkeisen vainon uhreina tuomioistuinten päätösten kautta. Päätökset ovat vainotuomioita eron jälkeisestä vainosta. Tutkielman tehtävänä on selvittää, millä tavoin lapset tulevat esille vainotuomioiden päätöksissä ja miten lapset kuvaillaan päätöksissä sekä mikä lapsen rooli on ollut eron jälkeisessä vainossa. Tutkimuskysymyksiäni avulla pyrin selvittämään, miten lapset tulevat esille tuomioistuinten päätösten argumentoinnissa ja miten lapsi on ollut mukana vainossa. Tutkielman tavoitteena on tuoda esille lasten näkökulmaa eron jälkeisestä vainosta ja lasten näkymistä vainotuomioiden päätöksissä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Miten lapset tuodaan esille vainotuomioissa eli tuomioistuinten päätöksissä, jotka koskevat eron jälkeistä vainoa?
- Millä tavoin vainotuomioiden päätöksissä kuvaillaan lasten asemaa ja paikkaa sekä toimijuutta eron jälkeisessä vainossa?

4.2 Tutkimukselliset sitoumukset ja aineisto

Tutkielmani aineisto koostuu kärjäoikeuksien päätöksistä koskien eron jälkeistä vainoa. Aineistossa esiintyvät päätökset ovat vuosien 2016–2017 aikana annettuja päätöksiä Suomen eri kärjäoikeuksista. Aineisto on kerätty CAPS- hankkeen yhteydessä. Kärjäoikeuksien päätöksiä on yhteensä 34. Kaikissa käyttämissäni päätöksissä lapset näkyvät jollakin tapaa kärjäoikeuksien päätösten argumenteissa. Aineiston rajauksen olen tehnyt vuosilukujen perusteella sekä vainon tekijän ja tuomion perusteella. Kaikissa käyttämissäni päätöksissä vainon tekijänä on ollut entinen puoliso, joka on tuomittu vainosta sakkoon tai vankeuteen. Vainontekijänä tapauksissa on ollut nainen tai mies. Vainon tekijän sukupuolen perusteella en ole tehnyt rajausta, koska eron jälkeisessä vainossa vainon tekijänä voi olla kumpi tahansa päättyneen parisuhteen osapuolista. Suurimmassa osassa päätöksistä vainon tekijänä on kuitenkin mies. Eron jälkeisen vainon pituus on vaihdellut tapauksissa yhdestä kuukaudesta pisimmillään kahteenkymmeneen kuukauteen saakka. Pääasiassa kaikissa käyttämissäni päätöksissä lapsen toinen vanhempi on ollut vainon pääasiallinen uhri, mutta aineistossa on myös päätöksiä, joissa lisäksi lapsi on vainon uhrina.

4.3 Aineiston analyysi

Tutkielmassani käyttämä aineisto koostuu CAPS- hankkeen yhteydessä kerätystä aineistosta. Aineiston analyysissä olen käyttänyt aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysin tarkoituksena on, että tutkija pyrkii muodostamaan tutkittavasta aiheesta tiivistetyn kuvauksen. Käyttämäni aineisto koostuu valmiista teksteistä, jonka vuoksi sisällönanalyysi sopii tutkimusmenetelmäksi. Sisällönanalyysin avulla pyritään saamaan tutkittavasta asiasta tiivistetty ja yleisessä muodossa oleva kuvaus. Sisällönanalyysi on monesti tyypillinen analyysimenetelmä tutkittaessa valmiita dokumentteja. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkija lähtee liikkeelle siten, että aineiston keräämisen jälkeen etsitään tutkijan tavoitteen mukaista toiminnan logiikkaa tai tyyppikertomusta. Tutkimuksen seuraavana vaiheena on tutkimusaineiston pelkistäminen, jossa tutkimusaineistosta pyritään hävittämään epäoleellinen tieto pois. Aineiston pelkistäminen johtaa aineiston tiivistämiseen ja jaotteluun. Aineiston tiivistämisen ja jaottelun perustana toimivat tutkimuskysymykset. Tämän jälkeen aineisto ryhmitellään vielä uudestaan selväksi kokonaisuudeksi. Jaottelusta nousseet ryhmät nimetään jokainen omalla yläkäsitteellä. (Vilkkä 2015.) Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikessa laadullisessa tutkimuksessa. Sisällönanalyysiä hyödynnetään tarkasteltaessa jo valmiita tekstejä, joista käyttämäni aineisto koostuu. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Sisällönanalyysin alussa tutkija päättää, mistä tutkija on aineistossa kiinnostunut ja mitkä asiat jätetään tutkielmassa käytettävän aineiston ulkopuolelle. (Tuomi & Sarajärvi 2018) Aineiston analyysissä olen lähtenyt tutkielmani kannalta liikkeelle siitä, että olen ensiksi tutustunut aineistoon lukemalla aineistoni käräjäoikeuksien päätöksiä. Aineistoon tutustumisen jälkeen olen rajannut aineistoa tutkielmani kannalta sopivaksi ja jättänyt aineistosta pois ne päätökset, jotka eivät ole soveltuvia tutkielmaani. Tällaisia poisjätettyjä päätöksiä ovat sellaiset, jotka eivät ole koskeneet eron jälkeistä vainoa sekä sellaiset eron jälkeisen vainon päätökset, joissa lapsia ei ole mainittu. Aineiston olen rajannut siten, että se on soveltuva tutkielmani kannalta. Aineistoa rajatessa olen tehnyt samanaikaisesti jo alustavia muistiinpanoja siitä, millaisia päätökset ovat sisällöltään. Aineiston rajaamisessa kiinnitin huomiota erityisesti siihen, onko aineistosta mahdollista saada vastausta laatimiini tutkimuskysymyksiin. Aineiston rajauksessa kiinnitin huomiota myös jo siihen, miten lapset näkyvät tuomioistuimien päätöksissä.

Toisena vaiheena sisällönanalyysissä aineisto käydään yksityiskohtaisemmin läpi ja siitä erotellaan tutkimuskysymysten kannalta oleelliset asiat. Tutkielmani kannalta aineistossa kiinnostavia olivat ne päätökset, joissa lapset olivat mukana eron jälkeisessä vainossa jollakin tapaa ja vainon tekijä oli parisuhteen entinen osapuoli. Parisuhteen enti-

nen osapuoli oli joko lapsen vanhempi tai lapsen vanhemman entinen kumppani. Aineiston rajaamisen jälkeen luokittelin aineistoa. Aineiston tiivistämisen ja luokittelun perustana voidaan käyttää tutkimuskysymyksiä (Vilka 2015).

Aineiston luokittelussa olen huomionut tutkimuskysymykseni ja pyrkinyt luokittelemaan aineistoa niiden perusteella. Sisällönanalyyssissä aineiston luokittelun jälkeen vuorossa on vielä aineiston ryhmittely selkeämmäksi kokonaisuudeksi, jolloin esille nousevat ryhmät voidaan nimetä käsitteiden avulla (Vilka 2015). Aineiston luokittelun jälkeen olen ryhmitellyt aineiston tarkemmin sopivien käsitteiden alle. Aineiston ryhmitellessä nousi esille kolme erilaista ryhmää, joiden alle olen jakanut aineistoni eli käräjäoikeuksien päätökset. Ryhmittelyssä esille nousseita ryhmiä eli teemoja olen käyttänyt suoraan väliotsikoina tutkielmani tulosten esittelyssä.

Olen numeroinut kaikki päätökset numeroin 1–34. Päädyin numeroimaan käyttämäni päätökset, koska koin numeroinnin selkeyttävän tutkimusteni tulosten esittelyä. Numeroinnissa en ole huomionut aineiston ryhmittelyä ja teemoja eivätkä päätösten numerot ole peräkkäisiä tiettyjen teemojen alla. Päätösten numerot eivät liity teemoihin. Tutkimustulosten esittelyn kannalta päätösten numerointi on selkeä tapa tuoda esille, mitä missäkin päätöksessä on esiintynyt. Kaikissa päätöksissä näkyy, minkä käräjäoikeuden päätös on kyseessä ja monesko päätös on siltä vuodelta kyseisessä käräjäoikeudessa. Näiden tietojen käyttö ei olisi ollut tutkimuseettisten periaatteiden mukaista ja siitä johtuen olen päättänyt numeroimaan päätökset.

Tuomi & Sarajärvi (2018) on tuonut esille huomion siitä, että sisällönanalyyssillä tehtyjä tutkimuksia kritisoidaan johtuen niiden keskeneräisyydestä. Keskeneräisyydellä tarkoitetaan sitä, että sisällönanalyysiä hyödyntävä tutkija on saattanut hyvinkin tarkasti kuvata tutkimuksessaan tutkimansa asian analyysiä, mutta tutkimuksen tekeminen ei ole antanut mielekästä johtopäätöstä tutkijalle. Tutkija tällöin esittelee järjestelmänsä aineiston tuloksina. (Tuomi & Sarajärvi 2018, e-kirja) Huolimatta tästä kritiikistä koskien sisällönanalyyssillä tehtyjä tutkimuksia, koen sisällön analyysin sopivimmaksi tutkielmani kannalta. Sisällönanalyysi ei rajaa täysin pois muita analysointitapoja, ja usein sisällönanalyysi sisältyykin myös muihin analyysitapoihin.

4.4 Tutkimuksen etiikka ja sensitiivisyys

Tutkimuksen teossa tutkijan tulee pohtia eettisiä kysymyksiä tutkimusta tehdessään. Tutkimusta tehdessä tulee huomioida hyvä tieteellinen käytäntö. Tutkimusetiikka on mukana läpi koko tutkimuksen tekemisprosessin aina tutkimuksen suunnittelusta sen tulosten tiedottamiseen asti. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkija käyttää tutkimuksessaan tiedeyhteisön hyväksymiä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös se, että tutkija osoittaa hallitsevansa tutkimukseen liittyvät käytännöt. Keskeinen edellytys tutkijalta on se, että tutkija toimii tehdessään tutkimusta sekä tutkimuksen tuloksia esitellessä rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti. (Vilkkä 2015.) Tutkielmassani pyrin toimimaan hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Pyrin työskentelemään tutkielmaa tehdessä ja tutkielman tulosten esittelyssä huolellisesti ja rehellisesti.

Eron jälkeisen vainon tarkastelu on tutkimusaiheena sensitiivinen, jolloin tutkimuseettiset periaatteet ovat tärkeässä roolissa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan työryhmän mukaan tutkijan eettistä toimintaa ohjaa määritellyt yleiset periaatteet. Ensimmäisenä periaatteena on se, että tutkija kunnioittaa tutkittavien ihmisten ihmisarvoa, yksityisyyttä, itsemääräämisoikeutta sekä muita oikeuksia. Toisena eettisenä periaatteena on se, että tutkijan tulee kunnioittaa aineellista ja aineetonta kulttuuri- ja luonnonperintöä. Lisäksi tutkijan tulee kunnioittaa luonnon monimuotoisuutta. Viimeisenä yleisenä periaatteena tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan on se, että tutkija välttää aiheuttamasta tutkittaville ihmisille riskejä, vahinkoja sekä haittoja. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan työryhmän muistio 25.5.2018.) Eettisten periaatteiden läsnäolo on tärkeää koko tutkimuksen ajan, esimerkiksi tutkimuksen suunnittelussa, aiheen valinnassa, aineiston keräämisessä sekä tutkimustulosten kirjoittamisessa (Kokko 2011, 298).

Eron jälkeinen vaino aiheena on sensitiivinen johtuen väkivaltaisesta ja henkilökohtaisesta luonteesta. Vaino ja väkivalta yleisesti aiheuttavat uhrissa pelkoa ja ahdistusta sekä mahdollisesti myös fyysisiä vammoja henkisten lisäksi. Erityisen tärkeää on, että tutkija itse ei aiheuta enempää haittaa uhrille tuomalla julki liian yksityiskohtaisia asioita, joista tapauksen asianosaiset voidaan tunnistaa ja täten aiheuttaa lisää haittaa uhrille. Arkaluontoista aihetta tutkittaessa voi olla joskus hyvä käyttää valmista aineistoa,

jolloin tutkimuseettiset kysymykset liittyvät aineiston käsittelyyn, valikointiin sekä käytettävyyteen. (Rauhala & Virokannas 2011, 244.) Vaino tutkimuskohteena saa erityisen piirteen sen vuoksi, että vainon aiheuttama pelko ja ahdistus eivät kohdistu ainoastaan vainon kohteen menneisyyteen, vaan vainon aiheuttama pelko ja uhka voi jatkua myös tulevaisuudessa. Tutkijan tulee huomioida aiheen sensitiivisyys tutkimuksellisissa valinnoissa. (Nikupeteri & Laitinen 2017, 8.)

Tutkielmani aineistossa esiintyy ihmisten henkilötietoja ja aineistossa esiintyvät asiat voidaan helposti liittää tiettyihin ihmisiin ja tapauksiin. Aineiston käsittely ja tutkielman tekeminen edellyttää tutkijalta suunnitelmallisuutta, ennen kaikkea vastuullisuutta ja lainmukaisuutta, jotka ovat tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan tutkimusaineiston käsittelyä ohjaavia periaatteita. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan työryhmän muistio 2008.) Tutkielmassani käsittelen aineistoa ja aineistossa esiintyviä tietoja huolellisesti. Tutkijana minulle aineiston huolellinen käsittely tarkoittaa muun muassa sitä, että säilytän ja käsittelen aineiston asiakirjoja siten, etteivät muut pääse lukemaan tai käsittelemään niitä.

Erytisen keskeiseen asemaan nousee tukijan vastuullisuus siitä, ettei tutkimuksessa tuoda esille asioita, jotka voidaan helposti yhdistää suoraan asianomaiseen henkilöön. Aineiston kohdalla tutkijana tulee erityisesti kiinnittää huomiota siihen, mitä asioita tutkimuksessa voi tuoda ilmi. Rauhala ja Virokannas (2011) ovat esittäneet itsestäänselvyytenä sen, että tutkittavia henkilöitä koskee yksityisyydensuoja ja heitä koskevien tietojen käsittelyssä huomioidaan tietosuojaan vaikuttavat lait ja muut ohjeet (Rauhala & Virokannas 2011, 254). Tutkielmassani noudatan tutkimuseettisiä periaatteita. Tutkielmassani käsittelen ihmisten henkilökohtaisia asioita, joiden käsittelyssä tulee olla huolellinen ja kunnioittaa ihmisten yksityisyyttä. Tutkielmassani tämä tarkoittaa sitä, että tutkijana minun tulee olla erityisen huolellinen siinä, etten tuo esille tutkielmani analyysissä asioita, jotka voidaan yhdistää tiettyyn ihmiseen.

Sosiaalityön tutkimusta tehdessä tulee pohtia ja huomioida keskeisiä tutkimuseettisiä periaatteita eli tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittamista, vahingon välttämistä sekä yksityisyyttä ja tietosuojaa. Edellä mainittuja periaatteita tulee noudattaa

riippumatta siitä, käsitteleekö tutkittaessa asiakkaita, työntekijöitä tai asiakkaiden läheisiä. Yleisten periaatteiden ulkopuolelle jää tutkimuseettisiä ongelmia, joihin ei ennalta ole määritelty toimintaohjeita. Tutkijalla on näiden eettisten ongelmien esiintyessä vastuu siitä, miten hän ongelmatilanteissa toimii. (Rauhala & Virokannas 2011, 241–243.)

Tutkimuksen eettisyydellä tarkoitetaan myös tutkimuksen luotettavuutta ja tutkimuksen laatua. Laadullista tutkimusta tehtäessä on tärkeää ottaa huomioon, ettei laadullinen tutkimus ole aina laadukasta. Pyrkimyksessä tutkimuksen laadukkuuteen, tutkijan tehtävänä on huolehtia hyvästä tutkimussuunnitelmasta, tutkimusasetelman sopivuudesta ja huolella tehdystä raportista. Mikäli tutkija ohittaa nämä asiat, tutkimuksen laatu sekä sen eettisyys kärsivät. Eettisyys liittyy tutkimuksen laatuun ja hyvää tutkimusta edistää eettinen sitoutuminen. (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Sensitiivisen aiheen tutkimuksessa eettisellä kirjoittamisella on tärkeä merkitys. Eettinen kirjoittaminen osoittaa tutkimuksen arkaluontoisuuden huomioimista läpi koko tutkimusprosessin. Eettiseen kirjoittamiseen liittyen tutkijan tulee miettiä, miten kirjoittaa tutkimuksen tuloksista totuudenmukaisesti, mutta kuitenkin kunnioittaen tutkimuksen kohteita ja heidän läheisiään. Granfeltin (2004) mukaan tutkijalla on velvollisuus olla sensitiivinen kirjoittaessaan sille, miten tutkittavat näyttäytyvät teksteissä sekä sille, miten tekstit tehoavat niihin ihmisiin, joilla on mahdollisuus vaikuttaa tutkittavien ihmisten tilanteiden paranemiseen. Tutkimus on kirjoitettava mahdollisimman hyvin vastaamaan siihen näkökulmaan, mihin aineisto ja tutkijan ymmärrys antavat edellytykset. (Kallinen ym. 2015, 170–172). Tutkielmassani pyrin kirjoittamaan eettisesti siten, etten kirjoitussellani vahingoita vainon uhreja ja tuo heidän asioitaan esille tunnistettavalla tavalla. Tutkijana minun tulee miettiä, millä tavoin kirjoitan tutkielman tulosten raportoinnissa ja mitä tietoa voin tuoda siinä esille.

5 Lapsen asema eron jälkeisessä vainossa

Tutkielmani tarkoituksena on tuoda esille lasten näkökulmaa eron jälkeisessä vainossa ja sitä, miten lasten näkökulma näkyy tuomioistuinten päätöksissä. Käyttämieni tutkimuskysymysten avulla tarkoitukseni on saada tuotua lasten näkökulmaa näkyväksi ja sitä mikä on lasten asema eron jälkeisessä vainossa. Tutkielmassani tutkimuskysymyksenä on kaksi kysymystä: Miten lapset tuodaan esille vainotuomioissa eli tuomioistuinten päätöksissä, jotka koskevat eron jälkeistä vainoa sekä millä tavoin vainotuomioiden päätöksissä kuvaillaan lasten asemaa ja paikkaa sekä toimijuutta eron jälkeisessä vainossa? Lasten näkökulmaa eron jälkeisessä vainossa on tutkittu suhteellisen vähän muuhun vainosta tehtyihin tutkimuksiin verrattuna. Tulosluvuissa esittelemilläni tutkimustuloksilla pyrin vastaamaan käyttämiini tutkimuskysymyksiin ja tuomaan esille lasten näkökulmaa ja asemaa eron jälkeisessä vainossa. Tulokset olen jakanut kolmen eri pääotsikon alle. Tulosten esittelyssä tuon esille käräjäoikeuksien päätöksiä, jotka olen numeroinut 1-34 numeroin. Kaikkia päätöksiä en tuo esille yksilöidysti.

5.1 Lapsi näkemässä ja kokemassa vainoa

Eron jälkeisessä vainossa lapsi näkee, kuulee ja kokee eron jälkeistä vainoa. Lapsi on todistajana eron jälkeisessä vainossa ja vainosta saadut kokemukset vaikuttavat lapsen hyvinvointiin sekä turvallisuuden tunteeseen. Lapselle eron jälkeisen vainon kokeminen ja näkeminen on haitallista. Lapset ovat alttiina vainolle, vaikka eivät olisikaan aina suoraan läsnä vainon tilanteissa. Lapset voivat joutua todistamaan vainon tilanteita. Tutkimuksissa on havaittu, että lapset ovat ymmärtäneet ja muistaneet vainon tilanteita, vaikka he eivät suoraan ole olleet tilanteissa läsnä. Lapsi on esimerkiksi voinut toisesta huoneesta kuulla vainoa ja ymmärtää sitä. (Nikupeteri & Laitinen 2015, 830; Edleson 1999, 834–844.) Aineistossa yhtenä keskeisenä teemana nousee esille se, kuinka lapset ovat kokemassa ja näkemässä vainoa, vaikka vaino ei kohdistu suoraan lapseen. Aineiston perusteella lapsi voi kuulla sanallista vainoa, mutta voi myös kokea vainon fyysisen

väkivallan puolen. Monesti vainossa vainoaja on haukkunut ja puhunut halventavasti vainotulle lapsen edessä. Päätöksistä tulee jonkin verran esille vainon seurauksia vainotulle ja vainoa näkeväälle sekä kokevalle lapselle.

Vainoissa sen tapahtumapaikat voivat olla vaihtelevia ja vainoa voi oikeastaan tapahtua missä tahansa. Vainoa voi tapahtua kotona ja kodin ympäristössä. (Miller 2001, 63.) Aineiston perusteella yleinen vainon tapahtumapaikka on vainotun koti tai kodin lähiympäristö. Jos vainon uhrilla on lapsi, on todennäköistä, että lapsi on kotona vainon aikana. Aineistossa esiintyvässä muutamassa päätöksessä lapsi oli ollut kotona vainon aikana, jolloin lapsi oli väkisin nähnyt ja kuullut vainoa. Tapauksissa, joissa vainoa on tapahtunut kotona, lapselle on aiheutunut vainosta pelkoa. Koti yleensä mielletään turvalliseksi paikaksi, mutta vaino voi muuttaa käsityksen kodista turvallisena paikkana.

Esimerkiksi päätöksessä 8 vainoaja on häirinnyt vainon uhrin ja lapsen kotirauhaa metelöinnillä, tavaroiden heittelyllä ja muulla vastaavalla tavalla. Lapsi on ollut kotona tilanteiden tapahtuessa. Vaino on ollut pääasiassa uhrille viestien laittoa. Kotirauhan rikkomistilanteessa lapsi on ollut peloissaan. Vaino heikentää lapsen turvallisuuden tunnetta ja aiheuttaa erityisesti lapsessa pelkoa. Lapselle vaino voi aiheuttaa pelkoa omasta tai läheisten hyvinvoinnista. (Laitinen ym. 2017, 121.) Useissa päätöksissä tuotiin esille, että lapsen elämässä vaino on aiheuttanut pelkoa ja sitä kautta heikentänyt lapsen turvallisuutta. Lapsen pelko korostui useassa päätöksessä. Vainon tapahtumat voivat järkyttää lasta, mikä näkyi esimerkiksi päätöksen 8 perusteluissa, joiden mukaan vainontapahtumat ovat järkyttäneet lasta ja pääasiallista uhria. Lapsi sekä uhri ovat joutuneet käsittelemään vainoon liittyviä asioita pitkään.

Lapsen vanhemmat voivat luulla, etteivät lapset ole todistamassa väkivaltaisia tapahtumia, mikäli he eivät ole suoraan tilanteessa läsnä ja vanhemmat voivat aliarvioida lapsen mahdollisuuksia huomata väkivaltaa. Aiemmin tehdyissä tutkimuksissa on havaittu, että lapsella voi olla kokemuksia väkivaltaisista tapahtumista, vaikka lapsi ei suoraan olisi väkivaltaa nähnyt. (Edleson 1999, 834–844). Esimerkiksi päätöksessä 8 oli havaittavissa, että vanhempi luulee, ettei lapsi huomaa väkivaltaa tai vainoa. Vainoaja on tuonut tapauksessa esille, ettei ole ollut tilanteessa tietoinen siitä, että lapsi on ollut kotona.

Myös päätöksessä 12 lapsi on ollut näkemässä vainoa. Tapauksessa vainoaja on lähetellyt uhrilleen viestejä, ja viestien sisällössä on ollut myös uhrin läheisiin kohdistuvia uhkauksia. Päätöksessä 12 on kuvattu tilanne, jossa vainoaja on suoraan lapsen edessä uhannut vainon uhrin henkeä ja tilanne on ollut uhkaava. Tilanteen rauhoituttua uhri on joutunut juoksemaan kotiin lapsensa kanssa. Vainoaja oli seurannut uhria ja lasta kotiovelle saakka ja vielä jatkanut uhkailua. Päätöksessä 12 on tuotu myös esille muita vastaavanlaisia uhkaavia tilanteita, joissa lapsi on ollut läsnä. Tapauksessa vainoajalta on tullut toistuvia yhteydenottoja uhuriin, mutta vainoaja on katsonut, että yhteydenotoille on ollut perusteita, koska ne ovat koskeneet lapsia. Päätöksen 12 perusteluiden mukaan yhteydenotot eivät kuitenkaan aina koskeneet lapsia.

Vaino voi sisältää fyysistä väkivaltaa, jota lapsi on nähnyt esimerkiksi päätöksen 25 mukaan. Vainon uhrilla on ollut suhde vainoajan kanssa ja suhteen päätyminen on pitkitynyt ja parisuhdetta on yritetty muodostaa uudestaan. Vainottu on ollut lapsensa kanssa alkuperäisen eron jälkeen vainoajan luona, jossa on huomannut, ettei vainoajan väkivaltainen käytös ole muuttunut. Tapauksessa vainon taustalla oli ollut väkivaltaisia tapahtumia jo parisuhteen aikana. Lapsi on ollut pelokas vainoajaa kohtaan. Lopullisen eron jälkeen vainoaja oli ilmestynyt paikkoihin, joissa vainottu on ollut lapsensa kanssa. Päätöksestä ilmenee, että vainolla on ollut vaikutusta lapseen siten, että lapsi on pelännyt liikkua ulkona. Lapsi on ollut uhkaavissa tilanteissa läsnä. Vainoaja on käynyt useasti vainotun kotiovella ja vainoa on tapahtunut ulkona liikkuesssa. Vainottu on pelännyt lapsensa hyvinvoinnin puolesta. Vainoaminen on sisältänyt toistuvaa tarkkailua ja seurailua. Vainoaminen on ollut väkivaltaa ja väkivallalla uhkaamista. Vaino voi aiheuttaa lapsessa pelkoa, vaikka lapsi ei näkisi vainon fyysisen väkivallan puolta (Laitinen & Nikupeteri 2015, 834).

Vainossa on tyypillistä, että vainon kohde voi joutua muuttamaan usein asuinpaikkaa, varsinkin silloin, jos vainotun asuinpaikka ja osoite selviävät-vainoajalle. (Nikupeteri & Laitinen 2013, 32.) Vaino voi kaventaa uhrin elinpiiriä ja uhri voi joutua muuttamaan pois kotoaan jopa uuteen kaupunkiin, uudelle asuinalueelle. Lapsi voi vanhempansa kanssa joutua muuttamaan ja sen seurauksena vaihtamaan koulua. Vainon uhri joutuu arjessaan ennakoimaan ja välttämään mahdollisia kohtaamisia vainon tekijän kanssa.

(Nikupeteri 2016, 54.) Aineistossa nousi esille useita tapauksia, joissa vainon uhri on joutunut muuttamaan vainon vuoksi.

Esimerkiksi päätöksessä 5 vainon uhri on joutunut muuttamaan lastensa kanssa turvakotiin jatkuvan vainon takia. Vainoajan mukaan yhteydenotot uhriin ovat koskeneet lapsia. Viestien sisältö on aiheuttanut uhrissa pelkoa, sillä viesteissä on uhattu uhrin henkeä. Lapset ovat joutuneet vanhempansa mukana lähtemään pois kotoa vainon vuoksi. Päätöksessä 4 vainon uhri on tuonut esille, että häneen kohdistuva vaino heijastuu myös hänen lapsiin. Vaino aiheuttaa uhrilleen ahdistusta. Päätöksessä ei esitetä muuta mainintaa lapsista.

Myös päätöksissä 11 vaino oli näyttäytynyt uhrien ja lasten elämässä siten, että he olivat vainon vuoksi joutuneet muuttamaan uuteen kotiin. Vaino on vaikuttanut uhrin ja lasten elämään muuttamalla heidän elinympäristöään. Päätöksessä 11 vaino on heikentänyt uhrin ja lasten turvallisuutta, jolloin äiti on joutunut suojaamaan lapsiaan vainolta. Vainon uhri on joutunut ryhtymään vainon vuoksi erinäisiin toimenpiteisiin oman ja lasten turvallisuuden vuoksi. Vainon uhri on joutunut muuttamaan lasten kanssa ja hankkimaan turvakiellon. Vaino on kohdistunut pääasiassa vain uhriin ja aiheuttanut tälle haittaa. Päätöksessä 11 ei ole muuten mainittu vainon vaikutuksista lapsiin.

Vainon vuoksi muuttamista voi tapahtua useampaan kertaan, mikä näkyi esimerkiksi päätöksessä 13. Vainon uhri on joutunut muuttamaan lapsiensa kanssa useampaan kertaan jatkuvan vainoamisen vuoksi. Päätöksessä on tuotu esille, että vainoajalla ja uhrilla on yhteisiä lapsia. Vainoajan mukaan yhteydenotot uhriin koskevat lasten asioita. Vainoajalla on lähestymiskielto uhriinsa. Päätöksessä ei näy, onko vainolla ollut vaikutuksia lasten elämään muuten kuin, että vainon takia ovat uhri ja lapset joutuneet muuttamaan useamman kerran. Muuttamisella voi olla isoja vaikutuksia vainon uhrin ja lapsen elämään. Lapsen kohdalla muutto voi tarkoittaa koulun vaihtumista ja vaikeuttaa pysyvien ystävyssuhteiden solmimista. Jatkuva muuttaminen voi tuoda turvaa uhrin ja lapsen elämään, mutta myös muuttamisella on välillä negatiivisiakin vaikutuksia.

Lapsen kokiessa vainoa ja väkivaltaa lapsi voi pyrkiä asettumaan vainoa vastaan ja saamaan apua tilanteeseen. Lapsi voi olla huolissaan vanhemmastaan ja pyrkiä suojelemaan vanhempansa (Laitinen ym. 2018, 41). Päätöksissä lapsen toimijuutta kuvailtiin vähän ja päätöksistä ei tullut esille riittävästi tietoa millä tavoin lapsi voi asettua vainoa vastaan tai miten lapsi toimii vainon aikana. Aineistosta nousi esille päätös, jossa lapsi oli joutunut oleellisesti asettumaan vainoa vastaan ja puuttumaan siihen. Päätöksessä 33 lapsen toimijuus vainossa tuli esille ja se, kuinka lapsi voi joutua tilanteeseen, jossa täytyy puuttua vainoon. Päätöksessä on tuotu myös esille, kuinka lapsi on kertonut otaneensa usein yhteyttä viranomaisiin saamatta apua sen hetkisiin tilanteisiin. Tapauksessa lapsi oli soittanut vainon vuoksi poliiseille, mutta eivät päätöksen perusteluiden mukaan olleet voineet tehdä mitään vainotilanteen mentyä ohi. Lapsen näkemys asiasta oli tuotu päätöksessä esille ja huomioitu lapsen kertoma. Lapsi voi kokea avuttomuutta vainon aikana, jos poliisilla ei ole mahdollisuutta keskeyttää vainoa (Nikepeteri ym. 2015, 290).

Lapsi oli ollut tilanteissa, joissa vainoaja oli pyrkinyt ovesta sisälle, soitellut ovikelloa ja koputellut ovea. Lapsi oli joutunut menemään piiloon vainoajan tunkiessa sisään äidin avatessa ovea. Päätöksessä tuli esille, että lapsen kertoman mukaan tilanteita oli useita, joissa vainoaja pyrki tulemaan sisälle vastusteluista huolimatta. Eron jälkeisessä vainossa lapsi voi olla huolissaan läheistensä hyvinvoinnista ja vainon kohteena olevasta läheisestä. Lapsi voi ymmärtää vainon haitallisuuden. (Laitinen ym. 2018, 39.) Päätöksissä lapsen huolta omasta tai läheisten hyvinvoinnista tuli vähän esille. Päätöksessä 33 tuli hyvin esille lapsen kertoma, kuinka hän oli pelännyt vanhempansa hyvinvoinnin puolesta ja pelännyt vainoajan satuttavan vainon uhria eli äitiä.

Vainossa uhkailu ei vain rajoitu ainoastaan vainon uhriin. Vainossa vainoaja voi uhata varsinaisen uhrin lisäksi tämän läheisiä. Vainoaja voi pyrkiä satuttamaan fyysisesti vainon uhrin lisäksi tämän lapsia tai kotieläimiä. (Nikupeteri 2016, 58.) Aineistossa oli tapauksia, joissa vainoaja oli uhannut vainon uhrille tärkeitä asioita, kuten läheisiä ja lemmikkejä. Uhkailulla vainoaja on pyrkinyt aiheuttamaan pelkoa uhrissa. Esimerkiksi päätöksessä 24 tuli esille, kuinka vainoaja voi uhata vainon uhrin läheisiä sen lisäksi, että uhkailee uhria. Tapauksessa vainoaja on kohdistanut uhriin useita uhkauksia. Vainoaja

on uhannut tappaa uhrin sekä uhrin läheisiä ja eläimiä. Uhrilla on lapsia ja uhri ei ole uskaltanut jättää lapsia ollenkaan yksin kotiin vainon takia. Kotiin on myös jouduttu asentamaan turvallisuuden lisäämiseksi turvalaitteita. Vainoaja oli kiusallaan tehnyt lastensuojeluilmoituksia. Päätöksessä on otettu kantaa siihen, ettei vainoajalla ole ollut tosiasiallista huolta lasten hyvinvoinnista, vaan vainoaja on tehnyt lastensuojeluilmoituksia kiusaamistarkoituksessa. Myös päätöksessä 15 vainoaja on uhannut sekä uhrin että tämän lapsen hyvinvointia. Vainoaja on uhannut tappamisella. Läheisten ja lasten hyvinvoinnin uhkaamisella vainoaja voi pyrkiä aiheuttamaan uhrissaan pelkoa. Muissakin päätöksissä tuli esille, kuinka vainoaja on uhannut vainotun läheisten hyvinvointia.

Eron jälkeisessä vainossa uhrin joutuvat tilanteeseen, jossa heillä on laillisesti velvollisuus olla osittain tekemisissä vainoajan kanssa lastensa takia. Eron jälkeisessä vainossa suositellaan, että uhrien on vältettävä kaikkea yhteydenpitoa vainoajaan. Lapsen asioiden vuoksi tapahtuvan välttämättömän yhteydenpidon vuoksi vainon uhri ja lapsi ovat uhanalla, mikäli vainoaja pyrkii toteuttamaan näiden yhteydenpitojen avulla vainoa. (Lokkegaard ym. 2019, 2.) Yhteydenpitoa vainoajaan on mahdollista rajata, mutta yhteisten lapsien vuoksi yhteydenpito vainoajaan on välttämätöntä. Aineistossa esiintyneessä päätöksessä tuomioistuin oli ottanut kantaa siihen, että yhteisten lasten vanhemmilla voi olla tyyppillisesti heidän huoltoonsa ja tapaamiseen liittyen asiallisia ja tarpeellisia asioita keskenään. Näitä yhteisiä asioita voidaan kuitenkin käyttää verukkeena ja tekosyynä toisen vanhemman häiritsemiseen. Tällaisissa tilanteissa on mahdollista, että lähestymiskiellossa voidaan määrittää tarkemmin, miten tarpeelliset ja asiallisetkin yhteydenotot voidaan hoitaa. Päätöksissä näyttäytyi, että vainon uhrin ja vainoajan välillä oli lähestymiskielto ja vainoajalla saattoi olla myös lähestymiskielto vainon uhrin lasta kohtaan, mutta myös omaa lasta kohtaan. Päätöksissä on tuotu esille, että vainoajalla on oikeus ottaa yhteyttä yhteisiin lapsiin.

Eron jälkeisessä vainossa lapsen tapaamis- ja vaihtotilanteet voivat aiheuttaa vainon uhrille pelkoa, koska ne ovat otollisia tilanteita toteuttaa vainoa (Väänänen 2011, 121). Eron jälkeisessä vainossa näyttäytyy aineiston perusteella olevan ongelmallisia lapsen vaihtotilanteet vanhempien välillä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on myös havaittu, kuinka vainoaja voi käyttää näitä tilanteita hyväkseen (Laitinen & Nikupeteri 2015, 836).

Aineiston perusteella näyttää siltä, että vainoaja monesti hyödyntää vainoamisessa sellaisia tilanteita, joissa lapsi on mukana. Esimerkiksi päätöksessä 14 vainoaja on tullut uhrin kotiin luvottomasti ja lapsen haun yhteydessä mennyt asuntoon penkomaan uhrin tavaroita. Vainoajalla ja uhrilla on yksi yhteinen lapsi. Yhteydenottoja uhriin eron jälkeen on ollut lukuisia kuukausittain ja vain osa yhteydenotoista on koskenut lasten asioita. Vainoaja on uhrin kertoman mukaan uhannut häntä useasti lapsen tapaamisen yhteydessä. Päätöksessä 14 on otettu siihen kantaa, että todisteiden mukaan vainoajan yhteydenotot eivät koske lapsia. Vainon uhri on joutunut muuttamaan vainon vuoksi ja hankkimaan kotiin hälytysjärjestelmän. Päätöksessä ei oteta kuitenkaan kantaa siihen, miten vaino on näkynyt lasten elämässä.

Myös päätöksessä 27 lapset ovat olleet vainotilanteissa läsnä ja nähneet vainoa. Vainotulla ja vainoajalla oli yhteisiä lapsia. Lapset olivat nähneet lasten vaihtotilanteissa, kuinka vainoaja on väkisin ottanut vainotulta puhelimen ja lukenut puhelimesta olleita viestejä. Lasten edessä vainoaja kohdisti myös fyysistä väkivaltaa vainottuun tönimällä, repimällä ja kiinnipitämällä vainottua. Vainoa oli tapahtunut osittain lasten huoltoriitojen aikoihin. Vainottu oli joutunut muuttamaan tämän vuoksi. Tapauksessa on ollut useita kertoja vainoa vainotun kodin läheisyydessä ja kodissa, mutta päätöksessä ei ole tuotu lapsia muuten esille. Myös päätöksessä 19 vainoaja on lapsen vaihdon yhteydessä tunkeutunut uhrin asuntoon useita kertoja. Tapauksissa vainoaja ei ole halunnut poistua asunnosta.

Tutkimusaineiston perusteella eron jälkeisessä vainossa lapsi näyttää olevan usein läsnä vainotilanteissa. Vainoaja on esimerkiksi tunkeutunut sisälle asuntoon keskellä yötä lapsen ollessa kotona. Vainoaja on myös lapsen haun tai palautuksen yhteydessä tunkeutunut vainon uhrin asuntoon luvottomasti ja alkanut penkomaan uhrin tavaroita. Lapsi on ollut kaikissa näissä tilanteissa läsnä. Vainoaja on myös kohdistanut uhriin uhkailuja lapsen läsnä ollessa. Yhteinen lapsi mahdollistaa vainon tekijän yhteydenotot lapseen ja vainon uhrin tapaamisen.

Lapsen vanhemmat ovat monesti sopineet lapsen huollosta ja tapaamisista. Lapsen tapaamisista voi olla tarkka tapaamissopimus. Huolimatta tapaamissopimuksesta vainoaja

voi tehdä runsaasti yhteydenottoja vainon uhriin lasten asioiden verukkeella. Vainoaja voi aiheuttaa uhrilleen haittaa lasten kautta. Aineistossa ilmenee, että vainoaja voi esimerkiksi jättää ilmoittamatta, mistä yhteisen lapsen voi noutaa. Vainoaja voi aiheuttaa haittaa lasten tapaamisten kautta. Lapsen vaihtotilanteet vanhempien välillä tarjoaa vainoajalle mahdollisuuden olla tekemisissä vainon uhrin kanssa. Lapsen vaihtotilanteisiin voi aineiston perusteella liittyä myös se, että vainoaja voi uhata olla palauttama lapsen toiselle vanhemmalle. Aineiston mukaan lapsen vaihtotilanteissa vainon tekijä voi suoraan vainota uhriaan. Yhdessä päätöksessä tuotiin esille, että vainon tekijä laittaa lapsen vaihtotilanteissa uhrilleen viestiä ja kyselyä, miksei tulisi sisälle asuntoon tai lähtisi vainoajan kanssa esimerkiksi syömään tai muualle yhdessä. Vainoaja voi viestitellä uhrilleen silloinkin, kun lapset ovat vainoajan luona, sillä verukkeella, että yhteydenotot koskevat lapsia. Vainoamisesta johtuen lapsen tapaamiset eivät ole toteutuneet kunnolla.

Vainossa uhriin kohdistuvaa väkivaltaa voi tapahtua lapsen silmien edessä. Lapsi on alttiina vainolle. Aineistossa tulee esille, että lapsi voi olla väkivaltaisissa tilanteissa läsnä. Päätöksen perusteluiden mukaan lapsi on nähnyt vainoa ja siihen liittyvää tönimistä, repimistä ja kotiin sisälle tunkeutumistilanteita. Päätöksen perusteluiden mukaan vainoaja tuli sovitusti hakemaan yhteistä lasta tapaamisiin, mutta tilanteita oli runsaasti, joissa vainoaja kävi luvattomasti vainon uhrin ja lapsen kotiovella. Käynnit kotiovella saattoi sisältää myös pyrkimisiä väkisin sisälle. Vainoaja saattoi jäädä myös kodin ulkopuolelle vaanimaan, mistä johtuen vainon uhri ja lapsi olivat joutuneet lähtemään turvaan vainoajalta. Vainon vuoksi uhri ja lapsi olivat joutuneet vaihtamaan paikkakuntaa. Vainoaja oli yrittänyt perustella vainoamista lasta koskevilla asioilla.

Käräjäoikeuksien päätöksien mukaan lapsi voi nähdä ja kokea vainoa. Lapsen näkemä vaino voi sisältää erilaisia vainon tekotapoja, lapsi voi nähdä vainon fyysisen väkivallan puolen. Päätöksien perusteella lapsi näyttäytyi vainon sivustaseuraajana. Lapsi voi olla läsnä tilanteissa, jossa vanhempaan kohdistuu vainoa. Vaikka lapsi ei ole vainon kohde tai lasta ei suoraan käytettäisikään vainon välineenä, vaino vaikuttaa silti myös lapsen elämään. Joissakin käyttämissäni päätöksissä vaino oli vaikuttanut lapsen elämään aiheuttaen lapselle pelkoa. Joissakin tapauksissa vaino oli heijastunut lapsen elämään si-

ten, että vainon tosiasiallinen uhri oli joutunut muuttamaan lapsen kanssa toiselle asuinpaikalle. Muuttoja asuinpaikasta toiseen saattaa olla useampia, mikäli vaino jatkuu muutosta huolimatta. Käyttämässäni päätöksissä maininnat vainon seurauksista lapselle oli vähäisiä, koska lapsi ei ole tapauksissa ollut asianomistajana. Päätöksissä on tuotu esille, onko lapsi nähnyt vainoa ja millä tavoin lapsi on ollut mukana vainossa.

5.2 Lapsi vainon välineenä

Eron jälkeisessä vainossa vainoajan ja uhrin välillä voi olla välimatkaa, jolloin vainoaja voi pyrkiä kehittämään erilaisia keinoja toteuttaa vainoa välimatkasta huolimatta. (Nikupeteri 2016, 126.) Vainoon liittyy tyypillisesti se, että vainoaja pyrkii toteuttamaan vainoa muiden ihmisten kautta. (Nikupeteri & Laitinen 2013, 36). Yhteinen lapsi voi lisätä mahdollisuuksia toteuttaa vainoa eri tavoin. Lapsi voi antaa mahdollisuuden vainoajalle toteuttaa vainoa lapsi välineenään. Vainoaja voi pyrkiä myös uhkailemaan lapsen hyvinvoinnilla tai muuten lapsella vainon uhria. Vainoaja voi uhata lapsen huoltajuuden pois viemisellä, lapseen kohdistuvilla tosiasiallisilla uhkauksilla tai kaappauksilla. (Logan & Walker 2009, 250.) Lapsen hyödyntämistä vainossa voi olla monenlaista. Lapsen käyttö vainon välineenä voi olla uhrille erityisen haavoittavaa.

Eron jälkeisessä vainossa lapsi voi olla vainon välineenä. Vainoaja voi käyttää lasta hyväkseen saadakseen vainottua uhriaan. Lapsen avulla vainoaja voi saada tietoa vainon uhrista eli lapsi voi välittää tietoa vainoajalle. Myös lapsen avulla vainoaja voi pyrkiä kontrolloimaan uhriaan. Vainoaja voi aiheuttaa uhrilleen harmia hyödyntämällä lasta, mutta vainoaja voi myös samalla aiheuttaa lapselle harmia. Lapsen avulla vainoaminen voi olla helpompaa vainoajalle. Lapsen kanssa vainon uhrilla on enemmän päivittäisiä rutiineja, jotka voivat olla otollisia vainoajalle. Tekijä voi pyrkiä manipuloimaan muita ihmisiä saadakseen tietoa uhristaan. (Nikupeteri 2016, 36; Laitinen ym. 2017, 108; Løkkegaard ym. 2019, 3.)

Suurimmassa osassa käyttämässäni päätöksissä lasta käytettiin vainon välineenä. Päätösten perusteella lasta voidaan käyttää vainon välineenä lapsen ollessa oma lapsi,

mutta myös silloin, kun lapsi ei ole vainoajan ja vainon uhrin yhteinen. Aineistossa esiintyvissä päätöksissä kyseessä oli enimmäkseen yhteinen lapsi, joka oli vainossa välineenä. Päätöksissä näyttäytyi, että lasta käytetään hyväksi vainossa seuraavalla tavalla: 1. vainoaja tekee perättömiä lastensuojeluilmoituksia, 2. lasta käytetään perusteena yhteydenotoille 3. Lapsen käyttö vainossa viestin välittäjänä, pyritään seurailemaan lapsen avulla vainottua. Tutkielmani tulosten esittelyssä olen päätenyt jakamaan päätökset eri alaotsikoiden alle.

Vainoaja tekee perättömiä lastensuojeluilmoituksia

Vainon uhri voi hakea viranomaisilta apua vainosta selviytymiseen tai rajoittaakseen vainoajan yhteydenpitoa lapseen. Vainoaja taas käyttää virallisia tahoja hyväkseen pyrkiesään tekemään itsestään uhrin todellisen uhrin sijasta. Vainoaja voi esimerkiksi uhkailla uhria viemällä lapsen huoltajuuden ja tällä tavoin aiheuttamalla uhrissa pelkoa lapsen menetyksestä tai huolta lapsen hyvinvoinnista. (Løkkegaard ym. 2019, 4.) Aineistosta on havaittavissa, kuinka vainoaja voi pyrkiä käyttämään viranomaisia hyväkseen vainossa ja yksi tapa hyödyntää viranomaisia vainossa on lastensuojeluilmoitusten tekeminen.

Käräjäoikeuksien päätöksissä esille nousee, että vainossa lapsesta voidaan tehdä perättömiä lastensuojeluilmoituksia. Vainossa perättömien lastensuojeluilmoitusten tekeminen voi pakottaa uhrin olemaan tekemisissä vainoajan kanssa ja lastensuojeluilmoitukset voivat mahdollistaa vainon pitkittymisen (Nikupeteri 2016, 53). Vainoaja voi esittää viranomaisille olevan huolissaan lasten turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, kuinka äidit ovat kohdanneet pelkoa siitä, että lapsi otetaan huostaan, jos viranomaiset uskovat vainoajan esille tuomaa uhkaa lasten terveydestä ja hyvinvoinnista. Vainoaja voi viranomaisten avulla aiheuttaa pelkoa uhrilleen. (Logan & Walker 2009, 250.)

Vainoaja voi uhata lasten huoltajuudella aiheuttaen uhrissa pelkoa yhteydenpidon menettamisestä lapseen ja lapsen hyvinvoinnista (Løkkegaard 2019, 4). Vainossa perättömiä lastensuojeluilmoituksia voidaan tehdä useita. Päätöksissä tulee esille, että perät-

tömillä lastensuojeluilmoituksilla voidaan aiheuttaa harmia uhrille. Pääasiassa päätösten perusteella lastensuojeluilmoitukset näyttäytyvät eron jälkeisessä vainossa perusteettomilta. Lastensuojeluilmoitukset ovat keino toteuttaa vainoa ja hyödyntää lasta vainon välineenä. Lastensuojeluilmoitukset voivat johtaa lapsen tapaamiseen, vaikka ne olisivatkin perusteettomia.

Esimerkiksi päätöksessä 6 vainoaja on tehnyt lapsesta useita perusteettomia lastensuojeluilmoituksia, jotka kuormittavat sosiaaliviranomaisia turhaan. Lapsella on oikeus tavata äitiään hovioikeuden päätöksen mukaan. Tapauksessa on ollut pitkään riitaa lapsen huoltajuudesta ja tapaamisista. Huoltoriitaa on käsitelty tuomioistuimessa. Vainoajan käytöksellä on ollut laajamittainen vaikutus uhrin ja lapsen kotielämään sekä lapsen koulunkäyntiin. Vainoaja oli säännöllisesti häirinnyt käyttämällä lastensuojelua ja muita viranomaisia välikappaleena. Vainoaja oli ollut yhteydessä myös lapsen kouluun. Uhri oli jatkuvasti joutunut vastaamaan viranomaisten yhteydenottoihin. Vainoaja on kohdistanut lapseen lopulta myös väkivaltaista käytöstä eikä ole halunnut tavata lastaan. Lapselle hän on joutunut maksamaan myös korvauksia. Viranomaisten kautta tapahtuva vaino ei ainoastaan rasita vainon pääasiallista uhria, vaan se myös rasittaa lasta (Løkkegaard ym. 2019, 1773).

Aineistossa oli myös muita päätöksiä, joissa vainoaja oli tehnyt perusteettomia lastensuojeluilmoituksia. Joissakin päätöksissä oli tuotu esille, että vainoaja on voinut kiistää tehneensä ilmoituksia lapsesta. Esimerkiksi päätöksessä numero 1 tuli ilmi, että vainoaja on tietoisesti tehnyt perusteettomia lastensuojeluilmoituksia yhteisistä lapsista. Yhteiset lapset asuvat äidillään. Vainoaja on syyttänyt uhria useamman kerran viestein siitä, että tämä kohtelee yhteisiä lapsia asiattomasti. Päätöksessä 1 tuodaan esille, että vainoaja on uhannut uhrin henkeä ja uhriin kohdistuvan uhkauksen vainoaja on esittänyt lapselleen. Päätöksessä on todettu, että lapsi on liian nuori tulemaan todistamaan kokemuksiaan oikeudessa. Uhkaus on tullut lastensuojeluviranomaisten tietoon. Vainoaja kieltää uhkauksen ja päätöksessä on otettu kantaa siihen, että on mahdollista lapsen ymmärtäneen asian virheellisesti.

Päätöksien mukaan vainoaja oli pääasiassa tehnyt lastensuojeluilmoituksia yhteisistä lapsista tai lapsesta. Päätöksien perusteella vaikuttaa siltä, että harvemmin vainoaja tekee lastensuojeluilmoituksia uhrin lapsesta, joka ei ole vainoajan. Esimerkiksi päätöksessä 28 vainoaja oli tehnyt yhteisistä lapsista lastensuojeluilmoituksia. Päätöksessä 28 on myös muilla vainontavoilla pyritty aiheuttamaan haittaa vainotulle. Päätöksen 28 perusteluissa tuli ilmi, että vainoaja pyrkii tekemään lastensuojeluilmoituksia kiusaamistarkoituksessa. Päätöksessä oli perusteltu, että vainoajalla ei ole ollut tosiasiallista huolta lasten hyvinvoinnista, vaan lastensuojeluilmoitusten taustalla on kiusaamistarkoitus. Lastensuojeluilmoitukset voivat pakottaa vainon uhrin olemaan yhteydessä vainoajaan pitkiä aikoja (Nikupeteri 2016, 53).

Tutkielmassani käyttämien päätösten perusteella vainoaja pyrkii aiheuttamaan haittaa vainotulle tekemällä lastensuojeluilmoituksia. Lastensuojeluilmoitukset ovat vainoajalle keino manipuloida uhriaan sekä aiheuttaa uhrilleen kiusaa. Yhdessä päätöksessä tuotiin esille, että perättömien lastensuojeluilmoitusten tekeminen aiheuttaa haittaa vainon uhrin lisäksi myös viranomaisille. Päätösten perusteella näyttäytyy siltä, että vainoaja voi tehdä lukuisia perättömiä lastensuojeluilmoituksia häiritsemistarkoituksella. Päätöksien perusteella kuitenkin näyttäytyy, että harvassa tapauksessa vainoaja on tehnyt lastensuojeluilmoituksia vainotusta. Tapauksissa, joissa oli tehty lastensuojeluilmoituksia, vainoaja oli tehnyt niitä tarkoituksenmukaisesti useampia. Aineiston perusteella lastensuojeluilmoitusten tekeminen ei näyttäytynyt yleisimmältä tavalta toteuttaa vainoa.

Lapsia käytetään perusteena yhteydenotoille

Eron jälkeisessä vainossa tilanteet ovat erityisen haastavia, kun lapset ovat niissä mukana. Silloin kun entisillä kumppaneilla on lapsia yhdessä, on lähes mahdotonta olla pitämättä yhteyttä entiseen kumppaniin. Entiseen kumppaniin täytyy olla yhteydessä lasten vuoksi. Eron jälkeisessä vainossa vainoajat usein käyttävät lapsia tekosyynä ottaa yhteyttä uhriinsa. Jody Meyerin (2012) mukaan entisen puolison kanssa olisi hyvä sopia siitä, että he voivat kommunikoida ainoastaan lasten asioista ja olisi hyvä sopia lapsen vaihtamisen julkisille paikoille tai neutraalille alueelle, ettei vaihtoja tehtäisi esimerkiksi toistensa kotona. (Meyer 2012, 44.)

Vainossa yhtenä yleisimpänä tekotapana on aiheuttaa harmia uhrille epätoivotuin yhteydenotoin. Vainoaja voi laittaa tekstiviestejä, sähköposteja ja käyttää muita tapoja yhteydenotoissa. (Logan & Walker 2009, 248.) Myös aineiston perusteella tekstiviestien laitto on yleinen tapa aiheuttaa harmia uhrille vainossa. Aineistossa esiintyvien päätösten perusteella näyttäytyy tyypilliseltä, että yhteisiä lapsia käytetään tekosyinä pitää yhteyttä entiseen puolisoon. Aiemmin tehdystä tutkimuksesta on myös havaittu tämä, että vainoaja yleensä vetoaa siihen käräjäoikeudessa, että hänellä on asianmukaisen syy olla yhteydessä vainottuun. Asianmukaisena syynä vainoaja voi pitää yhteisiä käsittelemättömiä asioita tai yhteistä lasta. Tuomioistuinten päätöksissä eritellään, milloin kyseessä on ollut asiallinen yhteydenotto. (Mäenpää 2017, 73.) Käyttämässäni päätöksissä oli myös eritelty, milloin kyseessä on ollut vainoaminen ja milloin asiallinen yhteydenotto.

Aineiston perusteella näyttäytyy, että vainoa pyritään peittelemään lasten asioilla. Päätöksissä tuli usein esille se, että vainoaja voi sisällyttää uhrilleen laittamiin viesteihin lapsiin liittyviä asioita, mutta viestit sisältävät siitä huolimatta paljon epäasiallista sisältöä, joka katsotaan vainoksi. Eron jälkeisessä vainossa lasta pidetään tekosyynä olla yhteydessä vainon uhriin. Päätösten argumenttien perusteella vaikuttaa, että vainoaja selittää vainoa siten, että kaikki yhteydenpidot koskevat pääasiassa lapsen asioita ja vainoaja on ottanut yhteyttä ainoastaan näissä asioissa. Lasta käytetään usein perusteena yhteydenpidolle entiseen puolisoon, vaikka tosiasiallisesti päätösten argumenttien mukaan yhteydenpidot eivät koske lapsen asioita. Yhteydenpidot sisältävät lapsia koskettavia asioita, mutta vainossa yhteydenpitojen sisältö koskee muitakin kuin lasten asioita.

Vaino voi näyttää ulkopuolisille normaalilta ja harmittomalta toiminnalta eikä vainoa välttämättä tunnusteta vainoksi (Sheridan ym. 2003, 150.) Aineiston perusteella näyttäytyy siltä, että vainoaja pyrki naamioimaan vainon lasta koskevilla asioilla. Vainoa sisältäviin viesteihin vainoaja voi pyrkiä sisällyttämään tarkoituksenmukaisesti myös lapseen liittyviä asioita. Vainoajan laittamiin viesteihin voi sisältyä epäasiallista sisältöä, joka ei millään tavoin liity lapseen, jolloin viestit ovat sisällöltään katsottu vainoksi. Vainossa yhteinen lapsi antaa mahdollisuuden vainoajalle pitää yhteyttä entiseen puolisoon. Mo-

nessa käsittelemässäni päätöksessä vainoajalle oli tehty lähestymiskielto, mutta lähestymiskielto ei estä vainoajaa olemasta uhuriin yhteydessä lapsen asioissa. Lapsen asioita koskevat yhteydenotot ovat sallittuja pääasiassa, vaikka kyseessä olisi lähestymiskielto.

Useassa päätöksessä oli perusteltu yhteydenottoja vainottuun lasta koskevilla asioilla. Vainotun ja uhrin välillä voi olla yhteisiä lasta koskevia asioita. Esimerkiksi päätöksen 31 mukaan vainoajan näkemys tapauksessa oli se, että yhteydenpidot vainottuun ovat koskeneet vain lasten asioita. Vainotulla on lähestymiskielto vainon uhuriin, mutta lähestymiskielto ei koske lasten asioiden käsittelyä. Päätöksessä on otettu kantaa siihen, että osa yhteydenotoista on asiallisia ja koskevat vain lasten asioita. Kuitenkin suurin osa yhteydenotoista ovat asiattomia, siitäkin huolimatta, että niissä on mainittu yhteiset lapset. Viestien sisältö on ollut epäasiallista. Viesteissä vainon uhrista on kirjoitettu halventavaan sävyyn ja osa viesteistä on ollut myös uhkaavia. Vainoaja on myös puhelimitse uhkaillut vainottua. Tapauksessa on lasten huollosta riitaa.

Myös päätöksessä 22 ja 34 vainoaja on laittanut vainotulle useita viestejä. Päätöksessä 22 vainoaja on katsonut, että on laittanut viestit koskien lapsen liittyviä asioita. Vainoajan kertoman mukaan viestejä on useita johtuen siitä, että vainottu ei ole vastannut yhteistä lasta koskeviin asioihin. Päätöksessä on tuotu esille, että vainoaja on laittanut pääosin viestejä lapsen liittyvistä asioista. Päätöksessä on myös otettu kantaa siihen, että vainoaja on laittanut epäasiallisia viestejä silloin, kun ei ole saanut vastausta lasta koskevaan asiaan vainotulta. Viestit ovat kuitenkin sisältäneet lasten asioiden lisäksi asiattomia viestejä ja niissä on ollut myös uhkailevaa sisältöä. Vainoajalla oli lähestymiskielto vainottua kohtaan.

Yhteisten lasten vanhemmilla voi olla tyyppisesti heidän huoltajuuteensa ja tapaamisiinsa liittyen asiallisia ja tarpeellisia asioita keskenään. Esimerkiksi päätöksessä 26 oli erityisesti otettu kantaa siihen. Päätöksen 26 argumenteissa on tuotu esille, että yhteisiä asioita voidaan kuitenkin käyttää tekosyynä toisen vanhemman häiriköimiseen. Päätöstekstissä on otettu kantaa siihen, että vainoajalla on ollut oikeus ottaa vainottuun yhteyttä lapsia koskevissa asioissa ja vainoajalla on ollut oikeus pitää lapsiin yhteyttä. Tapauksessa vainoajan yhteydenotot ovat kuitenkin katsottu olevan pääasiassa asiattomia

ja loukkaavia sekä sävyltään uhkaavia. Vainoaja sen sijaan on itse katsonut, että yhteydenotot ovat koskeneet vain lapsia.

Suurella osalla päätöksissä ilmenee vainoajan puolustautuvan sillä, että ottaa vain yhteyttä lasta koskevissa asioissa. Päätösten perusteella vaikuttaa yleiseltä, että lapsen avulla pyritään oikeuttamaan vainoa ja vainoaja pyrkii selittämään yhteydenottoja lasten avulla. Päätösten perusteluissa on tuotu myös esille, että yhteydenotot voivat koskea lapsia, mutta pääasiassa niiden sisältö on muunlaista. Lisäksi päätöksissä esiintyy, että vainoaja laittaa viestiä lasta koskevista asioista, mutta samalla voi laittaa vainoksi katsottua sisältöä samaan viestiin. Esimerkiksi päätöksessä 7 vainoaja oli lähettänyt uhrilleen toistuvasti viestejä ja viestien sisältö on ollut myös uhkaavaa. Uhrin mukaan vainoaja on myös haukkunut häntä lasten edessä. Vainoajan mukaan yhteydenotot ovat koskeneet lasten asioita ja vainoajalla on ollut oikeus tavata lapsiaan. Käräjäoikeuden mukaan osa viesteistä on ollut asiallisia, mutta monet viestit ovat olleet herjaavia ja uhkaavia. Yhteydenotot eivät aina ole koskeneet lasten asioita. Päätöksessä 32 vainoajan mukaan heillä on ollut keskeneräisiä asioita vainotun kanssa. Päätöksen argumenteissa on otettu kantaa siihen, että lasten asioista oli jo sovittu, eikä yhteydenotoissa ollut kyse keskeneräisten asioiden selvittelystä.

Entisen puolison uusi kumppani voi joskus joutua myös vainon uhriksi. Esimerkiksi päätöksessä 29 vainon uhrina ovat entinen puoliso ja tämän nykyinen kumppani. Entisillä puolisoilla on yhteinen lapsi. Tapauksessa vainoaja on ottanut yhteyttä entiseen puolisoonsa ja tämän uuteen kumppaniin useita kertoja. Vainoaja on perustellut yhteydenottoja yhteiseen lapseen liittyvillä asioilla. Entisen puolisonsa kumppaniin vainoaja on näkemyksensä mukaan ottanut yhteyttä, koska ei ole saanut entistä puolisoaan tavoitettua. Viestien sisältö on tapauksen asianomistajien mukaan vaihdellut ja viestit ovat olleet monesti asiasisällöltään epäasiallisia. Vainoaja on perustellut yhteydenottoja sillä, että hänellä on ollut huoli yhteisistä lapsista. Vainoajan mukaan lapset ovat oireilleet eron jälkeen. Päätöksessä on tuotu esille vainon uhrin näkemys, jonka mukaan eron jälkeen lasten asioista sopiminen on ollut haasteellista. Tapauksessa on ollut myös lähestymiskiellot vainon uhreja kohtaan. Vainoajan näkemyksen mukaan yhteydenotot ovat koskeneet pelkästään lapsia. Päätöksessä 29 on myös otettu kantaa siihen, että

yhteydenotot eivät yksistään sisällä lasta koskevia asioita, vaan ne ovat monesti olleet asiattomia ja tarpeettomia sekä uhkaavia.

Päätöksien perusteluissa oli tuotu esille, että vainoajan yhteydenotot voivat olla asiallisia viestejä koskien lasten asioita, mutta monesti vainoajan laittamat viestit eivät koske ainoastaan lapsen asioita. Viestit ovat usein epäasiallisia. Yhteydenotot voivat sisältää lasta koskevia asioita, mutta esimerkiksi samaan yhteydenottoon voi sisältyä epäasiallista sisältöä, joka ei liity lapsen asioihin. Tällaiset yhteydenotot katsotaan vainoksi, vaikka niissä on myös lasta koskevaa asiaa. Yhdessä päätöksessä oli otettu kantaa siihen, että vainoajan on oltava tietoinen siitä, että ei voi jatkuvasti laittaa uhrilleen viestiä käyttäen lapsia verukkeena. Päätöksessä tuotiin esille, että vainoajalla ei ole jatkuvaa tarvetta ottaa uhriin yhteyttä lasta koskevista asioista, vaikka vainoajalla ja uhrilla on yhteisiä lapsia. Aineiston perusteella näyttäytyy todella yleiseltä, että lasta käytetään vainossa perusteena yhteydenotoille. Lähes jokaisessa päätöksessä tuli esille tämä toteamani havainto.

Lapsi viestin välittäjänä ja vainoaja pyrkii seurailemaan uhriaan lapsen avulla

Vainon uhrin läheinen voi joutua tietämättään vainoajan apulaiseksi vainossa. Vainon uhrin läheinen voi tahattomasti antaa vainoajalle tietoja vainon uhrista, koska voi olla tietämätön vainoajan motiiveista saada tietoa entisestä puolisostaan. Läheiseltä saatu tieto voi auttaa vainoajaa pääsemään lähemmäksi uhriaan ja saada oleellista tietoa vainon uhrista. (Pohjoisvirta & Kaasinen 2017, 130.)

Eron jälkeisessä vainossa lapsi voi olla yhteydenpidon mahdollistaja (Laitinen ym. 2018, 24). Tutkielmani perusteella näyttäytyy siltä, että lasta pyritään vainossa käyttämään viestien välittäjänä vainon todelliselle uhrille. Esimerkiksi päätöksessä 10 vainoaja on hyödyntänyt lasta vainossa. Vainoaja on lähettänyt viestejä suoraan lapselle välitettäväksi niitä vainon todelliselle uhrille. Vainoaja on lähettänyt uhrilleen sekä lapselle lukuisia viestejä. Uhrin lapsille lähetetyt viestit ovat olleet uhria halventavia. Vainoajan mukaan hänellä on ollut oikeus lähettää lapsille viestiä ja niiden asiasisältöä ei ole ollut

tarkoitus välittää uhrille. Uhrilla ja vainoajalla on kaksi yhteistä lasta. Lapset eivät ole olleet todistajina oikeudessa, mutta lapsille lähetetyistä viesteistä on todisteita. Todisteista on tullut esille, että lapsille laitettut viestit eivät ole sisältäneet sellaisia asioita, jotka kuuluisivat alaikäisille lapsille. Päätöksen 10 mukaan viesteillä on pyritty ottamaan yhteyttä vainon uhriin. Tapauksessa on katsottu, että vainoaja on ollut tietoinen siitä, että lapset näyttävät viestit äidilleen.

Aiemmin tehdyssä tutkimuksessa lapsen äidit ovat tuoneet esille, kuinka vaino voi kohdistua myös lapsiin. Vaino kohdistuu lapsiin, koska vainoaja voi myös vainota heitä, pyrkiä saamaan lapset puolelleen ja käyttää lapsia vainotun uhkailemiseksi. (Løkkegaard ym. 2019, 13.) Esimerkiksi päätöksessä 23 vainoaja on pyrkinyt painostamaan yhteisten lasten välityksellä vainon uhria. Päätöksessä on otettu kantaa siihen, että vainoaja on pyrkinyt välillisesti vainoamaan lasten kautta uhria, mikä on aiheuttanut uhrissa huomattavan suurta kärsimystä. Vainoaja on myöntänyt ottaneensa yhteyttä lapsiin. Vainon uhri on kertonut, että vainoaja on pyytänyt lapsia välittämään viestejä uhrilleen. Lapsille lähetetyt viestit ovat olleet uhria halventavia ja uhria syyttäviä. Viesteissä vainoaja on painostanut lapsia välittämään viestit uhrille.

Vainossa vainoaja voi pyrkiä muiden ihmisten kautta selvittämään uhrin asuin- ja olinpaikkaa (Brewster 2003, 215.) Myös aineistosta pystyi havaitsemaan, että vainoaja voi pyrkiä vainotun läheisten kautta selvittämään uhrista asioita, kuten osoitetta. Aineiston perusteella vainoaja ottaa lapsiin usein yhteyttä tekstiviestein. Lapsille kohdistuneissa viesteissä vainoaja voi kirjoittaa vainon uhrista halventavasti. Viestit eivät ole normaaleja lapsen ja esimerkiksi isän välisiä viestejä. Viestit sisältävä lapsille kuulumattomia asioita, loukkaavaa sisältöä ja kiro sanoja sekä loukkaavia haukkumanimiä. Vainossa lapsen rooli voi olla viestin välittäjä vainoajalta uhrille. Vainossa lasta voidaan käyttää uhrin seurailun ja tarkkailun mahdollistajana. Lapsi ei välttämättä ole tietoinen siitä, kuinka häntä käytetään vainon välineenä.

Esimerkiksi päätöksessä 17 ja 35 uhrin mukaan vainoaja on hyödyntänyt vainossa yhteisiä lapsia. Esimerkiksi päätöksessä 13 vainoaja oli pyytänyt lapsia näyttämään viestit vai-

non pääasialliselle uhrille. Aineistossa nousi esille, että päätöksessä 17 vainoaja on soitellut yhteisille lapsille kysellen vainon uhrin olinpaikkaa. Vainoaja on myös kertonut lapsille perättömiä asioita vainon uhrista. Yhteydenottoja on kuitenkin ollut myös lasta koskevista asioista. Tapauksessa on jäänyt epäselväksi, olivatko vainoajan yhteydenotot lapsiin olleet epäasiallisia, koska tapauksessa ei ole ollut riittäviä todisteita epäasiallisista yhteydenotoista. Tapauksessa on ollut muuta vainoa ja kotirauhan rikkomista, mitkä eivät suoraan ole koskettaneet lapsia.

Lasta voidaan käyttää vainon välineenä myös seurailemalla ja tarkkailemalla lasta. Esimerkiksi päätöksessä 2 vainoaja on käyttänyt uhrin lasta vainon välineenä seuraamalla ja tarkkailemalla uhrin poikaa. Vainoaja on pyrkinyt saamaan tietoa uhrista pojan välityksellä kohdistamalla lapseen kyselyjä uhrin liikkumisesta ja hänen seurassaan olevista henkilöistä sekä tekemällä aiheettomiksi tietämiään lastensuojeluilmoituksia asianosaisen yhteisestä lapsesta. Päätöksessä 2 uhrilla ja vainoajalla on yhteinen lapsi ja uhrilla myös oma lapsi. Vainoaja on kiistänyt lähettäneensä viestejä ja lastensuojeluilmoituksia. Vainoajan mukaan yhteydenotot ovat koskeneet vain yhteisen lapsen asioita. Päätöksessä 2 on tuotu esille, että yhteisellä lapsella on oikeus tavata isäänsä ja tapaamisesta on päätetty hovioikeudessa. Lapsen tapaamiset on järjestetty siten, etteivät vanhemmat tapaa toisiaan. Uhri on kertonut vainajan käyttävän yhteistä lasta vainon välineenä. Uhri tuonut esille, että vainoaja on seurannut uhrin omaa poikaa ja kysellyt tältä uhrin tekeemisistä. Päätöksessä 2 on otettu kantaa siihen, että vainoajan täytyy olla tietoinen aiheuttavansa jatkuvalla uhrin vainoamisella myös erittäin suurta haittaa lapselleen.

Myös päätöksessä 18 on esiintynyt lapsen seurailua ja tarkkailua. Lasta oli kyseisessä päätöksessä käytetty osittain vainon välineenä. Päätöksessä oli hyödynnetty lapsen tietämättömyyttä. Lapsi tai läheinen voi tietämättään olla osana vainon toteuttamista (Pohjoisvirta & Kaasinen 2017, 130). Päätöksessä 18 asianosaiset ovat olleet entisiä parisuhdekumppaneita. Uhrilla on lapsi, joka ilmeisesti ei ole yhteinen. Vainoaja on hyödyntänyt lasta osittain vainossa. Vainoaja on mennyt uhrin kotiin, jolloin vainon uhrin lapsi on ollut paikalla. Vainoaja on tarkkaillut lasta ollakseen tietoinen, milloin lapsi on ollut yksin kotona. Vainoaja on esittänyt lapselle vainon uhrin olevan tietoinen, että vainoaja on käymässä kylässä. Vainoaja on päässyt asuntoon sisälle valehdellen lapselle.

Lapsi on kertonut vainon uhrista asioita vainoajalle. Tapauksessa vainoaja on pyrkinyt seuraamaan vainon uhrin tekemisiä ja olinpaikkaa.

Vainossa entinen parisuhde antaa mahdollisuudet toteuttaa vainoa eri tavoin. (Logan & Walker 2010, 440.) Vainossa lapsen avulla voidaan toteuttaa vainoa eri tavoin. Päätöksissä näkyi, kuinka lasta käytetään viestin välittäjänä ja lasta voidaan seurailta tarkoituksena saada tietoa. Vainossa sen toteuttamistavat voivat vaihdella ja samanaikaisesti voi olla käytössä erilaisia keinoja toteuttaa vainoa. Päätöksistä tuli esille, että vainoaja voi lasta käyttää eri tavoin välineenä vainossa. Lapsi voi toimia vainossa viestin välittäjä, mutta samalla vainoaja voi pyrkiä muillakin tavoin käyttämään lasta hyväkseen vainossa.

Esimerkiksi päätöksessä 21 ja 28 vainoaja käytti usein eri tavoin hyväkseen lasta vainon välineenä. Vainoaja hyödynsi lasten tapaamisia ja vaihtotilanteita. Lapsen vaihtotilanteissa vainoaja laittoi uhrilleen viestiä ja kyseli uhria sisälle, syömään tai tapaamisiin muualle. Vainoaja pyrki myös välittämään lasten kautta viestejä vainotulle. Viestit ovat liittyneet usein lapsiin, mutta kaikki eivät kuitenkaan. Suurimmassa osassa viesteissä ei ole ollut perusteita. Myös päätöksessä 28 vainoaja on käyttänyt hyväkseen vainossa tilanteita, joissa vainoaja ja vainottu ovat olleet yhdessä lasten asioiden vuoksi. Lapset ovat olleet välillä tilanteissa läsnä. Vainoaja on hyödyntänyt lapsia vainossa ja uhannut vainotun fyysistä hyvinvointia, mikäli lapsen huoltajuudesta tulee kiistaa. Lasta koskevien asioiden käsittelyn yhteydessä vainoaja on puhunut vainotusta halventavasti ja uhkaillut tätä. Tapauksessa on tehty lastensuojeluilmoituksia.

Monissa tutkielmassani käyttämistä päätöksistä tulee esille lapsen hyödyntämistä vainon välineenä. Yhteinen lapsi on otollinen keino vainota uhria. Lapsen käyttö vainon välineenä voi olla lapselle haitallista. Lapsen käyttö vainon välineenä voi aiheuttaa lapsissa pelkoa. Aineistosta nousee esille, että vainoaja on hyödyntänyt lapsia vainossa ottamalla yhteyttä yhteisiin lapsiin muun muassa tekstiviestein. Päätöksessä 34 yhteydenotot lapsiin ovat sisältäneet vainon uhrin haukkumista ja totuuden vastaisten asioiden kertomista vainon uhrista. Lapsiin kohdistuneet yhteydenotot ovat aiheuttaneet lapsissa sekä vainon uhrissa pelkoa ja ahdistusta. Vainoaja on pyrkinyt painostamaan uhriaan lasten välityksellä. Lapsen käyttö vainon välineenä on aiheuttanut sen, että lapset ahdistuvat

isältään saamista viesteistä sekä kokevat haluttomuutta tavata isäänsä. Vaino ei pelkää aiheuta vainon pääasiallisessa uhrissa pelkoa, vaan sillä on vaikutusta myös vainon uhrin läheisiin kuten lapsiin (Nikupeteri 2016, 55).

Päätöksissä ilmenee, millaista vaino on ollut ja miten lapsi on sitä nähnyt. Päätöksissä tuodaan tarkemmin myös esille, kuinka lasta on käytetty vainon välineenä. Päätöksissä ei suoraan mainita, että lapsi on ollut vainon väline. Päätöksen perusteluista ja tekstistä näkee, millä eri tavoin vainoaja voi käyttää lasta hyväkseen vainossa. Päätösten perusteella lapsen käyttö vainon välineenä näyttyy yleiseltä. Yhteinen lapsi vainon uhrin kanssa antaa mahdollisuuden vainoajalle toteuttaa vainoa eri tavoin lasten kautta. Lasta voidaan hyödyntää välineenä myös silloin, kun lapsi ei ole vainoajan oma lapsi eli silloin, kun vainon uhrilla on lapsi jostain muusta suhteesta kuin vainoajan kanssa olleesta. Päätöksistä saatujen tietojen mukaan yleisemmin lasta kuitenkin käytetään silloin apuvälineenä, kun vainoajalla ja uhrilla on yhteisiä lapsia. Yhteisen lapsen vuoksi vainon uhri joutuu olemaan vainoajaan jossakin määrin tekemisissä koskien lasten asioita. Tämä antaa vainon tekijälle otollisen mahdollisuuden toteuttaa vainoa lasten kautta.

5.3 Lapsi vainon kohteena

Aineiston perusteella näyttyy, että lasta usein hyödynnetään vainossa ja lapsi on vainon välineenä. Lapsen voidaan ymmärtää olevan vainon uhri silloin, kun lapsi kokee ja näkee eron jälkeistä vainoa. Lapset voidaan jo sen perusteella määritellä eron jälkeisen vainon uhreiksi. (Laitinen ym. 2018, 23.) Tässä tulosluvussa käsittelen lasta vainon uhrina siten, että lapsi on ollut vainon kohteena. Aineiston perusteella lapsi harvemmin vaikuttaa olevan suoraan vainon kohteena, mutta aineistosta saatujen tietojen perusteella se näyttää kuitenkin mahdolliselta. Lapsen yksi rooli ja asema vainossa on siis vainon kohde.

Aineiston perusteella näyttää lisäksi siltä, että lapsi voi olla eron jälkeisen vaino uhri myös suoraan eli vanhempien erotessa, toinen entisen parisuhteen osapuolista voi koh-

distaa vainon lapseen. Päätöksistä käy ilmi, että vainoa kohdistetaan suoraan lapsiin harvemmin. Raja vaikuttaa epäselvältä sen suhteen, onko lapsi vainon väline vai vainon uhri. Lapsi voi olla samalla vainon väline, mutta samalla myös uhri. Aineistossa on vähän päätöksiä, joissa ainoastaan lapsi on ollut asianomistajana. Päätöksissä, joissa lapsi oli asianomistajana, oli tyypillisesti myös lapsen äiti asianomistajana eli vainon uhrina.

Lapseen kohdistuva vaino voi tapahtua lapsen kotona tai muussa lapsen elinympäristössä, kuten lapsen käyttämällä kulkureiteillä ja koulussa. Lapseen kohdistuvaa vainoa voi tapahtua puhelimen ja internetin välityksellä. (Laitinen ym. 2018, 24.) Lapseen suoraan kohdistuva vaino on päätöksien perusteella usein viestittelyä ja muilla tavoin yhteydenottamista. Lapselle voidaan lähettää toistuvasti tekstiviestejä ja ottaa myös muilla keinoin jatkuvasti lapsen yhteyttä. Esimerkiksi päätöksessä 33 lapsi oli asianomistajana, ja lapselle lähetettiin viestejä suoraan, huolimatta lähestymiskiellosta. Päätöksessä on tuotu esille lapsen kohdalta huomio, että vainon teko aiheuttaa lapselle haittaa. Vainon aiheuttama kärsimys nostetaan päätöksessä useamman kerran esille. Päätöksessä tuodaan esille, millä tavoin vaino on aiheuttanut haittaa lapselle. Vainolla on ollut vaikutusta perheen kotielämään ja tätä kautta lapsen arkeen. Lisäksi vaino on myös lapsen koulun käyntiin. Päätöksessä tuodaan myös esille se, että lasta on käytetty perusteena ja välineenä vainolle. Vaino on ollut haitallista lapsen hyvinvoinnille.

Vainossa lapseen voi kohdistua myös väkivaltaa ja lapsi voi nähdä pääasialliseen vainon uhriin kohdistuvaa väkivaltaa. Eron jälkeinen vaino voi olla myös fyysisiä väkivallan tekoja. Lapselle väkivalta on traumaattista ja käsittämätöntä, jolla on aina vaikutukset elämään pidemmän aikaa. Kokemukset väkivallasta ovat haitallisia eikä yksilö pääse niistä eroon pitkienkään aikojen kuluessa. Lapsi ei välttämättä ymmärrä vanhempiensa tekemää väkivaltaa. Huolimatta lapsen vähäisestä ymmärryksestä, väkivalta luo lapsen elämään turvattomuutta, joka voi heijastella lapsen elämässä myöhemmin, esimerkiksi itsetunto-ongelmina sekä haitallisina käyttäytymismalleina, kuten itsemurhayrityksinä ja aggressiivisuutena. (Väyrynen 2009, 182–184.)

Esimerkiksi päätöksessä 30 vainoaja oli kohdistanut lapseen fyysistä väkivaltaa. Tapauksessa väkivalta on ollut lapsen maahan kaatamista ja lapsen kiinnipitoa. Väkivalta on aiheuttanut lapselle kipua, särkyä, voimakasta pelkoa sekä avuttomuutta. Vainon seuraukset voivat olla haitallisia ja päätöksessä 30 näyttäytyi, että vainon seurauksena lapselle on aiheutunut ahdistusta, pelkoa ja painajaisunia sekä traumaperäistä stressiä. Tuomioistuimen päätöksessä on kuvattu tarkasti vainon ja väkivallan aiheuttamat haitat lapselle. Esille tulee myös vainon ja väkivallan tekijän näkemys asiasta, eli onko tekijä kieltänyt kohdistavansa lapseen väkivaltaa. Päätöksessä 30 fyysistä väkivaltaa on kohdistunut usein pääasialliseen vainon kohteeseen eli lapsen äitiin. Fyysisen väkivallan lisäksi tapauksessa on ollut viestein häiriköintiä, uhkailua, nimittelyä, seurailua ja tarkkailua. Vaino on aiheuttanut pelkoa ja ahdistusta lapsessa sekä äidissä. Vainon seurauksena on tyypillisesti pelko, jonka pystyi myös tunnistamaan päätöksistä. Pelkoa voi olla vainon aikana, mutta pelko voi jatkua myös sen jälkeen. Pelon tunne ei välttämättä häviöy vainon päättyessä ja uhrille voi jäädä pelkoa siitä, toistuuko vaino uudestaan ja jatkuuko vaino. (Nikupeteri 2016, 57.)

Vainossa vainoaja voi tarkoituksella seurailta uhria ja osallistua esimerkiksi samoihin tapahtumiin, joihin vainon kohde osallistuu. Vainoaja voi tarkoituksenmukaisesti osallistua esimerkiksi samaan sosiaaliseen tapahtumaan, johon myös vainon kohde osallistuu. (Nikupeteri 2016, 52.) Esimerkiksi päätöksessä 3 tuli esille, että vainoaja on osallistunut samaan tapahtumaan vainon uhrin kanssa. Päätöksessä 3 vainoaja on kohdistanut vainoa entiseen puolisoonsa sekä yhteiseen lapseen. Yhteisessä tilaisuudessa vainoaja on seurailut ja jatkuvasti tarkkaillut uhrejaan ja mennyt puhumaan lapselle. Vainoaja on seurailut uhrejaan heidän kotinsa lähistöllä. Vainoaja on useammassa tilanteessa seurailut lastaan ja kuvannut häntä.

Päätöksessä 3 on tuotu esille lapsen oireilu ja otettu kantaa siihen, että vainoajan jatkuva seurailu ylläpitää lapsen oireita. Vainoamisen vuoksi uhrin ovat joutuneet muuttamaan asuinpaikkaa. Päätöksessä 3 on tuotu esille, että lapsi pelkää vainoajaa ja vainoaminen laukaisee lapsessa erilaisia oireita, kuten pelkoa ja ahdistusta sekä fyysisiä oireita. Vainoajalla on lähestymiskielto lasta kohtaan sekä entistä puolisoa kohtaan. Päätöksessä 3 on tarkoin kuvattu, kuinka vainoaja on aiheuttanut lapsessa pelkoa ja ahdistusta

sekä eri oireita. Lapsi ei ole itse voinut ikänsä puolesta toimia todistajana, mutta lapsen oireilua vainosta tuodaan esille päätöksessä eri todistajien näkökulmasta. Lapseen kohdistuva vaino on ollut toistuvaa ja lapsi on jatkuvasti oireillut vainon vuoksi. Vainoaja on joutunut maksamaan lapselle korvauksia.

Myös päätöksessä 16 vainoaja on säännöllisesti ja usein häirinnyt entisen puolison ja lapsen kotirauhaa. Lapsen äitiä eli vainon pääasiallista uhria vainoaja on seurailut ja tarkkaillut säännöllisesti. Päätöksessä on käytetty yhtenä todisteena lapsen todistuksen nauhoitetta. Vainoajalla ja uhrilla on yhteinen lapsi. Lapsen isällä eli vainoajalla on ollut laajennettu lähestymiskiello lapseen ja entiseen puolisoonsa. Vainoaja on jatkanut uhuriensa häiriköintiä lähestymiskielloista huolimatta. Häiriköintiä on ollut uhrien kotona. Tapauksessa lapsi on joutunut ottamaan yhteyttä viranomaisiin vainoamisen vuoksi. Tapauksessa lapsi on ollut esimerkiksi tilanteessa läsnä, jossa vainoaja on tullut kotiovelle ja yrittänyt tulla sisälle asuntoon vastusteluista huolimatta. Lapsen todistuksen mukaan tällaisia tilanteita on ollut useita. Lapsi on kertonut pelkäävänsä vainoajan tekevän jotain äidilleen. Lapsi on joutunut usein soittamaan poliisille. Päätöksessä on otettu kantaa siihen, että vainoaja on loukannut lapsen ja äidin vapautta ja rauhaa. Vainoaja on joutunut maksamaan korvauksia molemmille uhreille.

Aineiston yhdessä päätöksessä vainoaja oli entinen puoliso ja vainon uhrilla oli entuudestaan yksi lapsi ja odotti toista lasta. Päätöksessä 9 syntymätöntä lasta kohtaan voi jo katsoa kohdistuvan vainoa ja uhkailua. Tapauksessa vainoaja on uhannut syntymättömän lapsen henkeä ja uhkaillut vainottua, että syntymätön lapsi tulee syntymään kuolleena. Vainoaja on kertonut uhrille aikovansa aiheuttaa haittaa vainotun läheisille. Raskeana olevaan uhriin vainoaja on kohdistanut fyysistä väkivaltaa aiheuttaen uhrille vammoja eri puolille kehoa. Tapauksessa on ollut uhrin jatkuvaa uhkailua yhteydenotoin. Tapauksessa on myös ollut lähestymiskiello, jota vainottu on toistuvasti rikkonut. Vainoaja on useita kertoja uhannut, seurailut, tarkkaillut, ottanut yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainonnut uhria aiheuttaen tälle pelkoa ja ahdistusta. Tapauksessa vainoaja on toistuvasti tehnyt lukuisia yhteydenottoja vainottuun. Vainoaja oli myös edellyttänyt, että vainon uhri valitsee syntymättömän ja jo olemassa olevan lapsen välillä.

Käräjäoikeuden päätöksissä, jossa lapsi näyttäytyy suoraan vainon uhrina, lapsesta puhutaan teksteissä suoraan nimellä. Lapsi-käsitettä käytetään harvakseltaan. Lapsen ikä tuodaan vaihdellen esille päätöksissä. Päätösten perusteella näyttäytyy, että lapsesta käytetään silloin suoraan koko nimeä päätöksessä, kun lapsi on vainossa asianomistaja. Vaikka lapsi on ollut käräjäoikeuden käsittelemässä asiassa asianomistaja, lapsen mielipide tai näkemykset eivät näy päätöksissä. Päätöksen argumenteissa ei näy lapsen näkemystä asiasta. Päätöksessä kuitenkin näyttäytyy se, että lasta on vainottu ja lapsi on ollut osana vainoa kokemassa sitä. Jos lapsi on ollut asiassa asianomistajana, päätösten argumenteissa tuodaan esille lapsen oikeudet korvauksiin ja maksettavien korvausten suuruudet lapselle. Päätöksessä näkyy, että vainoaja maksaa lapselle vainosta aiheutuneesta kärsimyksestä korvauksia tietyn suuruisen summan.

Aineistossa esiintyvien päätösten perusteella voidaan todeta, että lapsi on harvemmin kuitenkaan suoraan vainon uhri, sillä pääasiassa vaino kohdistuu lapsen vanhempaan, entisen parisuhteen toiseen osapuoleen. On haasteellista erottaa, onko lapsi vainon uhri vai vainon väline, koska rajanveto näiden välillä on hyvin häilyvä. Lapsi voidaan määrittellä jo sen perusteella vainon uhriksi, mikäli lapsi näkee ja on kokemassa vainoa. Päätösten perusteella näyttäytyi siltä, että lapsen ollessa vainon uhri lapsi on myös tällöin samanaikaisesti vainon väline. Päätöksissä, jossa lapsi on näyttäytynyt myös vainon uhrina, on tuotu tarkemmin esille vainon seurauksia ja vaikutuksia lapsen elämään. Lapsen tuomaa näkemystä päätösten argumenteissa esitetään vähän, huolimatta siitä, että lapsi on ollut asianomistaja tapauksessa.

6 Yhteenveto ja pohdinta

Pro gradu- tutkielmassani olen ollut kiinnostunut lasten näkökulmasta ja asemasta eron jälkeisessä vainossa. Tutkielmassani tutkimuskysymyksinä olivat kysymykset: Miten lapset tuodaan esille vainotuomioissa eli tuomioistuinten päätöksissä, jotka koskevat eron jälkeistä vainoa sekä millä tavoin vainotuomioiden päätöksissä kuvaillaan lasten asemaa ja paikkaa sekä toimijuutta eron jälkeisessä vainossa? Tutkielmaa tehdessä olen havainnut, kuinka vähän huomiota lapsen näkökulma ja kokemukset ovat saaneet vainoa koskevissa tutkimuksissa. Vainoa aiheena on tutkittu jo useiden vuosien ajan alkaen 1990-luvulta. Lasten näkökulma ja kokemukset vainosta eivät ole tulleet vielä mielestäni riittävästi esille. Koin tutkielmaani tehdessä, että lasta koskevia tutkimuksia eron jälkeisestä vainosta oli haasteellista löytää.

Mielestäni lasten näkökulma on tärkeä tutkimusaihe, koska tällöin tiedon myötä voidaan saada enemmän valmiuksia puuttua haastavana sosiaalisena ongelmana näyttäytyvään vainoon. Lapsen asema voi eron jälkeisen vainon aikana vaihdella ja lapsi on eri tavoin mukana vainossa. Tutkielmaani tehdessä monesti on voinut huomata sen, että pääasiassa vainon uhrina ymmärretään lapsen äiti. Aiemmin tehdyt tutkimukset painottuvat pääasiassa äitien näkökulmaan ja kokemuksiin. Lapsen vanhempien väliset haasteelliset suhteet ja ongelmat näkyvät myös lapsen arjessa, minkä takia myös lapsen näkökulma tutkimusaiheena olisi tärkeää.

Tutkielmani tavoitteena on ollut selvittää, millä tavoin lapset ovat mukana eron jälkeisessä vainossa. Lasten asemaa ja näkökulmaa eron jälkeisessä vainossa olen selvittänyt käräjäoikeuksien päätösten avulla, joista kaikki ovat koskeneet eron jälkeen tapahtuvaa vainoa. Kaikissa käyttämässäni päätöksissä vainoaja eli syytetty oli tuomittu vainosta sakoihin tai vankeuteen. Käyttämäni aineiston perusteella nousi esille kolme pääluokkaa, miten lapsi voi olla mukana vainossa. Aineiston perusteella kolme pääluokkaa ovat: 1) lapsi on näkemässä ja kokemassa vainoa, 2) lapsi on vainon välineenä ja 3) lapsi on vainon kohteena. Lapsi voidaan määritellä olevan vainon uhri lapsen nähdessä ja kokiessa vainoa. Tässä tutkielmassani olen ymmärtänyt lapsen olevan vainon uhrin riippumatta

siitä missä asemassa lapsi on eron jälkeisessä vainossa. Tutkielmani kirjallisuuskatsauksen ja käyttämäni aineiston perusteella näyttää, että lapsi voi olla vainossa sivustakatsojana eli lapsi voi olla tilanteissa läsnä näkemässä ja kuulemassa, kun vanhempaa vainotaan. Lapsi voi nähdä vainon erilaisia toteuttamisen tapoja. Lapsi voi sivusta seuraajana nähdä, kuinka vainoaja seurailee, tarkkailee ja uhkailee sekä haukkuu uhriaan. Lapsi voi myös nähdä vainon fyysisen väkivallan puolen eli suoraa fyysistä väkivaltaa, jota vainoaja kohdistaa uhriinsa.

Teoreettisen viitekehyksen ja aineistosta saatujen tietojen perusteella monesti vainoa tapahtuu kotona ja kodin ympäristössä. Useammassa päätöksessä lapsi näki kotonaan vainoa, kun vainoaja saattoi tunkeutua kotiin väkisin tai vainoajan häiriköidessä kotiovella. Käyttämieni päätösten perusteella lapsi oli monesti kotona vainoajan pyrkiessä vainotun ja lapsen kotiin väkisin. Tutkielmani perusteella lasta ei aina käytetä vainon välineenä, vaan lapsi saattaa seurata sivusta vainoa. Käyttämästäni yhdestä päätöksestä nousi ilmi, ettei vainoaja edes ollut ajatellut lapsen olevan kotona, kun tuli häiriköimään kotiovelle. Tutkielmasta saatujen tietojen mukaan lapsi voi sivustaseuraajan roolissa pyrkiä puuttumaan vainoon. Aineistossa nousi yhdessä päätöksessä esille, kuinka lapsi yritti saada vainoa loppumaan ja pyrki olemaan yhteydessä viranomaisiin. Päätöksestä ilmeni, että lapsi oli ollut useampaan kertaan yhteydessä viranomaisiin. Lapsella on vainossa myös toimijan rooli, mutta vain osassa päätöksissä näyttäytyi lapsen toiminta vainossa.

Tutkielmani perusteella lapsen käyttö vainon välineenä osoittautui yleiseksi. Suurimassa osassa käyttämissäni päätöksissä lapsen rooli vainossa oli toimia vainon välineenä. Lapsen ollessa vainon välineenä lapsi on samalla näkemässä ja kokemassa vainoa. Tutkielmassani näyttäytyi, että lasta käytettiin kiristys- ja uhkailukeinona. Useammassa päätöksessä nousi esille, kuinka lapsen avulla pyritään aiheuttamaan kiusaa vainotulle tarkoituksella. Päätösten perusteella lastensuojeluilmoitusten tekeminen oli yksi keino aiheuttaa haittaa vainon uhrille lapsen avulla. Vainoaja voi tehdä vainotun lapsesta useita lastensuojeluilmoituksia. Lapsi voi olla entisten kumppanien yhteinen lapsi. Päätöksissä tuli esille, että pääasiassa nämä lastensuojeluilmoitukset ovat olleet aina

perättömiä. Lastensuojeluilmoituksia vainoaja voi tehdä lukuisia ja yhdessä aineistoni päätöksessä tuotiin esille sitä, kuinka se myös työllistää viranomaisia, koska ilmoitukset on käsiteltävä. Aiheeseen jatkotutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista saada tilastotietoa tällaisten perättömien lastensuojeluilmoitusten määristä, joita tehdään vainoamisen takia. Voiko näillä olla merkitystä siihen, että todelliset, reagointia vaativat tapaukset hukkuvat näihin, eivätkä saa niille kuuluvaa huomiota?

Aineiston perusteella näyttäytyi yleiseltä myös se, että lasta käytetään selityksenä vainolle. Lapsen avulla vainoaja voi yrittää peitellä vainoa ja pyrkiä naamioimaan vainon normaalina pidettäväksi toiminnaksi ja yhteydenotoiksi. Tämä näyttäytyi aineistosta siten, että vainoaja saattoi laittaa uhrilleen jatkuvia viestejä ja muita yhteydenottoja. Viesteihin vainoaja on sisällyttänyt lapsiin liittyvää asiaa, mutta näihin samoihin viesteihin laittanut epäasiallista sisältöä, joka on katsottu vainoksi. Monessa päätöksessä vainoaja oli yrittänyt vedota siihen, että viestit ovat koskeneet vain lasten asioita. Kuitenkin pääasiassa kaikissa tällaisissa tapauksissa oli katsottu, että kyseessä on ollut vainoamista siitä huolimatta, että yhteydenottojen sisältö on ollut osittain lapsiin liittyvää. Vainon tunnistaminen on haasteellista, koska se välillä voi näyttäytyä ulkopuolisten silmin tavanomaiselta toiminnalta. Vainoajan pyrkiessä naamioimaan vainoa voi olla haasteellista tunnistaa mikä on vainoa ja mikä ei.

Vainoaja voi lapsen kautta pyrkiä välittämään vainotulle viestejä ja yhteydenottoja. Vainoaja voi lähettää vainotun lapsella tai heidän yhteiselle lapselle vainottua koskevia asiattomia viestejä. Viestit voivat sisältää vainotun haukkumista, halventamista ja sisältää muita lapselle kuulumattomia asioita. Aineistossa tuli esille, että lapsen isä on voinut laittaa lapselle sellaisia viestejä, joiden sisältö ei kuulu lapselle. Aineistosta tuli esille, että vainoaja ei aina välttämättä tarkoittanut viestejä näytettäväksi vainon uhrille. Kuitenkin esimerkiksi yhdessä päätöksessä oli otettu kantaa siihen, että vainoaja on todennäköisesti ymmärtänyt viestejä laittaessaan, että lapsi näyttää ne vainotulle. Joidenkin lapselle laitettujen viestien oli tarkoitus päätyä vainotulle lapsen kautta. Tutkielmastani saatujen tietojen mukaan lapselle viestien laitto oli tyypillistä lapsen käyttöä vainon välineenä. Lapsen kannalta eläminen vanhempien riitojen keskellä voi näyttäytyä lapsen

hyvinvointia heikentävänä tekijänä (Valkama & Litmala 2006, 2). Lasten ei tulisi joutua vanhempien riitojen keskelle.

Lasten huoltoriidat ja lapsen tapaamiset olivat myös otollisia tilanteita käyttää lasta vainon välineenä tutkielmastani saatujen tietojen perusteella. Vainotulla ja vainon uhrilla ollessa yhteisiä lapsia tarjoutuu vainoajalle otollinen tilanne vainolle, kun lapsi siirtyy toiselle vanhemmalle. Päätöksien mukaan yleensä vainoaja tapasi yhteisiä lapsia säännöllisesti. Lapsen vaihtotilanteessa vainoaja voi pyrkiä häiriköimään vainuttua. Useammassa päätöksessä nousi esille, kuinka vainoaja pyrki lapsen vaihtotilanteissa vainotun asuntoon sisälle väkisin ja tunkeutui asuntoon tutkimaan vainotun tavaroita. Vaihtotilanteissa vainoaja saattoi haukkua ja nimitellä vainon uhria lapsen edessä. Lasten vaihtotilanteet ovat ongelmallisia, koska lapsilla on oikeus tavata vanhempansa, vaikka vanhempi vainoaisi toista vanhempaa. Näitä tilanteita vainon uhrin voi olla haasteellista välttää ja olisikin hyvä pohtia millä tavoin nämä tilanteet voisivat järjestyä siten, etteivät ne mahdollistaisi vainoa.

Tutkielmani perusteella lapsi näyttäytyi myös vainon uhrina vainon kohdistuessa suoraan lapseen. Tällaisia päätöksiä, joissa vaino kohdistuu suoraan myös lapseen, oli kuitenkin vähän. Näissä kaikissa päätöksissä vainon uhrina oli lapsen lisäksi toinen vanhempi. Tutkielmassani ilmenee, että ero sen suhteen on pieni, onko lapsi näkemässä ja kokemassa vainoa, vai onko lapsi vainon välineenä tai lapsi vainon kohteena. Tarkkaa eroa näiden kolmen pääasiallisen teeman välille on haastavaa vetää, koska lapsi voi samalla nähdä vainoa, olla vainon apuväline ja samalla myös vainon kohde.

Lapsen käyttö vainon välineenä tutkielmani perusteella näyttäytyy harkitulta toiminnalta ja vainoaja on tietoinen siitä, että hyödyntää lasta vainon apuvälineenä. Vainoaja voi tietoisesti pyytää lasta näyttämään lähettämiään viestejä vainon uhrille. Vainoaja voi sillä oletuksella myös laittaa viestejä lapselle, että lapsi näyttää ne vainon uhrille, vaikka lasta ei erikseen pyytäisi näyttämään. Tutkielmani perusteella myös vainoaja pyrkii saamaan lapselta tietoja uhristaan ja tietojen pyytäminen lapselta on tarkoituksen mukaista. Lapsi ei edes välttämättä tiedä, saisiko vainoajalle kertoa tietoja. Päätösten perusteella lapsen ollessa vainon kohde, se voi aiheuttaa paljon erilaisia haittoja lapsen

hyvinvoinnille. Yhdessä päätöksessä kuvailtiin hyvin tarkkaan, mitä seurauksia sillä lapsen elämälle on ollut. Lapsen asema vainon kohteena näyttäytyi aineistossa melko vähäiseltä, mutta mahdolliselta.

Vainon tavat vaihtelivat käyttämissäni päätöksissä ja vainon toteuttamistapojen monimuotoisuus oli havaittavissa käyttämissäni päätöksissä. Aiemmin Suomessa tehdyn tutkimuksen mukaan Suomen lainsäädännössä vainon tekotapoina näyttäytyy neljä eri tekotapaa: uhkaaminen, toisen seuraaminen, tarkkaileminen ja yhteyden ottaminen. Nämä neljä eri tekotapaa näyttäytyi myös käyttämissäni päätöksissä. Uhkaamisella tarkoitetaan sitä, että toinen henkilö tekee vainon uhrille tietoiseksi, että hänelle voi sattua jotain ikävää. Vainon tekijä haluaa ilmaista, että voi vaikuttaa, tapahtuuko uhrille jotakin. Uhkaus voi kohdistua itse uhriin, mutta myös kolmansiin osapuoliin eli uhrin läheisiin. Uhkaus voi kohdistua lapseen. Myös omaisuuden uhkaaminen täyttää uhkailun kriteerit. (Mäenpää 2017, 70.) Käyttämissäni päätöksissä pääasiassa vainoaja oli uhkaillut suoraan vainon uhria, mutta päätöksissä näyttäytyi, että vainoaja voi uhata myös vainon uhrin läheisten hyvinvointia. Uhkaukset olivat pääasiassa tehty kasvotusten tai viestein.

Vainon yhtenä tekotapana on seurailu. Seurailu tarkoittaa vainon uhrin fyysistä seuraamista. Seurailu voi olla esimerkiksi uhrin perässä kävelyä tai autolla ajoa. Pääasiassa se on fyysistä seuraamista, mutta tarkemmin seurailun käsitettä ei ole määritelty. (Mäenpää 2017, 70.) Käyttämissäni päätöksissä fyysistä seurailua esiintyi melko vähän. Päätöksissä esiintyi jonkin verran seurailua ja joissakin päätöksissä seurailua oli tapahtunut, kun vainon uhri oli liikkunut ulkona lapsensa kanssa. Yhdessä päätöksessä vainoaja oli esimerkiksi seurailut uhria ja tämän lasta heidän kotiovelle saakka. Vainon tekotapoina seurailu ja tarkkailu voivat näyttäytyä lähes samaa tarkoittavina asioina. Pääasiassa seurailu on kuitenkin fyysistä seuraamista ja tarkkailu on ”seurailua” eri välineiden kautta tai tarkkailua uhrin kodin ympäristössä tai muussa ympäristössä, missä uhri on. (Mäenpää 2017, 71.) Tutkielmassani esiintyi jonkin verran myös tarkkailua. Yhdessäkin tapauksessa vainoaja oli pyrkinyt tarkkailemaan lapsen kautta uhriaan. Myös vainoaja on voinut olla uhrin elinympäristössä seurailemassa uhrin tekemisiä ja myös uhrin lapsia. Tarkkailu voi kohdistua vainoajan ja vainon uhrin yhteisiin lapsiin.

Neljäntenä vainon tekotapana on yhteydenottaminen. Yhteydenottaminen näyttäytyi yleisimmältä vainon tekotavalta käyttämieni päätösten perusteella. Yhteydenotolla tarkoitetaan jonkinlaisen kommunikaation muodostamista uhrin suuntaa vainoajan toimesta. Yhteydenotot voivat tapahtua tekstiviestein, puheluihin ja sähköpostilla, mutta yhteydenotot voivat olla myös sitä, että vainoaja menee suoraan kasvotusten puhumaan vainon uhrille. Yhteydenottojen tapoja voi olla monenlaisia ja yhteydenotoiksi katsotaan myös esimerkiksi toistuvien kirjeiden laito, soittoyritykset tai kukkien lähettämiset. Yhteydenotot katsotaan vainoksi, kun ne ovat toistuvia ja aiheuttavat häiriötä vainon uhrille. Yhteydenotot voivat tapahtua myös välikäsien kautta, vainossa lapsi voi olla monesti välikätenä näissä. (Mäenpää 2017, 71.) Tutkielmassani yhteydenotot vaikuttivat olevan yleisin keino toteuttaa vainoa. Päätösten perusteella yhteydenottoja pääasiassa on tehty tekstiviestein ja puhelinsoitoin. Yhteydenottoja vainoaja on tehnyt useammissa tapauksessa lukuisia ja ne ovat toistuvia. Välikäden käyttö vainossa näyttäytyi myös käyttämieni päätösten perusteella yleiseltä.

Lasten näkökulman esille tuominen oli yksi tutkielmani tavoitteista. Käräjäoikeuksien päätöksistä tuli esille lapsen asema vainossa. Toisissa päätöksissä lapsista oli hyvin vähän mainintaa ja lapsen asema jäi osittain epäselväksi. Aloittaessani tutkielman tekemistä oletukseni oli, että käräjäoikeuksien päätöksissä olisi enemmän mainintaa lapsista ja niistä tulisi selkeämmin esille lasten näkökulma. Päätöksissä tuotiin niukasti esille lapsen näkökulmaa ja lapsen kokemuksia eron jälkeisessä vainossa. Yksittäisissä päätöksissä oli tarkemmin kuvattuna lapsen kokemuksia ja vainon seurauksia lapselle. Lasten näkökulman niukkuus päätöksissä oli yllättävää, koska kaikissa käyttämässäni päätöksissä lapset olivat jollakin tapaa kokemassa vainoa. Joistakin päätöksistä pystyi havaitsemaan, että lapsi on ollut hyvin oleellisessa asemassa vainossa. Lapsen kokemukset ja tieto vainosta sai kuitenkin vähän roolia käräjäoikeuksien päätösten perusteluissa, vaikka päätöksestä pystyi tulkitsemaan, että lapsen asema vainossa on ollut oleellinen.

Aineistosta oli havaittavissa, että eron jälkeisessä vainossa lapsen elämää sävyttää huomattavasti pelko ja turvattomuuden tunne. Lapsen pelko nousi useassa päätöksessä esille. Tutkielmani teoreettisessa viitekehyksessä käsitteelin lapsen näkökulmaa lapsen

turvallisuuden ja toimijuuden käsitteiden kautta. Aineistossa lapsen turvallisuus ja toimijuus saivat kuitenkin vähäistä huomiota päätösten argumenteissa. Joissakin päätöksissä oli kuitenkin todettu, että vaino on aiheuttanut lapsessa pelkoa. Päätöksissä ei kuitenkaan juurikaan tuotu esille sitä, millä tavoin lapsi on toiminut vainon aikana sen aiheuttaessa pelkoa ja turvattomuuden tunteen heikentymistä. Lapsen toimijuus sai hyvin vähäistä huomiota päätöksissä. Aiemmin teoreettisen viitekehyksen johdannossa olen todennut, että lapsen kokemuksiin turvallisuudesta ja toimijuudesta tulisi kiinnittää huomiota, jos halutaan puuttua lasten kokemaan vainoon ja turvallisuuteen. (Laitinen ym. 2018, 26–28; Nikupeteri ym. 2015, 295.) Koen, että päätöksissä tulisi myös tuoda esille tarkemmin lapsen näkökulmaa turvallisuuden ja toimijuuden kautta, jotta olisi mahdollista ymmärtää paremmin vainon vaikutuksia lapsen hyvinvoinnille. Aineiston perusteella näyttää, että lapsi ei saa riittävää huomiota eron jälkeisessä vainossa. Lapsella on tietoa vainosta ja lapsen tietämys olisi tärkeää tuoda esille.

Yhtenä tavoitteenani oli tuoda myös esille, miten lapsi näkyy päätöksissä ja mitä lapsesta on päätöksiin kirjoitettu. Vainoon liittyvissä tuomioistuimen päätöksissä lapset mainitaan vaihdellen. Osassa päätöksissä on kerrottu vain, onko parisuhteen entisillä osapuolilla yhteisiä lapsia. Lapsien iät yleensä mainitaan päätöksissä ja lapsista käytetään pääasiassa lapsi- käsitettä. Niissä tapauksissa lapsista puhutaan nimellä, joissa lapsi on ollut asianomistajan roolissa tai muuten oleellisessa asemassa vainossa. Päätöksissä lapsista voidaan tuoda iät esille, mutta ne eivät näy kaikissa päätöksissä. Päätöksissä tuodaan esille, mikäli lapsen huoltajuudesta on tehty erillinen päätös ja lapsen huoltajuudesta on ollut riitaa tai haasteita sopia. Myös päätöksissä on nähtävänä, miten lapsen tapaamiset on järjestetty. Päätöksien argumenteissa lapset mainitaan pääasiassa vähäisesti huolimatta siitä, että lapsi on voinut olla läsnä vainossa tai lasta on käytetty vainossa hyödyksi.

Lapsista on enemmän mainintaa päätöksissä silloin, kun lapsi on ollut oleellisemmin vainossa mukana eli näkemässä, kokemassa tai toimimassa vainon välineenä. Kuten aiemmin jo totesin, niin lasten näkemyksiä ei juurikaan tuoda esille käräjäoikeuksien päätöksissä. Lapsen näkökulma tai kokemukset vainosta puuttuvat monesta päätöksestä. Ne

päätökset, joissa lapsi on ollut hyvin oleellisesti vainossa mukana, sisältävät lapsen kertomista kokemuksistaan ja näkemyksistään vainosta. Lapsen näkemykset tulevat paremmin esille silloin, jos lapsi on ollut asianomistajana vainossa. Lapsen näkemykset esitetään myös silloin, jos lapsen kokemukset ja kertoma on ollut oleellisessa asemassa käräjäoikeuden päätöksen perusteluissa.

Lapsi on ollut vain harvassa päätöksessä asianomistajana, vaikka päätöksen argumenteista on voinut huomata, että lapsi on myös oleellisesti kokenut ja ollut osana vainoa. Tämä herätti kysymyksen siitä, minkä vuoksi lapsi on vain harvoissa tapauksissa asianomistajana. Lapsi kuitenkin on myös vainon uhri jo lapsen kokiessa ja nähdessä vainoa. Lapset eivät vaikuta saavan riittävää huomiota oikeudessa, mikä on havaittavissa päätöksistä. Käräjäoikeuksien päätöksistä saa vain osittain tietoa lapsen ajatuksista ja tuntemuksista vainosta. Käräjäoikeuksien päätösten rinnalla olisi kiinnostavaa tutkia myös toisten viranomaisten, kuten sosiaalityöntekijöiden dokumentteja samaisista tapauksista, jolloin voisi saada myös enemmän lapsen ajatuksia ja tuntemuksia esille. Aihe on laaja ja jatkotutkimus olisi tarpeellista, jotta saadaan paremmin ymmärrystä sensitiiviseen aiheeseen ja myös viranomaiset osaavat puuttua riittävän varhain ja tukea vainon uhreja.

Vainon toteuttamisen keinot voivat vaihdella ja vainoon liittyy erilaisia vainon toteuttamisen keinoja. Vainon monipuolisuus ilmeni tutkielmani viitekehystä ja myös aineistosta ilmeni vainon monet keinot. Vainon tekotapojen moninaisuus ja osittain hämärtyminen niin sanottuun normaaliin käyttäytymiseen, tekee vainon tunnistamisen hankalaksi paitsi uhrille myös viranomaisille. Vainon uhrin läheiset eivät välttämättä tunnista vainoa. Uhri ei ehkä aina itsekään heti tunnista vainoa tai ainakaan myönnä sitä ennen kuin tilanne pahenee. Myös viranomaisilla voi olla haasteita tunnistaa todellinen vaino tavanomaisesta eron jälkeisestä parisuhteen osapuolten riitelystä. Varsinkin pienen lapsen ollessa uhri, voi viranomaisen olla vaikea todentaa vainoa tapahtuvaksi. Tietoa ja ymmärrystä eron jälkeisestä vainosta ilmiönä tarvitaan enemmän sekä uhrien keskuudessa että viranomaisten työssä. Tutkimustiedon ja ymmärryksen lisääntyttyä sosiaalityöntekijöillä, poliiseilla ja muilla vainon uhreja kohtaavilla viranomaisilla, voisi olla paremmat keinot tunnistaa ja auttaa oikeilla keinoilla arkaluonteisessa aiheessa.

Eron jälkeisestä vainosta lasten näkökulmasta olisi hyödyllistä saada niin laadullista kuin määrällistä tutkimustietoa. Tutkielmani teoreettista viitekehystä tehdessä huomasin, ettei Suomesta ole juuri kerätty tilastollista tietoa eron jälkeisen vainon uhreista. Olisi mielenkiintoista muun muussa saada tietoa ja tehdä vertailuja uhrien sekä vainon tekijöiden sukupuoli- ja ikäjakaumasta, sosioekonomisesta asemasta ja tulotasosta. Uhrien ja tarkemmin lasten näkökulmaa olisi kiinnostavinta tarkastella laadullisen tutkimuksen keinoin, kuten haastatteluin ja mahdollisten viranomaisten kertomusten ja raporttien perusteella. Viranomaisilla voi olla paljon tietoa vainosta. Vaino ilmiönä on kuitenkin yhteiskunnassamme melko vaiettu aihe, josta tiedon kerääminen voi olla haasteellista. Vainon uhri voi kokea häpeää ja pelkoa, eikä välttämättä halua kertoa tilanteestaan, mikä tekee ilmiön tunnistamisesta vaikeaa. Erityisesti lapsen voi olla hankala pukea tapahtunutta sanoiksi. Tällöin kuitenkin lapsen kanssa toimivan ammattilaisen tulisi osata tunnistaa lapsen puheesta vainon merkit ja tuntea oikeat keinot, tarjota apua ja puuttua tilanteeseen. Tutkimuksellinen tieto vainon uhrien auttamisen ja toipumisen edistämisen keinoista voisi edesauttaa eri viranomaisia mm. lastensuojelun työntekijöitä työssään.

Uusi tutkimustieto lapsen näkökulmasta olisi tärkeää. Lisäksi myös tuomioistuinten päätöksissä lapsen näkökulmaa tulisi tuoda enemmän esille. Lapsen näkökulman esiin tuominen on myös tärkeää, vaikka lapsi ei suoraan olisi vainon kohde tai väline. Lapsi kuitenkin on osa vainoa joutumalla mm. kuulemaan ja näkemään sitä. Itse näkisin, että olisi tärkeä tutkia ja kiinnittää huomiota erityisesti lasten kokemuksiin näissä tilanteissa, sillä he ovat niissä vastoin omaa tahtoa ja ilman aikuisten kokemusta käsitellä tällaisia asioita. Mitä enemmän meillä on tietoa lasten kokemasta vainosta ja osaamista hyödyntää tietoa, sitä paremmin pystymme todennäköisesti estämään ikäviä tapahtumia, joista viikoittain saamme mediasta lukea. Lasten näkökulma ja asema eron jälkeisessä vainossa kaipaa lisää tutkimusta, niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Puutteellinen tieto vainotapauksista voi tarkoittaa uhrien kannalta sitä, että he jäävät ilman tarvittavaa apua ja joutuvat pärjäämään yksin ongelmiansa kanssa (Løkkegaard ym. 2019, 1760).

Keskusteltu eron jälkeisestä vainosta olisi tärkeää uhrien auttamisen kannalta. Viime aikoina mediassa on kuitenkin alettu tuomaan enemmän esille vainoon liittyviä tapauksia, mikä on tärkeää. Tänä päivänä myös avio-/avoerojen määrät ovat lisääntyneet, jolloin myös eron jälkeistä vainoa esiintyy entistä enemmän. Tämänkin pohjalta vaikuttaa siltä, että vaino ei ole katoava ja vähenevä ilmiö, vaan päinvastoin. Vainosta pitäisi lisäksi puhua enemmän ja nostaa esiin myös entistä enemmän lasten kokemukset eli miten lapset ovat osa vainoa ja kuinka se heihin vaikuttaa. Pitäisi ymmärtää, että vaino ei ole vain kahden aikuisen välillä tapahtuvaa, vaan myös heidän lapset ovat siinä läsnä ja se vaikuttaa myös heihin ja pitkälle heidän tulevaisuuteen. Mediaa seurattaessa nousee esille valitettavan usein tapauksia, joissa lopulta lapset ovat ne, jotka näissä vainotilanteissa ovat suurimmat kärsijät. Surullisen usein saa lukea, että vaino päättyy henkirikokseen. Tällöin aina mietin, että eikö kukaan ole huomannut aiemmin mitään ja miksi kukaan ei ole ajoissa puuttunut tilanteeseen, eikö ole ollut rohkeutta vai mistä se johtuu? Eron jälkeisen vainon tutkiminen on mielestäni tärkeää varsinkin, jos tutkimusten avulla voidaan lisätä tietoisuutta vainosta ja sen seurauksista sekä tiedon avulla olisi mahdollista puuttua vainotapauksiin ajoissa. Itse toivoisin, että tutkimuksien pohjalta asiasta nousi keskustelua ja sitä kautta toimenpiteitä, jotta lapsilla olisi oikeus turvalliseen lapsuuteen ja sitä kautta myös turvalliseen aikuisuuteen.

Lähteet

Aaltonen Anna-Kaisa 2013; Oikeusministeriö Asiantuntija-avusteista huoltoriitojen sovittelua koskeva kokeilu käräjäoikeuksissa 1.1.2011–31.12.2013 25/2013 Loppuraportti, 16–17. Saatavissa: <https://docplayer.fi/6204852-Asiantuntija-avusteista-huoltoriitojen-sovittelua-koskeva-kokeilu-karajaoikeuksissa-1-1-2011-31-12-2013.html>

Ask Elklit ; Lene Annie Gregers Vangsgaard ; Anne Sophie Witt Olsen ; Sara Ali 2019: Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) Symptoms in Secondary Stalked Children of Danish Stalking Survivors—A Pilot Study Julkaisussa International Journal of Environmental Research and Public Health 01 Helmikuu 2019, Vol.16(5), e-artikkeli.

Bennett Cattaneo Lauren & Cho, Sarah & Botuck Shelly 2011: Describing Intimate Partner Stalking Over Time: An Effort to Inform Victim-Centered Service Provision, 3440–3441. Julkaistu 1.8.2011

Brewster, Mary P. 2003. Power and Control Dynamics in Prestalking and Stalking Situations. Journal of Family Violence 18:4, 212–214

De Smet, Olivia ; Uzieblo, Kasia ; Loeys, Tom ; Buysse, Ann ; Onraedt, Thomas 2015: Unwanted Pursuit Behavior After Breakup: Occurrence, Risk Factors, and Gender Differences. Julkaisussa Journal of Family Violence 2015, Vol. 30(6), pp.753-767
Edleson, Jeffrey L. (1999a). Children's witnessing of adult domestic violence. Journal of Interpersonal Violence, 14(8), 839–870.

Hautanen, Teija 2010. Väkivalta ja huoltoriidat. Acta Electronica Universitatis Tampereen-sis 989. Tampereen Yliopistopaino Oy –Juvenes Print. Tampere, 17–18.

Husso, Marita 2003: Parisuhdeväkivalta, Lyötyjen aika ja tila. Vastapaino Tampere, 85,205.

Karhuvaara, Marjatta; Kaitue, Sanna & Ruuhilahti, Susanna 2013: Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere, 12–23.

Kokko, Riitta- Liisa 2011: Monitieteisen arviointitutkimuksen arvot ja etiikka. Teoksessa sosiaalityön arvot ja etiikka. Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.). Bookwell Oy. Juva, 121, 298.

Koskela, Jari 2012: Avioero suomalaisen miehen kokemana: ero ja erosta toipuminen prosessina. Kuopio: Itä- Suomen yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Väitöskirja, 11–20.

Kääriäinen, Aino 2015: Sosiaalitoimen olosuhde selvitykset- teksteinä – johtopäätösten argumentointi ja puolelle asettumisen tulkinnat, 380. Julkaisussa Oikeus 4/2015.

Laitinen, Merja 2009: Ajan tabut. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Tabujen kahleet. Vastapaino. Tampere, 5–15.

Laitinen, Merja & Nikupeteri, Anna & Hurtig, Johanna 2018. Häiritsevä tieto ja tietäjäys – Lapset tietävinä toimijoina vanhempien eron jälkeisessä vainossa. Artikkelin käsikirjoitus. Teoksessa Valkonen, Jarno (toim.). Häiritsevä yhteiskuntatutkimus, 19–50.

Laitinen, Merja, Kinnunen, Jaana & Hannus, Riitta 2017: Varjosta valoon. Ensi- ja turvakodin liiton julkaisu 41, Lönnberg print & promo, 30–122.

Lastensuojelulaki 417/2007 2§ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Logan T K & Walker, Robert 2010: Toward a Deeper Understanding of the Harms Caused by Partner Stalking. 440.

Logan T K & Walker, Robert 2009: Psychological Dominance on “Business as Usual”? Teoksessa Trauma, Violence & Abuse July 2009, 247.

Løkkegaard, Sille & Hansen, Nina & Wolf, Nele & Elklit, Ask 2019: When daddy stalks mommy, Experiences of Intimate Partner Stalking and Involvement of Social and Legal Authorities When Stalker and Victim Have Children Together. Julkaisussa Violence against woman, 3–16.

Marijke Malsch; Stalking: Do criminalization and punishment help? Julkaisussa Punishment & Society April 2007, Vol.9(2), 201-209.

Mayer, Judy M. 2012: What to Do If You Are Being Stalked, Harassed, or Spied On. Meyer, Jody M. Family Advocate; Chicago Vol. 35, Iss. 1, (Summer 2012): 44–48.

Miller N. 2001: Stalking laws and implementation practices: A national review for policymakers and practitioners (Grant No. 97-WT-VX-0007). Washington, DC: U.S. Department of Justice, Institute for Law and Justice 10,63.

Mullen, Paul E. ; Pathé, Michele 2002: Stalking. Julkaisussa Crime and Justice 1 January 2002, Vol.29, 273–318.

Mäenpää Pia 2017: Vainoamisen ensimmäiset vuodet kriminalisoituna tekona Suomessa-Oikeuskäytännön valossa. Teoksessa Varjosta valoon. Ensi- ja turvakodin liiton julkaisu 41, Lönnberg print & promo, 70–73.

Nikupeteri, Anna 2016. Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 204. Hansaprint Oy. Turun, 20–57.

Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja 2017: Lasten sensitiivisten kokemusten tutkimisen metodologiset valinnat - Esimerkkinä vanhempien välisen eron jälkeisen vainon tutkimusprosessi. Julkaisussa Kasvatus & Aika 11 (2017): 1, 6–23.

Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja 2015: Children's Everyday Lives Shadowed by Stalking: Postseparation Stalking Narratives of Finnish Children and Women. Julkaisussa Violence and Victims 2015, Vol.30(5), 830–845

Nikupeteri, Anna., Tervonen, Harriet. & Laitinen, Merja.2015: Eroded, Lost or Reconstructed? Security in Finnish Children's Experiences of Post-Separation Stalking julkaisussa : CHILD ABUSE REVIEW. 24, 4, 282–296.

Oranen, Mikko & Keränen, Eija 2006. Lasten auttaminen. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta, auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 35. Hämeenlinna, 63–82.

Paavilainen Eija & Pösö Tarja 2003: Lapset, perhe ja väkivaltatyö, WSOY Porvoo, 14–18.

Piispa, Minna 2011: Parisuhdeväkivallan todellisuus. Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naisuus ja parisuhdeväkivalta, 17. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 16.

Pohjoisvirta, Riitta & Kaasinen, Katri 2017: Läheisenä vainotun arjessa. Teoksessa Laitinen, Merja & Kinnunen, Jaana & Hannus, Riitta (toim.): Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Lönnberg Print & Promo. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon, 126–137.

Pösö, Tarja 2009: Sosiaaliset ongelmat ja hyvän olon tunne. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Tabujen kahleet. Vastapaino. Tampere, 153.

Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas Elina 2011. Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa sosiaalityön arvot ja etiikka. Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.). Bookwell Oy. Juva, 241–254.

Rikoslaki 578/1995 21. luvun 5§ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1889/18890039001#L21>

Roberts, Karl 2005: Women's experience of violence during stalking by former romantic partners: Factors predictive of stalking violence. Julkaisussa Violence Against Women Jan 2005, Vol.11(1), 90.

Sheridan, Lorraine P; Blaauw, Eric; Davies, Graham M: Stalking: Knowns and unknowns. *Trauma, Violence, & Abuse: A Review Journal* Vol. 4, Iss. 2, (April 2003): 148–162

Southworth, Cynthia ; Finn, Jerry ; Dawson, Shawndell ; Fraser, Cynthia ; Tucker, Sarah: Intimate Partner Violence, Technology, and Stalking, *Julkaisussa Violence Against Women* August 2007, Vol.13(8), 842–856

Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset 2017, Liitetaulukko 1. Avioliittojen ja avioerojen määrä vuosina 1990–2017 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 14.2.2019]

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki. E-kirja.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan työryhmän muistio 25.5.2018
https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/TENK_IEEA_tyoryhman_muistio_250518.pdf

Valjakka, Eeva 2002: Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus. Teoksessa *Lapsen asema erossa*, 40.

Valkama, Elisa & Litmala, Marjukka 2006. Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 224. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki, 2–3.

Vilkkä, Hanna 2015: Tutki ja kehitä. PS-Kustannus. Jyväskylä. 4., uudistettu painos. 1. painos 2005.

Vornanen Riitta, Törrönen Maritta, Niemelä Pauli 2009: Insecurity of young people: The meaning of insecurity as defined by 13-17-year-old Finns. *Young17*, 404.

Väyrynen, Sanna 2009: Väkivallan tabu ja naisten huumeiden käyttö. Teoksessa *Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Tabujen kahleet*. Vastapaino. Tampere 182–184.

Väänänen, Kristiina 2011: Miten selviytyä väkivallasta? Teoksessa *Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Ensi- ja turvakotien liitto*. Helsinki, 109–132.

.

.